

552
1972/2

+

967735340
208441410300

1

9

7

2

5

შინაარსი

ქოჩოხი

- მ. გარშანიძე — ლექსები 3
- ზ. გორგილაძე — ლექსები 9
- ზ. რომანაძე — ლექსები 13
- დ. თედორაძე — რწმენა
ლექსი 14
- ა. სამსონია — შაბათი, კვირა,
ორშაბათი და სამშაბათი
მოთხრობა 15
- ბ. მუთათელაძე — შენ ჭადრაკს
თამაშობ მინიატურა 27
- ი. რურუა — ირანი — გუმბათიანი
და უგუმბათო ნაკვეთი 28

პ რ ი ტ ი კ ა დ ა

კ უ ბ ლ ი ტ ი ს ტ ი კ ა

- ა. უონია — კომეტური სტარტი . . . 54

წ ე რ ი ლ ე ბ ი

- ი. ბეჟინიშვილი — ანრი ბარბუსი —
საბჭოთა კავშირის დიდ
მეგობარი 62
- ბ. მეფისაშვილი — გალატიონის
პირველი წიგნი 69
- ბ. დავითაძე — გაზეთ „ფუნარას“
წინამორბედი და აჭარის
საბჭოური ხელშეწყობა 73

წ ი გ ნ ე ზ ი ს მ ი მ ო ხ ი ლ ჯ ა

- გ. შამელაშვილი — ფრიდონ
ხალვაშის კოეზი 87

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
უშრნალი

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირისა და
აჭარის განყოფილების
ორგანო

ბ ა თ უ მ ი — 1972

სამბეჭდო-მეტრომბეჭდო

11.977

რედაქტორი ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. შგ.
მდივანი), პ. ლორია, ალ. ჩავლეშვილი, ფრ. ხალვაში

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ნეგელის ქ. № 21.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 19. 10. 1972 წ., საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი.

შეკვეთის № 4311, ემ 01561 ქალაქის ზომა 60 X 90, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9
(ლუქსემბურგის, 22).

აჭარის უზრუნალ-გაზეთების გამომცემლობა

უპირველეს

ეოგლისა

მამია პაჩუნიძე

ჩემს გულისთვის ჩანგს ჩავუთქვამ...

ჩემს გულისთვის ჩანგს ჩავუთქვამ მაღლობელი უღლეი,
თხუთმეტ ლამაზ რესპუბლიკას,
თხუთმეტ ვარსკვლავს ვუმღერი.
ო, სამშობლოვ, მარადისად მედგას შენი უღელი.

მზეო, შენ რომ გიგალობო,
წრფელი გული მავალებს,
შენ დიდება სამშობლოვ,
თხუთმეტი ძმის სავანევ.

ზოგი დიდი ვარსკვლავია, ზოგი კიდევ პატარა,
ნეტავ ჩემი ჩუმი ჩანგით ყველგან ჩამომატარა,
ნეტავ ყველას ჩამახუტა, ყველა ჩამაკოცინა,
ვარსკვლავებო,
ყელამდე ვარ სავსე თქვენი ლოცვითა.

მზეო, შენ რომ გიგალობო,
ჩემი ხალხი მავალებს.
შენ დიდება სამშობლოვ,
თხუთმეტი ძმის სავანევ.

ვუგალობოთ თხუთმეტ ვარსკვლავს, მოკაშკაშეს ერთ
ხომლად,
მისი დიდი შუქნათელი მთელ პლანეტას ეყოფა.

მზეო, შენ რომ გიგალობო,
სიყვარული მავალეხს.
შენ დიდება სამშობლოო,
თხუთმეტი ძმის სავანევ.

შენ გიმღერებ, შენ გადიდებ...

რა გამოღევს ჩვენს მარგალიტს,
რა დააზრობს კიკორს გაშლილს!
ჩემს კოლხეთში ოქრო ბრწყინავს, ოქრო ბრწყინავს აჭარაში.
მთაში ელავს ლალ-ზურმუხტი
და ფირუზი ბარში ელავს.
ახლა გულის სანატრელი, და ზღაპარი ახლა ყველა.

მე დავდივარ ქვეყნად ვიდრე
და შენი წყლით წყურვილს ვიკლავ,
შენ გიმღერებ, შენ გადიდებ
ჩემო კარგო რესპუბლიკავ.

პა, ესტუმრე ფშავ-ხევსურეთს, ნახე გული მოხევეთა,
ლიმით დასცლი ღვინის სურებს,
სიყვარულით მოხვევ ხელს მთას.
ნახე ჩემი ქართლ-კახეთი, დახე ბედს და ბედის ტრიალს,
გაოცდები, ნახე ერთი, ნახავ ედემს, განა ტიალს.
ნახე ჩემი სამეხსეთო—მას რომ ვუძღვნის გულს და ტრფიალს,
და გურია ნახე ერთი, რომ აგინთებს სულში სანთლებს.
ყველგან ელავს მარგალიტი,
ყველგან ბზუის სკაში მართვე;
მოკაშკაშე ვარსკვლავებო, ცა-ფირუზი გამინათეთ!
აფხაზეთო, ჯაფახეთი. ნახე, ძმაო, სანატრელო,
სულ სიმღერა-გალობაში სამი ლხინი გაათენო,
გაზაფხული ვაზაფხულობს,
რთველი ჩემი მწიფედ რთველობს.
მიყვარს ყველა ჩემი მხარე,
გამარჯე. მტკიცე, სასახელო,

„ყველა ჩემი სამშობლოა,
საყვარელი საქართველო“.

მე დავდივარ ქვეყნად ვიდრე
და შენი წყლით წყურვილს ვიკლავ,
შენ გიმღერებ, შენ გადიდებ
ჩემო კარგო რესპუბლიკავ.

მოის არწივო, ჩვენო ვაჟავ, ქვეყნის ბედმა რომ დაგთუთქა,
ქართლის მამა-მწყალობელო, ნაწამებო წიწამურთან,
შენ ბულბულო ცა-ფირუზის, რომ გალობდი დუდუნითა,
ყველა დიდო წინაპარო, — მთაწმინდიდან, დიდუბიდან,
გადახედეთ საქართველოს...

ბრძენო, გიხმობთ დიდგულითა.

ჰა, დავლოცოთ ერთად ყველამ ჩვენ ახალი საქართველო,
ასე ედემ-ბაღად ქმნილი,
მზის და მთვარის სანათელო.

მო, დავლოცოთ მისი დიდი აღმაფრენა, აღზევება,
მისი ნიჭი, მისი შრომა, სულის ნათლის ამშევება.

მო, დავლოცოთ ხალხი ჩვენი,

ძმობა მისი, გული ზენა,

მიათი გზნება, მისი ენა,

მისი სიზრუნის „დედაენა“.

მე დავდივარ ქვეყნად ვიდრე
და შენი წყლით წყურვილს ვიკლავ,
შენ გიმღერებ, შენ გადიდებ
ჩემო კარგო რესპუბლიკავ.

გ ა ვ რ ი ნ დ ი გ უ ლ ო

აღზევებული მზე მატომ მოჩანს,
რომ თავის წილი ყველას მიჰქონდეს.
ამბობენ, ავი ქარები ჩადგა,
მეც მჯერა, აწი ველარ იქროლებს.
ვიცი, ამ ქვეყნად კაცს რა ამშვენებს,
ლანდები რჩება ზოგთა ჩავლილთა.
მეც ჩემს პატარა ტაძარს ვაშენებ,

და სიყვარული დიდი ჩამითქვამს.
ამ მთიებს უნდა ვუყარაულოთ,
შენ ჩემო როსტომ, შენ ჩემო მზესა!
სიცოცხლე რომ ხარ, ვიცით, მამულო,
ვიცით მამულო, რომ ჩვენი მზე ხარ!
და უფრო გვინდა დავიგუგუნოთ,
სიმაღლეები გვაღელვებს უფრო.
გაფრინდი ჩემო მღელვარე გულო,
ბედნიერებით ამღერებულო.

* * *

შენ გისმენ ჩემო წყალო მჭუხარევ,
შენს ხმას მივენდე, მხარი რომ მეცვალა,
შენ მეკითხები:

— რად ხარ მჭუხარევ?

— მეგობარი გარდამეცვალა...

შენ მეკითხები?

— ახლა ასე რა გიხარია?

— ჩემი ბაღიში დღეს დაიბადა.

ჩემი სავანე —

ნარინჯების და ზღვის მხარეა,

აქ პირველადმა სილამაზემ დაივანა,

და ჩემმა მგალობელმა სულმა დაივანა...

იმღერე სულო!

* * *

ზღვა და მზე ისე მინდა,

ვით უკოცნელი ბაგე.

ჩემს სულში ტაძარს ვაგებ

და სიკვდილს არად ვაგდებ,

მივიღტვი

ვარსკვლავთა საკოცნელად.

ყველაზე ულამაზეს
და ნაზ ლაყვარლებს ვზევრავ.
ნუმც მომეშალოს
მასზე ოცნება,
რაც მიყვარს,
და ვინც მიყვარს, —
მის თვალებში მზერა.

ზ ღ ვ ა

ვინ არის შენი გულის გამღები,
შეგიცნოს რომელ ღვთისა მოსავემა?!
ზღვაო, მომხვიე ლურჯი ტალღები,
ვით საყვარელმა მანდილოსანმა.
შენაც სამყაროს საოცრება ხარ,
და მე ვარ შენი სარკმლის გამღები.
მე გესტუმრები ნება-ნებასა,
გულზე მახალე გრილი ტალღები.
დარდიანი ვარ?!
შენთან მოვდივარ.
შენ მეფერები ისე აზიზად,
როგორც მიჯნური მიჯნურს
და ლამის
ლაყვარლებისკენ ფრთები ამზიდავს.
შენ ცისფერი ხარ, შენ ლამაზი ხარ,
ზვინი ხარ ფრთების ფარშავანგების.
შენთან გაჩნდნენ და შენთან
დაზრდილან
ჩემი ფიქრები, ჩემი ჰანგები.
მძლეთამძლეობის დასალოცავად
შენის
მე ხელებს ცისკენ აღვაღვლენ.
ბედნიერი ვარ შენთან როცა ვარ,
შენს უფსკრულში ვყრი სევდის
აღალებს.

ვარ ხვაშიადის შენის გამღები,
შურით შემხედოს ღვთისა მოსავემა.
ზღვაო, მომხვიე გრილი ტალღები,
ვით საყვარელმა მანდილოსანმა.

ხედავ ამ მწვერვალს, რა მრისხანეა?!
თითქოს მუქარით შეუკრავს ტორი.
ბილიკი ჩუმაღ, გულის ხარებაღ
მწვერვალზე აჰყვა ქაჯსა თუ
ლტოლვილს.

ვინ აღიოდა, ვინ — მაღლა, ზევით,
ვის ჰქონდა მუხლი ჩაუკეცავი?!
გადავიღალე მწვერვალზე მზერით...
შემაკრობს ელდა მე უეცარი.
მთა აგრუხუნდა... და მერე ისე,
დიდმა ლოდებმაც კანკალი იწყეს,
და ლანქერებმა გადიკისკისეს
და ხევი შიშით ვით პირჯვარს იწერს,
მეხი და წარღვნა თავს დაატყდა ხევს,
ზანზარებს მიწა გაღმა-გამოღმა.
ვეება მუხა, რომ მიქნევდა ხელს,
უცებ დაფარა წყალმა და ღორღმა.
მერე თანდათან, მერე ნელ-ნელა
გამოჩნდა ისევ მწვერვალი ქუში,
განა ითხოვდა ღვთისაგან შველას?!
რისხვა სუფევდა, რისხვა მის გულში.
ვით სჭირდა ჟინი და სჩანდა მკაცრი,
არ სურდა დაბლა ჩამოეხედა,
ბილიკი იგი — ოცნება კაცის,
მთის მრისხანებას ჩამოეხეცტა.
მთა ზვიადობდა მძვინვარე სულით,
ცაც რომ კანკალით თავზე დააღნა,
თითქოს იკლავდა ჟინსა და სურვილს,
რომ კაცი ფეხს იქ ვეღარ დაადგამს,
არ ეპუება ზვიადი თავსხმას,
თვითონ თხზავს და შლის ზღაპრებს
ბიბლიის.

მთამ რა იცის, რომ ვიღაც ფიქრს ძახავს,
კვლავ ვიღაც ფიქრობს მწვერვალზე
ასვლას
და გასჭრის გამძლე სულ ახალ ბილიკს.

„ბჭარელი ვიყავი ბანა“

ჰოიდა ნანა, ვოჰოი ნანა,
ქედა, შუახევ, ხულოიდანა,
დედო დვრინით დამემღერა
დიდგოროზი მთები თანა.
მთები... ვისთვის თვალსეირი,
ვისთვის ჯავრი შიგნიდანა,
თეთრ პერანგებს ხრამში ყრიდნენ,
ლურჯს იცვამდნენ თანდათანა,
კლდის კატარში მზე ყვაოდა,
კლდის ბორჯღალზე ბენჩქვი ყანა,
გვანცას ლოცვებს ვაზის სული
გორით გორზე გადევანა,
ვარჯანისთან, ნაჯვარისთან
დაჯვარული ქვები წვანან,
ქვებში ჩუმად დაქვითინებს
ჩემი დიდი ნენეს ნანა,
დერდებს გულში ვიბექსნიდი,
„აჭარელი ვიყავი ბანა“.
ჰოიდა ნანა, ჰევოი ნანა,
ხარ-ტყავისა გუდა თანა,
შიგ ჭიკჭიკით მოჭუტკული
ამ სირთების სევდა თანა.
მიმღერია ღვინიანზე,
მიტირია კიდეც განა,
როცა ჩემი ზღველთი ზღვარე
ზვავის ნაძოვს დაემგვანა,
როს სხალთაში სხალთხატებს
უსაპნავდნენ ყელში კანაფს,

ჯავარქედზე ჯამეს დგამდნენ,
ვარდიქედზე ეკლის კარავს.
ევახ! ამის შემხედვარე
ნამსხვანიდან გაველ განა,
მთებს ტყეები ბალანივით
აბურძგლოდა უბიდანა,
ღელე-ღურდან დავეძებდი,
კანკალებდა ხელში დანა,
გამჩენლო! — სხვა რა მექნა,
„აჭარელი ვიყავი ბანა“.
ჰოიდა ნანა, კიდოვ ნანა,
ქოჩახელას ქარჩხი განა,
მზემოკლული სიზმარივით
ქარმა ნისლებს გაატანა,
ფიჩხიფუტთან გამჭვარტლული
ერთ ცვეკვობდი განდაგანა,
თვარა ისე ღუშმნის თვალებს
მიბჯვენილი ვიყავი მარად,
მიბჯვენილი ვით ამ მთებზე
ლოდიძირის ძვლების ძალა,
მიბჯვენილი ვით ჯარგვალზე
ღირეები კოჭბორჯალა,
მიბჯვენილი ვით ჭალიქვით
გაჯანდრული დედეს დანა.
ქამმა ბევრი მამოჟირა,
მომბეჟევა და მავალალა,
მომთიკრა და მამუნათა,

დამინდო და დამავალა,
სისხლში სისხლი!
სისხლში სისხლი!
„აჭარელი ვიყავ განა“.
ჰოიდა ნანა, ვოჰოი ნანა,
თეთრობები ვთიბე განა,
ხამიყელზე ხოლერი,
ბალახები შემრჩა თანა,
მთაპერანგა გადავმუხლე,
გზაბაწარამ დამახანა,
ხინოსთავში თათლი ვხილე,
ხოლოქისპირს ემარგლე ყანა,
ხოლოქგაღმა გოგო იღვა
გულგუნდა და თვალმაყვალა,
ღმერთმა რაფერ გადმოხედა,
ღმერთმა რაფერ გამახარა,
კისრისქედზე გაშლილ თმებში
შრიალებდა ქვეყნის ყანა.
გოვ! კისერში ჩეგეფუნჩხე,
ჩემებურად ვკადრე მარა, —
გოგო რაცხამ დააფეთა,
გოგო ვინცხამ გადამალა,
თოხისტარზე დაყუდებულს
ცამ სიცილი დამაყარა,
შიგნი-შიგნი ჩავიფუფქე,
„აჭარელი ვიყავ განა“.
ჰოიდა ნანა, ნანოვ ნანა,
ვერ წამიხვალ განდაგანა,
ეგ ლიზლობა, ეგ ლირწობა
კმარა მეთქი! —
უკვე კმარა,

ჩემი სისხლი სიყვარულით,
ო, რა ხანი არ დამთვრალა;
მეყო, — ჟამმა ჟანგნაფლეთმა
რაც დამფლა და რაც დამგმანა.
მეყო, — მტევნის წებო წვეწნში
ჩემი სულის ორთქლი დგანა,
ყელზე შემომეთართქალა
ვაზის ლერწი ლორთქოფანა,
სიხმარ-სიხმარ მიბრუნდება
შატბერდი და შორი ბანა,
იქ სანთლები, ჩემი სისხო,
ჯერეთ კიდევ არ ჩამქრალა,
მეყო! — ჟამმა ჟანგნაფლეთმა
რაც დამფლა და რაც დამგმანა.
ჰოიდა ნანა, ვოჰოი ნანა,
წარბგახსნილი დავალ განა,
საქართველოვ, ჩემო დედავ,
ჩემი სუნთქვა გენაცვალა,
ჩემი ყველა მქუხარება,
მწუხარებაც გენაცვალა.
შენი სიტყვის სიცოცხლისთვის
ხიხაძირში კიდევ ვდგავარ,
შენი ზეცის სიმაღლისთვის
მარადიდში ვრანდავ ყავარს,
შენი რჯულის საჯილდოდ
სხალთას ვრეკავ ზარებს მთავარს,
ერთ ძირ ვენახს სულ გირგავდი,
კვლავ დაგირგავ დღეს და ხვალაც
იდიდგულე! —
რომ ამფერი
„აჭარელი ვიყავ განა“.

თ ე ბ ე რ ვ ლ ი ს ი ბ ი

კვლავ ჩემი კორდები... ჩიტები... ეყვნები...
მზის სუნი და ბურში მბრუნავი რტოები...
მოები ჩემს სულს და არაფრით ეშვები,
მოეშვი ძვირფასო, მოეშვი დროებით!

მარადის ყვავილობს სამყაროს ქარებში
იმ ბავშვი პოეტის „ყვავილი ბოროტი“,
მეც მინდა მფარველი ხელების გარეშე
ჩემს ქართულ ჩუქურთმას შემოვრჩე ბოლომდი-
მეც მინდა ცხოველი განცხრომის გარეშე
გავნათდე დღეების კირში და სილაში,
მეც მინდა ვიცოდე, თავნება თარეშში
მეჭნება თუ არა სიბოლო და სინაზე.

აქ მდიდრულ ედემებს ნისლეები წეწავენ,
წვიმის სასახლეში შობილი ნისლეები,
ამ მშვენიერების სიმკაცრით ვეწამე,
ამ მშვენიერების სინოროჩით ვივსებ,

ქალწული ბუნება მზის სულზე ღაღანებს,
უბიწო კაემანს მიბნედეა შვენია,

აქ სიმყუდროვეა ცასავით მაღალი
და სიმარტოვეში სიმშვიდის გენია.

აქ თოვლი არ არის, არც თეთრი სანთლები,
არც ნამჭრით ჩაჩუმქრულ ცხენების კირთება,
პირიქით, — მაისის ჟინია ამკლები

და ალიონივით ტყეები ირთვება.

დუმს რაღაც მგოსნური, დუმს რაღაც მეფური,

ფერი ფერს მისტირის და ველარ ელევა,

აქ, ახლა, ამ ცისქვეშ სული არ მეგულვის,

რომ ჩემთან გაიყოს ეს მშვენიერება.

შორს, მთებზე მზიანო სიცივე იცინის,

დაბლა კი ხევი დუმს, ზვავების კორიდა,

აქ ზამთარს ელოდნენ ქარების სისინში

და სევდის სამშობლო, იები მოვიდა.

იები... იები... იები მოვიდა...

ცისკრის მობრძანებამ ტყის სულიც დანამა,

მე ღირსი არა ვარ ამ მშვენიერების,

ამ ბედნიერების მე ღირსი არა ვარ.

კვლავ ჩემი კორდები... ჩიტები... ეჟენები...

მზის სუნი და ბურში მბრუნავი რტოები...

მოები ჩემს სულს და არაფრით ეშვები,

მოეშვი ძვირფასო, მოეშვი დროებით!

თ ა ნ დ ა თ ა ნ... თ ა ნ დ ა თ ა ნ...

ჩემი გზა ზილვების ხეივანს მიჰყვება,
ხელხეავობს ხეები, მძიმდება ფოთლები
და რაღაც ხმაურობს, — ჩუმდება სიმღერა
და შესწევს სიმღერას უნარი მოთმენის.

ჩემი გზა საყვარელ სიყვარულს მიჰყვება
ყველა შეკილტული სსახლის აღებით,
ჩუმდება სიმღერა, — იმღერონ ბრიყვებმაც
იმ დაჯუღმულებს, იმ გაპარტახების.

მე ვიცი, აქ მოსვლის წამება გათავდა,
მე ვიცი, გადარჩა ვინც შესძლო მოსწრება...
თანდათან, თანდათან, თანდათან, თანდათან
ჩემს სულში დაღაგდა ყველა საოცრება.

და როგორც ბავშვები ბავშვთა სასახლეში,
იმ აურზაურით, იმ ხვეწნა-მუდარით,
ყველას სურს ხელების სითბო და ალერსი
და კიდევ რაღაცით რაღაც საკუთარი.

მე კი, მე სინაზის სევდა თუ მამძიმებს,
მარადის ვარ სუფთა საყელოს მთხოველი,
არავინ არ მძულდა დემონურ ბარძიმიტ,
არც მინდა წინასწარ მიყვარდეს ყოველი,

მოვედი....

და წავალ, შენს სულს ვეწაცვალე,
და წავალ ვითარცა ეს წლები წარვლიან,
აქ ასე იცოდნენ, აქ ასე მასწავლეს,
აქ კიდევ მოვლენ და უფრო ისწავლიან.

დ ა ს ა წ ყ ი ს ი

ყველა რაიმე მიზეზით მოდის,
ყველა რაიმე საბაბით ჩნდება,
როგორც სინათლის მარადი ტოტი,
მამულს შეელტვის და უერთდება.
ვიცი, წვეთი ვარ ბობოქარ ზღვაში,
და ზვირთთან შებმის სურვილით ვიწვი,
ატირებული ცრემლებით ბავშვის,
სიყვარულს ვბედავ მშობელი მიწის.
საწადელს იქნებ ვერასდროს მივწვდე,
ვერასდროს მივწვდე სიმაღლეს მთების.
სიცოცხლეს მაინც ლექსებით ვიწყებ
და სამშობლოში ლექსებით ვჩნდები.

ო ც ნ ე ბ ა ჭ ო რ ო ხ თ ა ნ

აქ წინაპართა კვალი ატყვია
კორდებს, ახოებს, ჰალებს, ლეღიანს,
რასმე მიყვება ლურჯი ტყეები,
მთები დგანან და ვისმე ელიან.
ვზივარ, ოცნება კლდეებში ბუდობს,
ლოდების ძირში ღაღანებს ყანა,
ო, როგორ მინდა რომ ჩავიხუტო,
გულში, გულივით დიდი ქვეყანა.

რ ვ მ ე ნ ა

ვიცი მენდობი,
რადგან ბილიკით
ვიარე, ვიდრე შენთან მოვედი,
ვერ წამიყვანეს სხვებმა პირიქით,
შენი ერთგული ვიყავ ბოლომდე.
ცერზე ვიდექი,
ვიყავ ფხიზელი,
სულში ღვიოდა ნედლი მარცვალი,
ყოველ ცისმარე ახალს ვიძენდი,
მაინც არასდროს ვიყავ დამცხრალი
ჩვენ ისევ ერთად უნდა ვიაროთ,
ყველა ბილიკით შენთან მოვედი,
ვერ წამიყვანეს სხვებმა პირიქით,
შენი ერთგული ვიყავ ბოლომდე.

აღმსარებელი სამსახური

შაბათი, კვირა, ორშაბათი და სამშაბათი

სამშაბათი

ახსნა-განმარტება მილიციის უფროსის სახელზე. მე, თალიკო სარდიონის ასული ჩხობაძე, დაბადებული 19.. (ბოლო ორი ციფრი გაურკვეველია. ავტორის შენიშვნა) უქმარშვილო, პროფკავშირის წევრი 1958 წლიდან, სამართალში არმიცემული, ქალაქ კვერეთის საპროექტოს მდივანი-მემანქანე, ვაცხადებ შემდეგს: გუშინ, 25 აგვისტოს დამის 11 საათზე ადგილობრივი დროით, საკუთარი თვალთა დავინახე, როგორ დაიხრჩო თავი ზღვაში ჩვენი საპროექტოს თანამშრომელმა ვაჩე ოთარის ძე ვაჩიშვილმა (დაბადების წელი არ ვიცი, საკუთარი განცხადებით, 40 წლისა უნდა იყოს), უცოლშვილომ, პროფკავშირის წევრმა დაახლოებით 1960 წლიდან, აქამდე სამართალში არ მიცემულმა. დახრჩობის მიზეზი არის მთელი საპროექტოს შემადგენლობა ჩემს გარდა. პირველ რიგში პასუხი უნდა მოეთხოვოს ვალიდა ჯიბოს ასულ ვასაძეს, მის მერე ლევარსი ყარამანის ძე გუბელიძეს, გრიშა მურთაზის ძე სეფეთელაძესა და სერაპიონ სოლომონის ძე ნიკურაძეს. ეს მათ აიძულეს ჯერ კიდევ ახალგაზრდა, ჯან-ღონით სავსე, ნიჭიერი, ენერგიული და ენამწარე სპეციალისტი ვაჩე ოთარის ძე ვაჩიშვილი მისულიყო იმ საბედისწერო ნაბიჯამდე, რომელსაც თავის დახრჩობა და არგადარჩენა ჰქვია. ქალაქმა კვერეთმა დაკარგა შესანიშნავი არქიტექტორი, რომელიც უახლოეს მომავალში ბრწყინვალე პროექტებით გაახარებდა პატიოსანი ადამიანების გულს. რაც შეეხება ჩემს დამოკიდებულებას ვაჩე ოთარის ძე ვაჩიშვილისადმი, მილიციის წინაშე ვაღიარებ, რომ მე იგი ისეთი

წმინდა სიყვარულით მიყვარდა, როგორც ნესტან-დარეჯანს უყვარდა თავისი ტარიელი. ამიტომ მე კვერეთის შეგნებული მოსახლეობის სახელით უფლება მაქვს და კიდევაც მოვითხოვ მკვლელების დასჯას მთელი სიმკაცრითა და შეღავათების გაუთვალისწინებლად.

მორიგე მილიციელის ახსნა-განმარტება. მე, დომენტი გიგოს ძე გოლეთიანი, წუხელ ვიყავი მორიგე ზღვისპირა პარკში. მორიგეობის დროს 10 საათსა და 30 წუთამდე ჩემს ტერიტორიაზე წესრიგის დარღვევის არც ერთი შემთხვევა არ მომხდარა და არც შეყვარებულებს უკოცნიათ ერთმანეთისათვის. მაგრამ 10 საათისა და 30 წუთის შემდეგ მოხდა სამი განსაკუთრებული შემთხვევა.

1. ხეივანში გამოჩნდა საშუალო ტანის კაცი, თმაჭალარა და ქართულად მოლაპარაკე, რომელსაც, მის სიტყვებს თუ დაეჯერება, გული სტკიოდა, მაგრამ არც ვალიდოლი დალია და არც ტელეფონზე დამარეკია სასწრაფოსათვის. ჩემი აზრით, ის კაცი აფერისტი იყო. როდესაც მე სახლში გაცილება შევთავაზე, უარი მითხრა და ბნელ ხეივანში გაიქცა. მე უკან დავედევნე, მაგრამ კვალი დამეკარგა. 2. ამის მერე ჩემს ტერიტორიაზე გამოჩნდა კიდევ ერთი საეჭვო პიროვნება დედრობითი სქესისა, საკუთარი განცხადების მიხედვით, ცირკის მსახიობი, ესე იგი კლოუნი. ჩემს შენიშვნებზე აგდებულად მელაპარაკებოდა და იძულებული გამხდა, პოსტი დამეტოვებინა, რაც დანაშაულია და პატიოსნად ვაღიარებ. მე რომ წავედი, იმ ქალმა იმხელა ყვირილი ატეხა, რომ ბალის რადიო ჩააჩუმა. თუ მის სიტყვებს დაეუჯერებთ, ზღვაში თავი დაიხრჩო ვაჩე ოთარის ძე ვაჩეიშვილმა, რომელიც მე წყალში ღამის 12 საათამდე ვეძებე, მაგრამ უშედეგოდ. ძებნაში მონაწილეობა მიიღეს სხვა პირებმაც, მაგრამ არც მათ უნახავთ არაფერი. საჭიროა ძებნა დღეს დილიდანვე გავაგრძელოთ და მყვინთავებსაც გამოვუძახოთ. მაგრამ ეს უკვე ჩემს ფუნქციებში არ შედის. რაც ჩემს ფუნქციებში შედიოდა, მე ყველაფერი პირნათლად შევასრულე.

ეს ახსნა-განმარტებები, რომელიც ამ სამშაბათ დილას დაიწერა, მილიციის უფროსმა ვაჩე ვაჩეიშვილის დახრჩობის საქმეში ჩააყრა. დამწუხრებულ ქალს ისე თავაზიანად ექცეოდა, თალიკოს გაკვირვების თავი რომ ჰქონოდა, ძალიანაც გაუკვირდებოდა. შეპირდა, რაც ჩემზეა დამოკიდებული, ყველაფერს გავაკეთებო. ცხადია, მკვდარს ვერ გააცოცხლებდა.

თალიკოს ცრემლები ჯერ კიდევ ღამით გაშრობოდა. დღისით მხოლოდ იმაზე დარდობდა, წუხანდელი კომპარის შემდეგ ცოცხალი რატომ ვარ, ნეტავ მეც ვაჩესთან ერთად დავმხრჩვალაყავიო.

ავტონისპექტორივით შუა ქუჩაში მიაბიჯებდა, მაგრამ შავებში გა-

მოწყობილ ქალს მანქანები მორიდებით გვერდს უვლიდნენ. ჯობდა, ერთი მაინც დაჯახებოდა და ყველაფერი დამთავრებულიყო.

ქალაქი ნელ-ნელა იღვიძებდა. კვერთელი მოქალაქეები პურსა და მაწონს ყიდულობდნენ, ზოგი კიდევ ახალ გაზეთში სამგლოვიარო განცხადებებს კითხულობდა. ამ განცხადებებში ჯერ ვაჩე ვაჩეიშვილი მოხსენებული არ იყო. თალიკოს ვერ წარმოედგინა, როგორ უნდა შემოვლებოდა ვაჩეს სახელსა და გვარს შავი არშია.

საპროექტოში სიწყნარე სუფევდა, დამლაგებელიც არ მოსულიყო. ვალიდა ტელეფონს ეცა და მილიციაში დარეკა.

— ალო, მე ვაჩეიშვილის საქმეზე გელაპარაკებით, ხომ მოგახსენეთ ბეუღლე არა ჰყავს-მეთქი. თანამშრომელი ვარ, თქვენთან რომ ამ დილით კიყავი... დიახ, უბედურებამ ამაჩქარა... ჯერ არ უპოვნიათ? არც ოდესელი მყვინთავები ჩამოსულან?

საპროექტოში ყველაზე ადრე ვალიდა გამოცხადდა. ჩაშავებული თალიკო რომ დაინახა, ელდა ეცა. მართალია, ემდუროდა, მაგრამ ახლა ამის დრო სად იყო!

— რა მოხდა, რა ამბავია?

— ვაჩე დავკარგეთ. — ამოისლუკუნა თალიკომ.

— როგორ თუ დავკარგეთ?

— თავი დაიხრჩო... სამუდამოდ მოგვშორდა.

ვალიდას ჯერ თვალში წრეები დაუტრიალდა, მერე ყურმა ზუზუნი დაუწყო. ღონემიხდილი სკამზე მიესვენა.

— ვერა, ვერ დავიჯერებ!

— ნეტავ მეც არ მჯეროდეს. — წაიჩურჩულა თალიკომ.

ვალიდა აქვითინდა, ძნელი სათქმელია, რა იყო ეს, სიყვარულისა თუ სინანულის გრძნობა.

თალიკო ყვებოდა.

— აქედან წასული მთელი ღამე სვამდა, მერე მთვრალი ზღვაში გადახტა.

— შენ დაინახე, რომ გადახტა?

— ნეტავ არ დამენახა... შევეხვეწე, ნუ იზამ მაგას-მეთქი, მაგრამ არ დამიჯერა.

ორივე ქალი ხმამაღლა მოთქვამდა. სად იყო ვაჩე, თორემ ეს რომ დაენახა, სიკვდილს როგორ გაბედავდა!

გრძნობამორეული ვალიდა თალიკოს გადაეხვია.

— მონაწილე ვარ მწუხარების, საყვარელო თალიკო, გთხოვთ, ყველაფერი მაპატიოთ.

თალიკომ აპატია. დასამალავი რა იყო, თავი ვაჩე ვაჩეიშვილის ჭირისუფლად მიაჩნდა.

— გმადლობთ, გენაცვალე... წუხანდლის შემდეგ მიკვირს ცოცხალი რატომ ვარ... მთელი ღამე ვეძებთ, მაგრამ იმ სიბნელეში რას გავსდებოდით... დღეს ხელახლა უნდა დავიწყოთ, მერე ოდესელი მყვინთავეებიც მოგვეშველებიან.

ამ ლაპარაკში გრიშა, თამაზი და სერაპიონი შემოვიდნენ.

— ცუდის თქმა არ გაბედოთ, თორემ თავს მოვიკლავ! — გააფრთხილა გრიშამ.

თალიკომ არ დაინდო.

— თავი ვაჩემ მოიკლა, თქვენ მაგის ვაჟკაცობა ვინ მოგცათ!

ვაჩემ თავი მოიკლაო და სერაპიონმა მუშტები წაიშინა.

— რა გვეშველება ახლა ჩვენ! ო, რა უბედურები ვართ. რა უბედურები!

— როდის მოხდა ეს? — იკითხა თამაზმა.

— წუხელ თორმეტ საათზე.

— საკვირველია, აქამდე რომ ვერ იპოვეს.

— ღამით როგორ ვიპოვნით?

გრიშა ვითომ გაბრაზდა.

— რა გახდა ასეთი ერთი კაცის მოძებნა!

— ერთი კაცი რას ჰქვია! — იყვირა თალიკომ.

— ნუ მიბრაზდები, სიტყვამ მოიტანა ასე.

— სიტყვას უნდა დაუფიქრდეთ!

— მე ის მინდოდა მეთქვა, რომ ერთი კაცი კი არა, მთელი ფლოტი უნახავთ ზღვის ფსკერზე, — გრიშამ სერაპიონი განზე გაიყვანა. — მოსწი, ბიძიკო, აქეთ ყური.

— თქვენ უსინდისო ხართ! — მიაძახა თალიკომ.

— მლანძღავ, ჭირიმე?

— უნამუსო!

— კარგი ბატონო, მოგშორდები ახლავე.

სერაპიონმა ტირილი დაიწყო და თალიკომ ჰკითხა. სინდისმა ხომ არ შეგაწუხაო.

— ძალიან შემაწუხა.

— დაგავგიანდა, ჩემო სერაპიონ, დაგავგიანდა!

— რა ვქნა, რა მეშველება, როგორ ვიცოცხლო აწი! მე რომ მომეკვდარიყავი, არ ჯობდა ვითომ? — ამ სიტყვებს სერაპიონი ხმამაღლა ამბობდა, გულში კი იმას ფიქრობდა, ჩემს ორ ბაღანას ვინ გამიზრდიდაო.

ყარამანოვიჩი რომ მოვიდა, საპარექტოში გლოვის ზარი იდგა, ვინ ტიროდა, ვინ კიდევ თავში მუშტებს იშენდა.

როგორც კი უფროსმა საერთო ოთახში ფეხი შედგა, თალიკომ მია-
ყვრა, თქვენ მკვლელი ხართო.

— როგორ? — დაიბნა ყარამანოვიჩი.

— მკვლელი ხართ და მეტი არაფერი!

— მეტი რაღა უნდა ვიყო?

გრიშამ აუხსნა.

— ვაჩემ თავი დაიბრჩო, ყარამანოვიჩ... ცუდი ამბავი შეგვემთხვა,
ნამდვილად საშინელებაა!

თალიკოს ისტერიკა აუვარდა.

— თქვენ აიძულეთ თავი დაეხრჩო და ახლა ამბობთ, საშინელებააო?
არც კი გრცხენიათ!

ვალიდამ დამშვიდება სცადა.

— დაწყნარდი, თალიკო, ასე არ შეიძლება.

— ჩვენ დავწყნარდეთ, არა? ის კი თევზების შესაჭმელი გახდეს?
მკვლელებო, მკვლელებო! — და კვლავ ტელეფონი აკრიფა. — ალო,
მილიციაა? ოდესელი მყვინთავები არ ჩამოსულან? რატომ დაიგვიანეს?
სერაპიონი ისევ მოთქვამდა.

— რა ვქნათ, რა გვეშველება!.. თავი ნამდვილად შევირცხვინეთ, მაგ-
რამ იმასაც ვიტყვი...

— რას იტყვი, სერაპიონ? — გაკვირვებით შეხედა უფროსმა.

— მე იმას ვიტყვი, ყარამანოვიჩ, რომ... მე ვიტყვი... დიდი უბედუ-
რება გვეწვია, დიდი ვაჟკაცი დავკარგეთ.

ყარამანოვიჩი თავის კაბინეტში შევიდა და გრიშაც შეჰყვა. უფრო-
სი ისე იყო აღელვებული, პაპიროსს ძლივს მოუყიდა.

— ეს რა მოგვივიდა, გამაგებინე, თუ კაცი ხარ!

გრიშამ დაუდასტურა, ნამდვილად ცუდი ამბავი შეგვემთხვაო.

— ხომ გაიგონე, რა თქვა იმ ქალმა? — ჰკითხა ყარამანოვიჩმა.

— რა თქვა ამისთანა?

— რა თქვა და, ვაჩე ვაჩეშვილის მკვლელები ხართო!

გრიშამ იუარა, ბოდიში, მაგრამ მრავლობითი რიცხვი არ გამიგონიაო.

— ჩემო გრიშა, მაგასაც მალე გაიგონებ!

გრიშა მიხვდა, უფროსმა სხვა სიმღერა წამოიწყო და შორიდან
მოუარა.

— მე, ყარამანოვიჩ, სინდისი სუფთა მაქვს, არ მეშინია.

— არც ღამე დაგესიზმრება არაფერი?

— რას მერჩით, ყარამანოვიჩ, რა დაგიშავეთ?

— ნამდვილად ვერ მოგვივიდა კარგი საქმე.

— ჩვენ ხომ არ დავგვივალბია, ადექი და ზღვაში გადახტით!

— აუცილებლად გვეტყვიან რამეს... შვებულებაში გასვლა მაინც

მომესწრო. — ყარამანოვიჩმა გრიშას ღრმანროვნად გადახედა, — შენ ისა თქვი, ანდერძი თუ აქვს დაწერილი.

— რა ანდერძი? — შეშინდა გრიშა.

— კაცი რომ თავს იკლავს, წინასწარ ყველაფერს წერს, ამა და ამ კაცის ხელით ვკვდებით.

— მაინც რომელი კაცისო?

— მაგალითად, თვითმკვლელობამდე გრიშამ მიმიყვანაო...

— ტყვილია, მაგას ვერ დაწერდა!

— რატომ ვითომ, — გაიკვირვა ყარამანოვიჩმა, — შენ ხომ ვაჩეს-თან უკმაყოფილება გქონდა?

— რატომ მქონდა უკმაყოფილება, სახლში რომ დავბატიყე და ღვინო რომ დავალევინე, იმიტომ?

— შენ რომ კაცმა გიყუროს, დამნაშავე მართო მე ვყოფილვარ.

— ბედი უნდა ყველაფერს, ყარამანოვიჩ!

სხვა ღროს ასეთ სიტყვებს როგორ გაბედავდა, მაგრამ ახლა გრიშას შიში ალაპარაკებდა. უფროსმა, ცხადია, არ მოუწონა.

— დღეს შენ რალაც ვერ გცნობ!

— ანდერძი რომ მისხენეთ, ცუდად გავხდი. ეგებ მართლა აქვს დაწერილი, დაიდებს მაგ ანდერძს პროკურორი, აქედან ჩვენებიც შეაწევენ ხმას და სად მიხვალ მერე!

უფროსმა თავისი მოადგილე გაამხნევა, ასე უცბად რამ დაგავლახაო. გრიშამ შესჩივლა.

— თქვენ კი გეშველებათ რამე, ათასი პატრონი და ნათესავი გყავთ, მე ვის მივადგე ამ სიბერეში... რა მიქნა მაგ უსინდისომ, როგორ გაბედა სიკვდილი!

ბოლოსდაბოლოს, რკინის გული არც ყარამანოვიჩს ჰქონდა და მანაც ვერ გაუძლო.

— ეს რა ზათაბალაში გავები, ასეთი რამ გაგონილა! რა ღროს თავის დახრჩობაა, ვინ იხრჩობს თავს მეოცე საუკუნეში... რამდენ ოხერს გავუბრაზებთ და ყოველთვის თავი რომ დამეხრჩო!...

აღელვებული ყარამანოვიჩი ბოლთას სცემდა კაბინეტში. გრიშაც აღელვებული იყო, თორემ უფროსი ისეთ აზრებს ამბობდა, აუცილებლად უნდა ჩაეწერა და შთამომავლობისათვის შეენახა.

აი რას ამბობდა ყარამანოვიჩი.

— უფროსი იმიტომაა უფროსად დანიშნული, რომ უნდა გაგიბრაზდეს, საყვედური მოგცეს, სამსახურიდან მოგხსნას... არა, ვთქვათ და მართლა დაწერა ანდერძი. ვთქვათ კი არა, ნამდვილად დაწერდა, ვიცი მაგი მე! თვითონ რა ენაღვლება, მაგრამ მე რა უნდა ვქნა, იმაზე არ უფიქრია... ჩემს ჯინაზე გააკეთა ყველაფერი, სამსახურიდან უნდა მომხსნას...

ცოცხალი ვერ მომერია და ახლა მკვდარი მხსნის სამსახურიდან... რას
იტყვი, გრიშა, შენ, რატომ გაჩუმებულხარ?

— მე რა უნდა ვთქვა?

— რა უნდა ვთქვა, რა უნდა ვთქვა! სულ ყურის მოწვევა კი არ უნ-
და! არა, მაინც რატომ გადამირიე ის კაცი?

— მე რა შუაში ვარ, ყარამანოვიჩ, სერაპიონის პროექტის თანავე-
ტორობაზე არ მოგივიდათ ჩხუბი?

ამას მდაბიურად მაზოლზე ფეხის დაჭერა ჰქვიოდა.

— სერაპიონის პროექტი!.. შემიკლა ხელში ამ სერაპიონის პროექ-
ტმა... მაგას ვინ ჰკითხავდა, სერაპიონს ეთქვა რამე... ანგელოზი გამიხდა
ახლა მაგიც!

— ოდესელი მყვინთავები ჩამოჰყავთ თურმე, ესეც ტიტნიკი გამიხ-
და რა! — უფროსის ტონით გააგრძელა გრიშამ, მაგრამ ყარამანოვიჩმა
არ მოუწონა.

— ასე ლაპარაკი არ შეიძლება, ამხანაგო, ამერიკაში ხომ არ გგონია
თავი შენ! ჩვენი კოლექტივის წევრი იყო, ნიჭიერი, ცოტა ახირებული,
მაგრამ რა ვქნათ ახლა, ახირებული ჩვენ ყველა ვართ.

გრიშა შეწუხდა.

— ბოდიში, ყარამანოვიჩ.

— ერთი შენ ყოფილიყავი მის ადგილას!

— კიდევ ბოდიში.

— მყვინთავები ჯერ არ ჩამოსულანო? ჰოდა, დარეკვა უნდა ოდესა-
ში, თუ საჭირო იქნება, გაგფრინდებით კიდევაც... რას გაჩუმებულხარ,
მკვდარს პატრონობა არ უნდა?

ყარამანოვიჩი ისევ ძველებურ ყარამანოვიჩად გადაიქცა, საქმიანი
კაცის იერი მიიღო.

გრიშამ შეაპარა, ჯერ რომ მკვდარი არ გვინახავსო.

— მაგას კი ნახვენ. შენ დეპეშა გაგზავნე ნათესავებში, განცხადე-
ბა წაიღე გაზეთში, ქელეხისთვის იზრუნე, ფული შეაგროვე... ათასი საქ-
მეა, ხალხი დაიხმარე, მაინც არაფერს მიკეთებენ აქ!

— ფული რამდენი დავდვით, ყარამანოვიჩ?

უფროსმა მარჯვენა ჯიბიდან ოცდახუთმანეთიანი ამოიღო (მარცხენა
ჯიბეში მხოლოდ წითელ თუმნიანებს იწყობდა).

— ჩემგან ორმოცდაათი აიღე... ცოტა ხომ არაა?

— ცოტა კი არა, ბევრია...

ყარამანოვიჩმა იწყინა, ასეთ დროს სიძუნწე როგორ შეიძლებაო.
გრიშამ გაიფიქრა, შენ რა გენალელება, ჩემმა ჯიბემ იკითხოსო!

ყარამანოვიჩმა კაბინეტში თამაზი იხმო. შემოსულს გამარჯობის
თქმაც არ აცალა.

— ნეკროლოგს კითხულობ, ბიძიკო, გაზეთში შენ?

— კი ვკითხულობ! — არ დაიბნა თამაზი.

— სამარის წინ მკვდარს რომ სიტყვას ეუბნებიან. ის თუ მოგისმენ-

ნია?

— კი მომისმენია.

— ეგებ ლექსებსაც წერდი ბავშვობაში?

— ლექსებს ახლაც ვწერ, ყარამანოვიჩ!

უფროსმა ყურადღებით შეხედა.

— ჰოდა, ამოცანა გვეკითხება, რისთვის გამოგიძახე ახლა მე შენ?

— იმისათვის, რომ სამგლოვიარო სიტყვა უნდა დაგიწეროთ.

ყარამანოვიჩს გაუკვირდა, ასეთი ნიჭიერი თანამშრომელი თუ მყავდა, ამდენ ხანს რატომ ვერ შეგნიშნევო.

— გრიშა, რამდენი აქვს ამ კაცს ხელფასი?

— მეორე კატეგორიით ღებულობს.

— ჰოდა, თუ ჰკუთხით იქნება, პირველზეც შეუძლია იოცნებოს.

თამაზს ფრთები გამოესხა.

— კი ვიქნები ჰკუთხით, ლევარსი ყარამანოვიჩ.

— წადი აბა ახლა და იმუშავე!

თამაზი კარებთან შეჩერდა.

— ხომ შეიძლება ასე დავიწყო: ო, ზღვაო, ზღვაო, რა დაუნდობელი და ვერაგი ხარ შენ... რა დაგიშავა ჩვენმა პატიოსანმა ვაჩე ვაჩეიშვილმა!

— პატიოსანმა და ნიჭიერმა. — გაუსწორა უფროსმა.

თამაზმა გაიმეორა.

— პატიოსანმა და ნიჭიერმა ვაჩე ვაჩეიშვილმა.

— ჯერ ნუ ამბობ, თუ კაცი ხარ, — შეეხვეწა ყარამანოვიჩი.

— წავედი აბა!.. ო, ზღვაო, ზღვაო, შავი კი არა, ვერაგი ზღვა უნდა გერქვას შენ! — თამაზი ახლა მეშვიდე ცაზე ფრინავდა და სიტყვებს თვით ღმერთი კარნახობდა.

— ნიჭიერი ახალგაზრდაა! — დაასკვნა უფროსმა.

გრიშას შემურდა.

— ხელფასს მომიმატებდეს ვინმე და ბალეტს არ ვიცეკვებ!

ყარამანოვიჩი ვითომ გაბრაზდა.

— ყველაფერზე წუწუნი ნუ იცი შენ, წადი ახლა და საქმეს მიხედ!

ვაჩე ვაჩეიშვილის დაღუპვამ საპროექტოში ხალხს საქმე გაუჩინა. ყველაზე მეტი დავალება გრიშას ჰქონდა. ეს დავალებები ბლოკნოტში ჩაიწერა და ტელეფონი აკრიფა.

— ღვინის ქარხანა? ბიქტოროვიჩ, გრიშა გაწუხებთ საპროექტოდან... ღვინის გარდა რა უნდა მინდოდეს... კი, უბედურება შეგვემთხვა... სილედრს რა მოუვიდოდა, ერთი თანამშრომელი დაგვეხრჩო, შეიტყობ-

დით, ალბათ, არ იყო ცუდი კაცი... აბა, ორ დღეში გამოვივლით, კარ-
გად იყავით!

გრიშა ძალიან მონდომებული იყო და ვალიდას გაუკვირდა.

— საოცარია სწორედ.

— მაინც რაა საოცარი?

— ორგანიზაციულ საკითხებზე უფროსი უნდა ზრუნავდეს და
თქვენ ასე რატომ გამოიძევით თავი!

— რომელ უფროსზე მელაპარაკები, ვალიდას ვენაცვალე? — დაი-
ნტერესდა გრიშა.

სერაპიონს გაუკვირდა, ეს რა საკითხავიაო.

— უფროსი ერთი გვყავს, ყარამანოვიჩი.

— ჩემო სერაპიონ, გეტყობა სიტუაციებში ვერ ერკვევი.

ვალიდა უცებ მიხვდა.

— ესე იგი, თქვენ ამბობთ, რომ ჩვენს უფროსს წყალი აქვს შემდ-
გარი?

გრიშამ შორს დაიჭირა.

— მე არაფერს ვამბობ!

— და ესე იგი, მომავალი უფროსი შეიძლება დარჩეს...

— ჭორებს შევეშვათ, ამხანაგებო, ათასი საქმე გვაქვს მოსაგვარე-
ბელი.

თამაზს ამ ლაპარაკიდან ერთი სიტყვაც არ გაუგონია, რადგან იგი
პერსონალურ დავალებას ასრულებდა და შემოქმედების ცეცხლით იწვო-
და. ჯერ გაოფლილ შუბლს მაღი-მალ იწმენდდა, ხოლო შემდეგ ნააზ-
რევს ქაღალდზე ხმამაღლა წერდა.

— ო, ზღვაო, ვერაგო და დაუნდობლო ზღვაო... შენ ვერ მოერიე
მტაცებელ არგონავტებს, მაგრამ დაახრჩვე პატიოსანი ვაჩე ვაჩეიშვილი...
გრიშა ისევ ტელეფონზე რეკდა.

— პროდუქტების საწყობია? მელენტიჩ, ლობიო ხომ არ მიგიღიათ
ამ დღეებში? ბაზარში რომ იშოვება, მაგი კი ვიცი უშენოდ... ხვალ დი-
ლით გამოვივლი.

თამაზი ეშხში შევიდა.

— ო, ტალღებო, ტალღებო, რატომ გამოგვტაცეთ ჩვენი ვაჩე ვაჩე-
იშვილი?

— სხვათა შორის, გუშინ ტალღები არ ყოფილა, — შენიშნა გრიშამ.

— მაგას არა აქვს არსებითი მნიშვნელობა... ვაჩე ვაჩეიშვილო, ვინ
იცის რამდენი პროექტის გაკეთება ვერ მოასწარი შენ!

— ვერც ცოლის შერთვა მოასწრო, — ამოიკვნესა სერაპიონმა, —
რა ექნათ, რა გვეშველება, რა კაცი დავკარგეთ!

გრიშამ სიბრაღულით გადახედა.

— სხვისი რა მოგახსენო და, შენ მართლა რა გეშველება!

— ასეთი რა დავაშავე?

— მოსწი აქეთ ყური.

— არ მითხრა მაგი! — შეშინდა სერაპიონი.

— წყალი არ გაუვა!

— ჩვენც გაგვაგონეთ, ასეთი საიდუმლო რაა? — დაინტერესდა ვალიდა.

გრიშა სკამიდან წამოდგა.

— თქვენ როგორ დაგიძალავთ, პატივცემულო ვალიდა, ვაჩეს თურმე წერილი ჰქონია დაწერილი, ამა და ამ კაცის ხელით გკვდებო.

— რომელი კაცისო?

— მაგი არ დაიძალევა. ერთ მშვენიერ დღეს მოგაკითხავს, ჩემო ბატონო. მილიცია და უმტკიცე მერე, აქლემი კი არა, კურდღელი ვარო!

— კურდღელი მე ვარ! — იყვირა უცებ სერაპიონმა.

— რა ბრძანეთ?

— კურდღელი ვარ.

გრიშა შეშინდა, ხომ არ გააფრინაო და დაუყვავა.

— იყავი, ბატონო, ოღონდ ნაპოლეონობა არ მოგვთხოვო.

— მხდალი კურდღელი ვარ... ვაჩე მე მოვკალი!

— მაგას ნუ იბრალებთ, ცოდვა ხართ, — შეწუხდა თამაზი.

— შენც კურდღელი ხარ, — უთხრა მას ვალიდამ, — კურდღელი კი არა პატარა ბაჭია, დიდყურა ბაჭია!

თამაზი ყველაფერს ელოდა, მაგრამ ასეთ სიტყვებს კი არა.

— რა ვქნა ახლა, სტაფილო შეეჭამო?

— მე შემჭამეთ ვილაცამ, — თავში ხელი წაიშინა სერაპიონმა, — ხომ გაიგონეთ, ხალხო, მკვლეელი ვარ-მეთქი, სადაა მილიცია?

გრიშამ ტელეფონზე მიუთითა და სერაპიონმა ნომერი აკრიფა.

— მილიციაა? მე საპროექტოდან გირეკავთ, კაცი რომ დაიხრჩო წუხელ, იქედან... დიახ, ვაჩე ვაჩეიშვილის სამსახურიდან გელაპარაკებით... მე კურდღელი ვარ... კურდღელი კი არა, კაცის მკვლეელი ვარ, თქვენთვის სულ ერთი არ არის? კარგი, ბატონო, ჩემთვის იყოს სულ ერთი... დიახ, ვაჩე ვაჩეიშვილი მე დავახრჩე, მობრძანდით ახლა და წამიყვანეთ... არსად გადავდგამ ფეხს, გელოდებით, მომეხმარე, ჩემო მილიცია!

ვალიდამ წყალი მიუტანა.

— დამშვიდდით, სერაპიონ, ასე რამ აგაღელვათ?

— ამ წყეულმა ამაღელვა, ჩემო ბიძიკო, — გულზე უჩვენა სერაპიონმა, — აქამდე სულ არ მეგონა, თუ მქონდა და ახლა გამახსენა თავი. კარგად მიყურე, ძაან საცოდავი ვარ, არა? ჩემი ბრალია ყველაფერი, ასე მშიშარა დავიბადე და რა ვქნა ახლა! სკოლაში რომ სხვა ჩამტ-

ვრედა ფანჯარას, მის მაგივრად მე მეშინოდა. უმაღლესში ლექტორებს თვალს ვერ ვუსწორებდი, საგნები კი ვიცოდი, მაგრამ მაინც მეშინოდა. არც შემდეგ დამადგა საშველი... სახლში ცოლის მეშინია, სამსახურში უფროსის... აგია ცხოვრება! რამდენჯერ უთქვამს ვაჩეს, რამდენჯერ გავუღანძღვიარ... შეაყარე კედელს ცერცვი! მაშინ რომ თათბირზე სიმათლემ მეთქვა, ხომ არაფერი მოხდებოდა? თქვით ახლა, კურდღელი არა ვარ?

— კი ხარ, კაცო, კი! — დაუდასტურა გრიშამ.

სერაპიონი წამოხტა.

— კურდღელი კი ვარ, მაგრამ შენსავით გაიძვერა კი არა!

— როგორ მიბედავ! — იყვირა გრიშამ.

— შენი უფროსი შენზე გაიძვერა, ასეა მაგი!

— მეც გამაღძღლე და უფროსიც. შემოგეხარჯა, არა?

სერაპიონი კურდღელს კი არა ახლა ლომს გავდა.

— არ დაგჭირდება ენის მიტანა, აირში ვეტყვი ყველაფერს, თაღლითი და გაიძვერაა მაგი!

ყარამანოვიჩის ყველაფერი ესმოდა, მაგრამ საერთო ოთახში ვითომ შემთხვევით შემოვიდა.

— რა მოხდა, გამაგებინეთ.

— გაიძვერა და თაღლითი რომ ხარ, ეს მოხდა, მეტი არაფერი! — მიახალა სერაპიონმა.

უფროსს სერაპიონზე ნაკლები ხმა როდი ჰქონდა.

— ჩუმაღ... მე შენ გიჩვენებ!

მაგრამ ყარამანოვიჩის სიტყვები თალიკოს ყვირილმა დაფარა, ზარბაზანი რომ ესროლათ, მაინც დაფარავდა.

— მიშველეთ! მომეხმარეთ!

ყველა თავქუდმოგლეჯილი დერეფანში გაიჭრა და რაც იქ დაინახეს, საკუთარ თვალს არ დაუჯერეს. არც იყო დასაჯერებელი: კარებთან ვაჩე იდგა და გულწასული თალიკო ხელში ეჭირა.

მეტყველების უნარი ყველაზე ადრე ყარამანოვიჩის დაუბრუნდა და ვაჩეს პირველად ეს ჰკითხა, მკვდარი თუ იყავი, რატომ გაცოცხლდით?

— მკვდარი არ ყოფილვარ და არც ვაპირებ სიკვდილს! — გაიცინა ვაჩემ.

(ამას ჰქვია, „შენ გაიცინე მიწაში“).

— აბა წყალში რატომ გადახტი? — ეს შეკითხვა თალიკოს ეკუთვნოდა.

— ცხელოდა და გავგრილდები-მეთქი.

— ქვეყანა რომ დავაქციე, ხმა რატომ არ ამოიღე?

— კი მინდოდა, მაგრამ ყვირილი რომ ატეხე, გამოჩენა შემრცხვა... შორს გავცურე, ნაპირზე ქალაქგარეთ გამოვედი.

- ტანსაცმელი რომ არ გქონდა, როგორ გამოხვედი?
- შიშველი ვირბინე, სახლებს ვეფარებოდი. დამე იყო და იმანში
შველა. ვინმეს რომ დავენახე, გიჟი ვეგონებოდი.
- ვითომ ახლა ჰკვიანი ხარ! — ქირის ოფლი მოიწმინდა გრიშამ.
- რაც მთავარია, ცოცხალი ვარ.
- შენ კი ხარ ცოცხალი, მაგრამ ჩვენ რატომ დავგწყვიტე? — რო-
გორც იქნა ხმა ამოიღო სერაპიონმა.
- ყარამანოვიჩმა პაპიროსის მოწვევაც გაბედა.
- თუ არ აპირებდი სიკვდილს, დროზე ვერ შეგვატყობინე?
- დროზე რას ჰქვია?
- სანამ ქვეყანას ავაწრიალებდით.
- წუხელ რა უნდა მექნა, ამ დილით მოვედი... თქვენთან კი არა,
წიგნები დამრჩა და იმის წასაღებად გამოვიარე.
- მილიციაში მაინც არ დამერეკა! — თქვა სერაპიონმა.
- ვაჩემ მხრები აიჩეხა.
- არაფერი მესმის.
- გარედან ჭერ მანქანის ხმა გაისმა, შემდეგ ზარმა დარეკა.
- მოვიდა, სერაპიონ, შენი მილიცია, — შეახსენა გრიშამ.
- სერაპიონი ოდიშოს მეფესავით იდგა ოთახში.
- სხვამ იკითხოს თორემ, მე რაც ვთქვი, იმაზე უკან არ დავიხეე!
- ყარამანოვიჩმა ფანჯარა გააღო.
- ნავავი ყოფილა! — შვებით ამოისუნთქა მან.
- შენც კაი ნავავი ხარ! — მიახალა ყარამანოვიჩს სერაპიონმა, —
არც სხვები ვართ ნაკლები!
- გამუდმებით რეკდა მენაგვის ზარი და კვერთხელ მოქალაქეებსაც
მიჰქონდათ ნავავი. ეს იყო დასუფთავების პროგრესული ფორმა, რომ-
ლის წინააღმდეგაც ამაოდ ილაშქრებდა ზოგიერთი შეუგნებელი პირო-
ვნება. მალე, ალბათ, საპროექტოს ნაგავსაც გაიტანდნენ.
- კალენდარი სამშაბათს უჩვენებდა.

გენაიგა ქუთათელაძე

შენ ჭადრაკს თამაშობ

ჭადრაკს შენ არ თამაშობდი. არ მიზიდავს. არ მეხერხებაო, — ასე ამბობდი.

გაკვირდებოდი... ჭადრაკს ხის ფიგურებით არ თამაშობდი, მაგრამ ცხოვრებაში აკეთებდი უცნაურ სვლებს. დაფაზე მხოლოდ „ცოცხალი ფიგურები“ იცვლიდნენ ადგილს.

— ჭადრაკს არ ვთამაშობო, — გაიღიმე...

— ჰო, შენ ჭადრაკს არ თამაშობ, — გითხარი და მეც გაგიღიმე. შენ ღიმილსაც ჭადრაკულად აწყობდი.

ცხოვრებისეული ჭადრაკი ხომ უფრო რთულია. დასაწყისში შენ გაიმარჯვებ, იხარხარებ, იცინებ, არ მოგწყინდება, რადგანაც მცირედიც გაკმაყოფილებს... გაკმაყოფილებს, თუ ვინმე შენს ვიწროდ გადაქნილ წარბებს ვნებიანად შეხედავს და... მერე რაა, ეს ადამიანურიო, იტყვი და ბედნიერებას იგრძნობ. ბედნიერება ხომ შენ თავისებურად გესმის.

არაფერს შეუშინდება, მარჯვედ გადაადგილებ „ცოცხალ ფიგურებს“ შენს საჭადრაკო დაფაზე და ყველას მიუწვდომელ დედოფლად მოაჩვენებ თავს.

მაგრამ შენ გავიწყდება, რომ შამათს პირველ სვლაზე ვერ აკეთებენ. ჰოდა, ბოლოს შენ დამარცხდები სამარცხვინოდ, სასტიკად.

ნუ გეცინება: თამაშის დასასრულს შემოგეცლება ყველა ფიგურა, შემოგეცლება სილამაზე და ეუღლად, გარიყულად დარჩები.

ილია ავალი

ირანი — გუმბათიანი და უგუმბათო

ორთა მათ მათა შუა

თითქმის 180 წელი გვაშორებს კრწანისის ტრაგედიას, რომლითაც დამთავრდა ირან-საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი მტრული მეზობლობის ისტორია. სვედამწარებული საქართველოს იმდროინდელ მესვეურთა გამჭირაობამ და პოლიტიკური ალტერნატივის სწორად გადაწყვეტამ სამანი დაუდო ჩვენს მიწა-წყალზე დაუსრულებელ ლაშქრობებს და ქართველი კაცი მშვიდობიანი ცხოვრების სიკეთეს აზიარა. უკვე დიდი ხანია, რაც „არღა ერჩის ქართლის გულსა კასპიის ღელვა“ და არ გვაშფოთებს გაავებული ღრიალი ხმალმოღერებული უდაბნოს ლომისა.

დღევანდელი სპარსეთი მშვიდობიანი, ჩვენდამი კეთილმეზობლურად განწყობილი სახელმწიფოა, თანამედროვე პროგრესის გზაზე რამდენადმე დაგვიანებით, მაგრამ უკვე მტკიცედ გამოსული. მიუხედავად საზოგადოებრივი წყობილების სხვადასხვაობისა, ორ მეზობელ ქვეყანას შორის სულ უფრო ფართოვდება პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული თანამშრომლობა. ამ საქმეში თავიანთი წვლილი შეაქვთ ახალი საქართველოს შვილებს.

ამ კეთილმეზობლურ თანამშრომლობაზე კინოფილმის შექმნის მიზნით 1969-70 წლებში ირანში ორჯერ იმოგზაურა საქართველოს ტელეფილმების სტუდიის მუშაკთა ჯგუფმა.

ქართველ კაცს, რანაირი საზრუნავითაც არ უნდა დაადგეს აღმოსავლეთის ქვეყნების გზებს, თან მიჰყვება ტვირთი მშობელი ქვეყნის ისტორიის ანალებში ამოკითხული ამბებისა. ეს ამბები ყოველთვის სასიამოვნოა.

მოვნოდ მოსაგონებელი როდია, მაგრამ მათი მეხსიერებიდან ამოშლა უბრალო სურვილს არ ძალუძს.

ამოშლა
გაქვეყნებული
გეგმა

წარმოუდგენელია მთელი საათი შესცქეროდე შენს თვალიან აღმართულ, მოიისფრო-მოვარდისფრო ნისლში მოლივლივე არარატს — მიწის ამ უმშვენიერეს ზამბახს — და სული მოგონებებით, ლეგენდების სურნელით არ აგვესოს, ფილტვებში ისტორიზმის ჰაერი არ ჩაგვივლეს. გულუბრყვილო ბიბლიური ლეგენდა წარღვნისაგან კაცობრიობის გადარჩენისა, ამ სანახებში სომეხი და ქართველი ხალხებისათვის გარკვეულ კონკრეტულ შინაარსს იძენს. ისტორიის ბობოქარ მდინარებას აქ არაერთხელ ჩაუქროლვია კიდობანი ჩვენი ხალხების ყოფნა-არყოფნისა, მაგრამ არარატის თავზე ყოველთვის გამოჩენილა თეთრი მტრედი ზეთის ხილის შტოთი, წარღვნის დაცხრომის, მშვიდობის დადგომისა და სიცოცხლის დაუსრულებლობის მაცნედ.

გასაოცარი წიგნი კია ჩვენი „ქართლის ცხოვრება“! ხომ გახსოვთ, როგორ იწყება: „პირველად ვახსენოთ ესე“... და არა, ლეგენდა, ვთქვათ, ძუ მგლის ძუძუთი გაზრდილ ძმებზე, არამედ რაღაც ისტორიულ სიმართლესთან წილნაყარი ამბავი — პირველსიტყვა ხალხთა ძმობაზე, ნათესაობასა და საერთო კერაზე. ძნელი დასაჩემებელია, რომ მშობელი ხალხის ისტორიას ასეთნაირად იწყებდეს მხოლოდ ლეონტი მროველი (კაცობრიობის ერთერთ უდიდეს ჰუმანისტად გამოცხადებისათვის ესეც იკმარებდა!). ერთი რამ უდავოა. ჩვენი მემკვიდრე ამ შემთხვევაში ქართველი კაცის თანდაყოლილი ბუნებიდან გამომდინარეობს და ხალხის სულს ესიტყვება. უთუოდ რაღაცას ნიშნავს, რომ ასეთ გულუბრყვილობამდე კეთილი ისტორიოგრაფიული კონცეფცია ყალიბდებოდა ნახევრად ველური მდგომარეობიდან ხალხების გამოსვლის ხანაში, როცა ეთნიკური მასების სიჭრელით გამოწვეულ იმპულსებს ადამიანები ცოფმორეულ გახელებამდე, თითქმის ბიოლოგიურ შეუთავსებლობამდე მიჰყავდა. ეს კი აღმოსავლეთის ვრცელ სივრცეებს დაუსრულებელი ომებისა და ზოცა-ჟლეტის ასპარეზად აქცევდა.

ქართველი ხალხი, რომლისთვისაც ყოველთვის უცხო იყო კარჩავეტილობა და ნაციონალური გონებაშეზღუდულობა, თავიდანვე აქტიური და მრავალმხრივი ურთიერთობით დაკავშირებია აღმოსავლეთის ერთერთ უძველეს და უდიდეს ქვეყანას. ამ ურთიერთობათა ფესვები ისტორიაში შემოსულ ლეგენდებში გადგმულა. კეთილმეზობლური დამოკიდებულება განსაკუთრებით გაღრმავებულა ვახტანგ გორგასალის დროს.

შემდეგში, სპარსთა სხვადასხვა იმპერიების მოძალებისას, ამ ურთიერთობას ცალმხრივი ხასიათი მიუღია. განდიდებულმა და გულზეიადმა სპარსეთის მეფეებმა თუ შაჰებმა ჩვევად გაიხადეს საქართველოს დამოუკიდებლობისა და ღირსების გაქეღვა, ჯიუტად ცდილობდნენ მისი

მიწა-წყალი მიეთვალათ თავიანთ საუფლოდ. მთელი „ქართლის ცხოვრება“ არის ერთიანი წუხილი და გოდება იმ აურაცხელი უბედურების, ნგრევის, ხოცვა-ჟლეტისა და თოცვა-გლეჯის გამო, რაც მოჰქონდათ დამპყრობთა ურდოებს სპარსეთის უდაბური ზეგნებიდან.

ავგისტოს ხვატით გავარვარებულ სივრცეში ნელ-ნელა დნება არარატის ციური ქათქათა აისბერგი.

გზის მარცხენა მხრიდან წამოიმაოთა სხვა მთა — მაღალი და წვერგაბასრული, შიშველი და პირქუში, რაღაც აპოკალიფსური იერით. როგორც მოგვიანებით გავიგეთ, ამ მთას „მგლის კბილი“ რქმევია.

მიდამოები თანდათან უკაცრიელდება და ხრიოკდება. ეს მარტო-დენ სპარსეთის უდაბნოების სიახლოვით როდი აიხსნება. ადამიანის ხელის „ნაღვწიც“ გახლავთ.

მთელი ამ მხარის გაუკაცრიელება-გადაბუგვა შაჰ-აბასს დიდის გულმოდგინებით, მეთოდური თანმიმდევრობით ჩაუტარებია. ოსმალეთთან გამწყვეტი შეტაკების მოლოდინში, მოწინააღმდეგის ლაშქრის მსვლელობის სავარაუდო გზაზე, შაჰის ჯარებმა მოარბიეს და ააოხრეს ერევნის, ნახიჭევანისა და ჯულფის ვრცელი მიდამოები, დასახლებული პუნქტები. ვენახები აჩეხეს, ყანები და ბალ-ბოსტნები, სურსათ-სანოვავის მთელი მარაგი ცეცხლს მისცეს. გაუდაბურებული, მიწასთან გასწორებული სოფლებიდან და დაბა-ქალაქებიდან აყრილი 300 ათასამდე კაცი შიდა ირანისაკენ გაირეკეს. მათ კვალს გაუყენეს მშობლიური მიწიდან ასევე ურჯუკულად აყრილი ქართველებიც.

ტანჯვა-წამების გრძელ და მძიმე გზაზე ამ გაუბედურებულ ადამიანებს მაშინაც ღუმილით მიაცილებდა ეს ორი მთა, და ორივე, ალბათ, თავისი გარეგნული იერის შესაფერისად ჰბადებდა: „მგლის კბილი“ — სასოწარკვეთასა და სიმძიმის, არარატი — უკვდავ ოცნებასა და იმედს, იფიგენიას სულივით მოუხელთებელს...

მიჭქრის ჩვენი ცისფერი „ვოლგა“ მოასფალტებულ გზაზე, „ორთა მთა მთათა შუა“.

მარანდის ლამე

ჯულფიდან უკვე ღამით გავედით და „მიემართეთ გზასა, რომელ აღმავალ იყო ადარბაღგანი“.

ღამის უკუნში მანქანიდან ბევრს ვერაფერს ვხედავთ. მხოლოდ მოსახვევებში, გზას ასხლეტილი ფარების შუქზე, თუ გაიეღვებს ჩალისფერი ხრიდკი მთების გრეხილი. როგორც იქნა, გავედით მოასფალტებულ გზაზე და მანქანის გვერდითი მინები ჩამოვუშვით. დაჟინებით ვაც-

ქერდები სიბნელეს, რომელსაც თვალი რამდენადმე შეეჩვია უკვე. აქა-
იქ მთების ძირში სინათლის წერტილები ჭიატებენ მორცხვად. ხანსაც
სოფლებია.

საგზაო ფირნიში გვამცნობს, რომ უუახლოვდებით მარანდს. კარგად
ილანდება ტანმაღალ ხეთა მოხშირებული კორომები, ხეხილის დაბურუ-
ლი ბალები, ბალჩა-ბოსტანთა ნაკვეთები. მთებს შუა მოქცეული ხეობა
თანდათან ვიწროვდება. დაიწყო აღმართი. მაგონდება უბის წიგნაკში
ჩაწერილი სიტყვები „ქართლის ცხოვრებიდან“ და მიჩნდება სურვილი
სინამდვილესთან მისი შეჯერებისა. ვანთებ სინათლეს და ვფურცლავ
უბის წიგნაკს.

„...და შევლეს ვიწრო იგი ხევი დარდუხისა და აღვიდეს მარანდსა.
ხოლო მარანდელნი, ამის მცნობელნი, ტოლოვილ იქნეს კლდეთა შინა,
ხოლო ესენი მარანდეს რა მივიდეს, არა ჰპოვეს კაცი“.

რვა საუკუნის წინანდელ ამბებზეა ლაპარაკი ამ სტრიქონებში. და
რალაციით ამაღლეგებელი ხდება შეხვედრა ქალაქთან, რომლის სახელი
ჩარჩენილა ჩვენს მატიაწეში.

ვინ იცის, როგორ გამოიყურებოდა მარანდი თამარის მხედრობის
ძლევამოსილი ლაშქრობის ხანებში, მაგრამ ამ ქალაქში მიღებული შთა-
ბეჭდილება წარუშლელად გამოძევა ირანიდან. რალაც პირველქმნილ
მყუდროებასა და სიმშვიდეს გაეთანგა ეს პატარა და ლამაზი ქალაქი იმ
ღამით. ნელა ირწეოდნენ ქუჩების გასწვრივ ჩარიგებული ტანკენარა ნო-
რჩი საროები, მსუბუქ ნიაგს დაჰქონდა მიწის დამათრობელი სურნელი.
ქალაქის მოედანი და მთავარი ქუჩა ელექტრონით იყო გაჩირადლებული,
მაგრამ იგი სულაც რომ არ ყოფილიყო, ასე მგონია, ქალაქს შუქი არ მოა-
ლდებოდა, იმდენად ფერადოვანი იყო ნესვებისა და საზამთროების ბო-
რცვები, რაგინდარა ხილისა და ბოსტნეულის გროვები, პირდაპირ მიწაზე
დახვავებული ან დაწულ გობებსა და სინებზე პირამიდებად დაწყობილი.
მართალი გითხრათ, მთელ ირანში შემდეგ არსად შემხვედრია მიწის ბა-
რაქის ასეთი მდლიანი, ამღერებული სილამაზე, ასე უხვად და ლზათი-
ანად გაწყობილი ღუქნები და ყაფაზები, ასე თვინიერად მზირალი სახეე-
ბი, დახლებზე დაწყობილი ამდენი ნაჯაფი ხელი.

ყველაფრიდან ჩანს, რომ მარანდელებმა იციან მიწის ყადრი და მრავალი
საქმის ოსტატები არიან. დრაცენის მსგავსი რალაც მცენარის გამხ-
მარი ფოთლებისა და უბრალო ჭილისაგან იმდენნაირი ფორმისა და ქარ-
გულობის კალათები, ვაზები და სინები დაუწნავთ, თვალი ცქერით ვერ
გაძლება. თანაც გემოვნებით, ფორმის და ფერების შესაშური შეგრძნე-
ბით. ენის ცოდნის გარეშეც გზიბლავთ ხმადაბალი და მღერადი საუბარი
მარანდელებისა, მათი თავაზიანობა, სიფაქიზე, რომელიც ყველაფერში
გამოსკვივის.

არა, ქართველ მემკვიდრეს უტყუარად შეუნიშნავს მარანდელთა თვინიერება, სისხლისღვრისათვის თავი რომ აურიდედათ და კლდე-ქვა ბებს შეხიზვნიან.

მთავარ ქუჩაზე, ერთ პატარა ღუქანში ვივანშემეთ და გზა განვაგრძეთ. მემკვიდრე თითქოს ამჯერადაც შეგვეხმინა: „გამხიარულებულნი და მადლობელნი... წარმოემართნეს და მიმართეს ქალაქს თავრეხს“.

თავრიზის მიწა

თავრიზი ირანის ერთერთი უდიდესი და ულამაზესი ქალაქია, უფრო ზუსტად — ირანის აზერბაიჯანისა:

„ადარბადგანი ადერბეჯანია, რომელ არს თავრიზის მიწა“.

აზერბაიჯანი და მისი უმთავრესი ქალაქი ძველთაგანვე აღმოსავლეთის იმპერიების საქიშპო ადგილი ყოფილა. იგი დამპყრობლებს იზიდავდა თავისი სტრატეგიული მდებარეობითა და საარაკო სიმდიდრით. ამ თავისებური პლაცდარმიდან ხორციელდებოდა თემურლენგის, ჯალალედინის, შაჰ-აბასისა და სხვათა შემოსევები სომხეთსა და საქართველოზე.

ძალმოცემულობის უამს ქართულ მხედრობას დამარცხებული მტერი არაერთხელ უღევნია ამ ზღუდემდე:

„მაშინ გარდმოხდა მეფე ვახტანგ ეტლთაგან და თქუა: „არა ხოლო თუ აქა ვღევნეთ, არამედ ვიდრე ადარბადგანამდე, ვითარ იღევნიან ყორანნი მართუეთაგან თვისთა“.

„ქართლის ცხოვრებას“ თუ ვერწმუნებით, ეს მხარე ვახტანგ გორგასალს წილად რგებია სპარსთა მეფე ბარტამისაგან; ხოლო უფრო მოგვიანებით ბაგრატ კურაპალატის მოხარკე ყოფილა შირვანთან ერთად, სომხეთის ხელმწიფებით. სისხლისმსმელ, მაგრამ თავად უმამაცესს და სიმამაცის დამფასებელ ჯალალ-ედინს აზერბაიჯანის ქალაქები შალვა ახალციხელისათვის უბოძებია.

თავრიზში მჯდარა არა ერთი და ორი ქართველი ბეგლარბეგად და ირანის დიდმოხელედ. ირანის შაჰებს აქ ხშირად ხლებიან ტახტის მამი-ებელი ქართველი დიდებულები, რათა მანუჩარის მსგავსად სამშობლოსკენ გაძლოლოდნენ მტრის ლაშქარს.

შალვა ახალციხელის მაგალითიდანაც ჩანს, რომ ქართველთა ხელმწიფება უცხო მხარის მიწა-წყალსა და ქალაქებზე ეფემერული იყო თუნდაც იმის გამო, რომ ჩვენს წინაპრებს დასაცავ-საპატრონოდ საკუთარიც ჰყოფნიდათ; თან არც სიხარბე მოსდევდათ და არც სისხლმწყურვალეობა, რომლის გარეშე სხვათა მიწების დაპყრობა და მით უმეტეს შენარჩუნება შეუძლებელია.

ამ მხრივ იშვიათ გამოჩენას წარმოადგენდა თამარ მეფის მრავალრიცხოვანი მხედრობის ძლევამოსილი ლაშქრობა ხორასნამდე. მაგრამ სპარსთა და სხვათა დაუნდობელ ლაშქრობებთან შედარებით, იგი მშვიდობიანი ხასიათის მარშს უფრო ჰგავდა, საკუთარი ძლიერების დემონსტრირებისათვის გამიზნულს. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენი მემკვიდრე ყველგან ხაზს უსვამს ქართველთა ჰუმანურ დამოკიდებულებას მშვიდობიანი ქალაქებისა და მოსახლეობის მიმართ. ყოველ ქალაქთან მიახლოება მოლაპარაკებით იწყებოდა და თითქმის უსისხლოდ, ხარკის გაღებით მოაგრდებოდა. ასე მომხდარა თავრიზის კედლებთანაც. „ირანის მიწაზე ყველაზე სახელგანთქმული ქალაქის“ შესახებ, მის სიდიდესა, სიმშენიერისა და სიმდიდრეზე ბევრი რამ დაწერილა.

დღევანდელ თავრიზს, რა თქმა უნდა, საგრძნობლად აქვს დაკარგული ფეოდალური ქალაქის იერი. მას დიდი ხანია გაურღვევია ოდესღაც სამისი კოშკითა და სამასი ქონგურით შეკრული ქვის არტახი და ფართოდ გაშლილა მთის ძირიდან მთის ძირამდე. აქა-იქ ქარხნების საკვამურებიც ბოლავენ

ნახევარ დღეში, რაც ჩვენს განკარგულებაში იყო, ბევრი ვერაფერი დავათვალიერეთ. დილით, სასტუმრო „ქეიჰანის“ ეზოდან რომ გამოვდიოდით, პირდაპირ მივადექით ძველი ციტადელის ქონგურებსა და კედლებს.

გვირჩიეს დრო არ დაგვეკარგა და პირველ რიგში გვენახა ალი-შაჰის ციტადელი. იგი მე-14 საუკუნეში აუგიათ როგორც მეჩეთი, ხოლო 300 წლის წინათ ციტადელად გადაუკეთებიათ. მეორე სართულის კიბის მოედნიდან გადაყურებთ ფასადმონგრეულ გუმბათოვან ვრცელ დარბაზს, სადაც მუსიკოსებისა და ჰარამხანის ხარჭათა გარემოცვაში, თავის კარისკაცებს შორის განცნობით იჯდა თავრიზის მიწის მბრძანებელი.

ციხე-სასახლეს ირგვლივ არტყია ქვის ღია ვერანდა, მრავალრიცხოვანი გასასვლელებით სხვადასხვა დანიშნულების ტალანებში. ხშირად აწყდებით ავად პირდაღებულ დილეგებს. უბრალო ჩახედვაც კი შეგზარავთ. ადვილი წარმოსადგენია ეს დილეგები, სავსე ურჩი ხანებითა და ხელქვეითებით, მონებითა და ტყვეებით. რომელიმე მათგანში, შესაძლოა, ლომი ან ვეფხვიც ბრღვენიავდა მორიგი მსხვერპლის მოლოდინში.

ვიწრო, დახვეული კიბეებით ავდივართ ციტადელის სახურავზე. აქედან ხელისგულივით ჩანს ოთხივე მხარეზე გაშლილი ქალაქი, რომლის კონტურები ოქროსფერი მტვრის ბუღში ლიცლიცებს. ციტადელს ირგვლივ ჰარამხანებისათვის განკუთვნილი და სხვა სახის შენობები არტყია. წინ გრილი წალკოტია გაშლილი. აქ შესვლა ფული ღირს და ყოველი ბუჩქიდან შეიძლება გამოვიხედოთ ბედის მაძიებელი ფოტოგრაფი. იქნებ

სადმე აქ იდგა ის კარავი, რომელშიც სომეხ სოვდაგარს გალუსტ შერა-
მაზანოვს დაახლოებით ასი წლის წინათ უნახავს ალა-მაჰმად-ხანის მიერ
აოხრებული თბილისიდან გატაცებული იშვიათი ნიმუში ქართული ოქ-
რომქედლობისა.

ძველი საქარავნო ტრასით

ჩვენს დროში მიღებულია, ქვეყნის სახეზე, მის ეკონომიურ შესაძ-
ლებლობებზე იმსჯელონ საავტომობილო გზების მიხედვით. ირანში კო-
მუნიკაციების, კერძოდ საგზაო ქსელის გაფართოებას, დიდი ყურადღება
ექცევა. მისი საერთო სიგრძე, ოფიციალური მონაცემებით, 40 ათას კი-
ლომეტრს შეადგენს. აქედან მეექვსედი ნაწილი მოასფალტებულია.

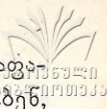
თვალი შეეჩვია ქართველი კაცისათვის ერთფეროვან და მოსაწყენ
ლანდშაფტს. ირგვლივ — თივთიკისფერი შიშველი, ეროზირებული მთე-
ბი და მათ შორის გაწოლილი ნახევარუდაბნოები, აქა-იქ ახასხასებული
ოაზისებით, ირანის მთელი ტერიტორიის მესამედი უსიცოცხლო უდაბ-
ნოებს უჭირავს. 100-200 კილომეტრს ისე გაივლით, ერთი სოფელი არ
შეგხვდებათ.

აქაურ სოფელს, ჩვენის გაგებით, სოფელი არ დაერქმის. წარმოიდ-
გინეთ ხრიოკ უდაბნოში, თიხაში აზელილი ბზის ბლოკებისაგან აგებუ-
ლი, ერთმანეთზე მიჯრილი მიწურები, რომელთაც თავზე სიცხის ბული
ადგას. სიმწვანეზე ლაპარაკი ხომ ზედმეტია.

რამდენადაც ყაზვინს უახლოვდებით, მიწა უფრო და უფრო ცოცხ-
ლდება. ამ მხარეში წყალიც მეტია და ნაყოფიერი ნაკვეთებიც. რამდენი-
მე ადგილას გამართულ კალოსაც წავაწყდით. მთელი ოჯახი დედაბუდი-
ნად კალოს ლეწავს. ყველაფერი ხდება პრეისტორიული ტექნიკითა და
ხერხებით. და მიუხედავად ამისა, ირანული სოფელი მაინც შედის განაზ-
ლების ფაზაში. რაც მთავარია, უკვე ძირი გამოეთხარა ფეოდალური ურ-
თიერთობის პოზიციებს, თავისი კონსერვატიზმითა და რუტინით, რაც
ირანს აქამდე უკან, შუა საუკუნეებისაკენ ეწეოდა.

50-იანი წლებიდან. სამეფო მიწების განაწილებით, დაიწყო რეფორ-
მები. უფრო მოგვიანებით შემუშავებული აგრარული პროგრამის გან-
ხორციელებით 3 მილიონამდე გლეხურმა კომლმა მიიღო მიწის ნაკვეთი.
ცხადია, არც მსხვილ მემამულეთა ინტერესები დავიწყანიათ.

როგორც ჩანს, მთავარი ავტომაგისტრალი მიჰყვება ძველ საქარავნო
მარშრუტს. ამას გაფიქრებინებთ გზის პირას, გარკვეული მანძილის შუა-
ლედებით, აღმართული ძველი ქარვასლები. მათ მიტოვებულ შენობებს

დღეს ვინმე შემთხვევითი მგზავრი ან მოხეტიალე დერეფანში თუ შეაფარეს თავს, ისიც უკიდურეს შემთხვევაში, რადგან, როგორც ამბობენ, ქარვასლები გველებით არის საესე.

დაუსრულებლად გრძელი გზა მარტო მოწყენილობას როდი გვგვრით. ქართველ კაცს ძველ ტკივილებსაც უღვიძებს, რადგან ჩვენი წინაპრების ძვლებით მოფენილ გზას მიჰყვები. თუ ძველი საქარავნო გზების სიციფროვეს და დღევანდელი ავტოსტრადის სიგანეს გავითვალისწინებთ, ეს ძვლები გუდრონის საფარქვეშ არის მოქცეული სამუდამოდ. ამის გაფიქრებაზე შენც ძვლები გტკივა!

ერთმანეთის მიყოლებით გავიარეთ თამარის მხედრობის მიერ დალაშქრული ქალაქები — მიანა, ზანგანი, ყაზვინი... მათი დღევანდელი სიდიდისა და უწყინარი იერის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ძნელად ასალები ქალაქები არ უნდა ყოფილიყვნენ. ვერც ციხე-კოშკებისა და ციტადელების ნანგრევებს ხედავთ სადმე. არა მგონი ეს აიხსნას უდაბნო სივრცეებში გამძლე სამშენებლო მასალის ნაკლებობით. იქნებ მიზეზი ის იყოს, რომ ირანი ტრადიციულად თავს კი არ იცავდა, არამედ უტევდა, სხვას ესმოდა და აწიოკებდა.

მეორე მომენტიც იქცევს ყურადღებას. ირანის არქიტექტურული ძეგლები შთაბეჭდავია — გრანდიოზული და ამავე დროს მსუბუქი, ნატიფი ფორმებით. მეჩეთების, დახურული ბაზრების თუ ქარვასლების გუმბათები სიმსუბუქის ისეთ შთაბეჭდილებას ქმნის, იფიქრებ ხელითაც დავიმაგრებო. მაგრამ ქალაქებსა და სოფლებში ვერ ხვდებით მათს ხალხურ პროტოტიპებს. ირანული არქიტექტურა თითქოს უფრო პარადული, ოფიციალურია და ხალხური ფესვებით ნაკლებად საზრდოობს. შესაძლოა ეს მსჯელობა მცდარი იყოს, რადგან სპეციალისტი არ გახლავართ, მაგრამ გარეგნული შთაბეჭდილება ნამდვილად ასეთია.

რეის მემკვიდრე

ირანის დედაქალაქში ჩვენ ღამით შევედით უმოკლესი გზით. ტექნიკის უკანასკნელი სიტყვის მიხედვით ახლახან აგებული ავტოსტრადით, რომელზე გავლა ფული ღირს. გრძლად გაწოლილი, ელექტრონის შუქში მცურავი ქალაქის საერთო კონფიგურაციაში თანდათან იკვეთება მთავარი მოედნებისა და პროსპექტების ხაზები.

დედაქალაქი ამ უძველესი ქვეყნისა, შეიძლება ითქვას, ახალგაზრდაა, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ დღეს მის პატარა გარეუბნად ქცეულ ძველისძველ რეის. თეირანი სატახტოდ გამოაცხადა სხვათა სატახტო ქალაქების დამკცევმა ალა-მაჰმად-ხანმა. სისხლისმსმელი საჭურისის სხვა

საქმეთაგან განსხვავებით, მისი არჩევანი და სურვილი ამჯერად სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა.

სასტუმრო „ნადირის“ მეექვსე სართულის აივნიდან გადავყურებ დამის თეირანს. მიუხედავად იმისა, რომ ჩემს თვალწინ გაჩახჩახებული თანამედროვე დიდი ქალაქი გადაშლილა, აქაურ ცასა და ჰაერს მაინც შერჩენია ინტიმური ილუმალეზა. განსაკუთრებით შთამბეჭდავია თეირანის მთვარიანი ღამეები. ასეთ დროს აქაური ცა რაღაც განსაკუთრებულად მოციაგე სილურჯეს იძენს, ოცნებებითა და მყუდროების განცდით ავსებს აღამიანის არსებას.

ლალე-ზარის ქუჩა — დედაქალაქის ერთერთი უმთავრესი მაგისტრალი — საზოგადოებრივი თუ სავაჭრო შენობებით, სხვადასხვა სახის რეკლამებით. ქუჩებში უამრავი ხალხი, აღმოსავლურად მრავალფეროვან ტანსაცმელში, ცოცხალი და მოფუსფუსე... მანქანები, უამრავი მანქანები, მათ შორის ირანული წარმოებისა, უცხოეთის ფირმების მიერ აწყობილი კონვეიერებიდან ჩამოსული

ყველაფერი ევროპეიზმის იერიითაა აღბეჭდილი, მაგრამ აზია თავის თავს ყოველ ნაბიჯზე მაინც გახსენებთ. თანამედროვე ურბანისტული შენობების ინტერიერებში რომ შეხვალთ. თითქოს ძველ ირანში სვდებით. ყველგან შადრევნები, ლაევარდისფერი შორენკეცების ორნამენტები და არაბესკები, ძველებური მინიატურების იმიტირება, ნამდვილი სპარსული ხალიჩები და ამ ხალიჩებს მიმსგავსებული ფერადოვანი ლაქები მინის, პოლიმერებისა თუ ქსოვილებისაგან... ვიტრინებში — ნამდვილი და ყალბი თვალ-მარგალიტისა და ოქროს ელვარება, რაგინდარა საქონელი, საკუთარი თუ შემოტანილი...

15 აგვისტოს სრული შემადგენლობით ვცხადდებით საბჭოთა საელჩოში.

საელჩოს შენობები ბაღშია ჩაფლული. აი მთავარი კორპუსი, უკანასკნელ პერიოდში რამდენადმე რეკონსტრუირებული, სადაც ჩატარდა დიდი სამეულის ისტორიული კონფერენცია. ცენტრალურ დარბაზში შესასვლელი საპარადო კარების ორივე მხარეს მემორიალური წარწერებია თეირანის კონფერენციის შესახებ, სპარსულ და რუსულ ენებზე. სხდომათა დარბაზი არც თუ ისე დიდია. შუა კედელში ორი ბუხარი აქვს დანთანებული, შესასვლელიდან ხელმარჯვნივ კარებია, რომელიც სტალინის აპარტამენტებში გადიოდა.

აქ, ამ ისტორიულ დარბაზში ისევ და ისევ ეძლევი ფიქრს სამშობლოზე, მის ისტორიულ ხედრსა და საკაცობრიო როლზე. ორი საუკუნეც არ გვაშორებს იმ დღეს, როცა ქართველი ხალხი ეროვნული კატასტროფის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. ის ერთადერთი გონივრული ნაბიჯი

რომ არა, ვინ იცის რა შეიძლებოდა მომხდარიყო. ამ ახალი და საბოლოო-
ოდ გაკვალული ისტორიული გზის თავისებურ ლოგიკურ აპოთეოზად გვე-
სახება ადამიანს ამ დარბაზში დიდი ქართველი კაცის ძლევამოსილი შე-
მოსვლა.

ჩვენი საელჩოდან დარეკვის შემდეგ გამოვცხადდით ირანის ინფორ-
მაციის სამინისტროში. მისი შენობა ქალაქის ისტორიულ ნაწილში მდებ-
არეობს, შაჰის ძველი სასახლის მახლობლად.

მიგვიღეს ირანელთათვის ჩვეული თავაზიანობით. ერთერთი მოხელე,
ჩვენს ენაზე რომ ვთქვათ განყოფილებისა თუ სექტორის გამგე, ალა-
არბაბი გურამისა და ირაკლის უკვე იცნობს. წინა წელს სწორედ ის
ხლებია ჩვენს ჯგუფს მოგზაურობაში. უკვე დაწინაურებულმა, თავისი
ფუნქცია ამჯერად გადააბარა ალა-დანაის — ერთ კაფანდარა, შავგვრემან
კაცს, ასევე ჩვენებისათვის ნაცნობს.

ირანელებს დაწვრილებით ავუხსენით ჩამოსვლის მიზანი: გვინდა
გადავიღოთ კეთილგანწყობილებით შექმნილი ფილმი მეზობელ ქვეყანა-
ზე, რომ გვსურს მოვიაროთ ყველა უმთავრესი პროვინცია და ქალაქი,
სადაც კი რაიმე საინტერესო და მნიშვნელოვანი ხდება. ყველაფერი ეს
ჩაიწერეს და დაგვიპირდნენ, რომ ჩვენი მოგზაურობის მარშრუტს შეუთან-
მებდნენ სათანადო ინსტანციებს.

ახალი და ლეჩაქი

მაშ ასე, მოგზაურობას ვიწყებთ ჩრდილო პროვინციებიდან. კას-
პიის ზღვის სანაპიროებისაკენ ყაზვინის გავლით მივდივართ. ირანის
ჯოფილ დედაქალაქზე უფრო ადრე გამოვიარეთ, მაგრამ საფუძვლიანად
არ დავითვალიერებია იმის იმედით, რომ აქ საგანგებოდ ჩამოვიდოდით.
ოღონდაც! ამ ქალაქთან დაკავშირებულია საქართველოს ისტორიის მრავ-
ალი ავადმოსაგონარი ფაქტი.

შეიძლება ყველამ არ იცოდეს, რომ ქართულ მეტყველებაში დღემდე
შემორჩენილი საწყევარი სიტყვა „ჯანაბა“, რომელიც გადაკარგვის, შინ-
მოუსვლელობის სინონიმად ითვლება, დაკავშირებულია ირანის ერთერთი
უშორესი დასახლებული ადგილის სახელთან. ყაზვინი თუმცა გაცილებით
ახლოს მდებარეობს, ქართველი კაცისათვის ამ ქალაქის სახელსაც „ჯანა-
ბის“ მნიშვნელობა ჰქონდა. შემთხვევით როდის ისტუმრებს „მესხური
მატიანე“ ყაზვინს მიმავალ თვალშეწიერს სიტყვებით: „ამას უკანასკ-
ნელი საქმე ღმერთზე ჰკიდა“-ო.

ყაზვინს ჰყავდა თავისი თანამგზავრი — ციხე-ჯალათი ალამუთი. ჯერ

კიდევ მონღოლთა ბატონობის ხანაში ამ ციხის კედლებთან შვიდი წლი
მანძილზე უმოწყალოდ იქლიტებოდა ქართველობა.

მამულის სახსნელად კოხტასთავს შეკრებილ ცოტნე დადიანსა და
მის თანამოსაგრეებს დიდად აწუხებთ ალამუთის მუსგრა...

ამ ციხეში 9 წელს იტანჯებოდა ფარცხისის ბრძოლაში ღალატით და-
ტყვევებული სვიმონ მეფე — საქართველოს თავისუფლებისა და დამო-
უკიდებლობისათვის დაუღალავად მებრძოლი, უკომპრომისო რაინდი.

აქვე მსხდარან ლევან კახთა მეფის-ძე, არჩილ მუხრან-ბატონი და
თვალშეწიერი — თავრიზს გარდახდილი ომის გმირი, რომელიც მესხმა
მემატიანემ გააცილა მწარე სიტყვებით, ვითარცა „საყაზმიოდ მიმავა-
ლი“.

სხვაც ბევრი მჯდარა ტანჯვისა და სიკვდილის მოლოდინში ალამუ-
თის ციხის კედლებში. გვინდოდა საკუთარი თვალთა გვენახა ეს ციხე,
ამიტომ ყაზვინში შესვლამდე ჩრდილოეთისაკენ ავუხეიეთ. გზა ძნელად
სავალი აღმოჩნდა და დაახლოებით 20 თუ 25 კილომეტრის შემდეგ მან-
ქანა გაგვიჯიუტდა. ორი ამოდენა მანძილი კიდევ წინ გვედო და სადმე
უდაბურ ადგილას ღამით გახიზვას და მოგზაურობის გრაფიკიდან ამო-
ვარდნას უკან დაბრუნება ვარჩიეთ.

დღევანდელი ყაზვინი ერთი პატარა პროვინციული ქალაქია, ვიწრო
ქუჩაბანდებით, ძველებური ერთსართულიანი სახლებით, დარაბებიანი
პატარა სახელოსნოებითა და ღუქნებით. ძნელად დასაჯერებელი ჩანს,
რომ აქ ედგათ ტახტი და აქედან მართავდნენ უზარმაზარ სახელმწიფოს
საქართველოზე დანა-სისხლად გადაკიდებული სეფიანთა შაჰები.

რამდენი ვინმე მოსულა საქართველოდან ყაზვინს — ძალით თუ ნე-
ბით, შეწყალების მოიმედე თუ სასიკვდილოდ განწირული, სამშობლოსა-
თვის თავდადებული გმირი და ძმათაგამცემი...

საქართველოს ურჩეულეს შვილთა თანხლებით ამ ქალაქზე გაუვლია
დიმიტრი თავდადებულს, რათა შორეულ ყარაყორუმში ღირსეულად მი-
ეღო მოწამეობრივი სიკვდილი. მომდევნო ხანებში, განსაკუთრებით შაჰ-
აბასის დროიდან ვიდრე მე-17 საუკუნის მიჯნამდე, საქართველოს პოლი-
ტიკურ საკითხებთან დაკავშირებით გამოწვეულთა გზა ყაზვინში თავდე-
ბოდა. ყიზილბაშური ექპანსია, რომლის ეპიცენტრიც ეს პატარა ქალაქი
იყო, საქართველოს განსაკუთრებით მე-16 საუკუნის პირველი წლებიდან
მოეძალა. თუ სეფიანთა დინასტიის დამაარსებელი შაჰ-ისმაილი ერ-
თი ლაშქრობით დაკმაყოფილდა, მისმა მემკვიდრეებმა ჩვენი ქვეყნის
აღგვა მოინდომეს პირისაგან მიწისა.

შაჰ-თამაზის შემოსევებმა დიდებული მესხეთის დარბევა-განადგურე-
ბით საქართველოს საბოლოოდ მოუშალა სამხრეთის საიმიდო ბასტიონე-

ბი, ხოლო ყიზილბაშების დაუძინებელი მტრის, გულმამაც სვიმონისა და
ველის დატყვევებით ჩვენმა ხალხმა დიდი ხნით დაჰკარგა თავისი სამარ-
თლიანი ბრძოლის მოთავე და შემგულიანებელი. დადგა ხანა რენეგატთა
და გამყიდველთა პარპაშისა. სვიმონის უღირსი ძმა დავითი ქართლის
ტახტის მოპოვების გულისთვის სულით-ხორცამდე გაიყიდა, ხოლო ქაი-
ნოსრო ათაბაგმა ვარძიის დაქცევის ჟასად მხოლოდ ყაენის კარზე ჯდო-
მის უფლება მოიპოვა, ვიდრე მისგან არ „გარისხდა ღმერთი ყაზმითს, და
დაუტევა მდენი ესე საწუთრო“.

ყიზილბაშთა ყოველი ლაშქრობისა თუ ძმათა შინაური ბრძოლის შე-
მდეგ, მატულობდა ბედის მაძიებელთა ლტოლვა ყაზვინისაკენ. ქართველ-
თა კოლონია იმდენად მრავალრიცხოვანი გამხდარა და გავლენიანი, რომ
ირანის პოლიტიკურ ამბებში აქტიურად ჩარევა დაუწყია. ქართველთა
გულმიცემულობას, ალბათ, ისიც აძლიერებდა, რომ შაჰ-თამაზს პირველ
მეუღლედ ესვა ოთარ შალიკაშვილის ასული, ხოლო ირანის 8 პრინცი-
დან 4 ქართველი ქალის ნაშობი იყო.

ყაზვინის დესპოტიზმი თანაბრად ზარავდა შინაურსა და გარეშეს.
შაჰ-თამაზის სიკვდილისთანავე ირანის სამეფო კარზე გაჩაღებულა დაუ-
ნდობელი ბრძოლა ხელისუფლებისათვის. გაყიზილბაშებულ ქართველო-
ბას აღისულთან იოთამაშვილის მეთაურობით უცდია ტახტზე დედით
ქართველი უფლისწულის ჰაიდარ-მირზას აყვანა, მაგრამ მოწინააღმდე-
გეებს უფლისწული მოუწამლავთ, ხოლო მისი მომხრეები ამოუუყლევიათ.

შაჰ-ისმაილ მეორის სახელით ტახტზე ასულმა ისმაილ-მირზამ, რო-
მელიც მამის სიცოცხლეში 20 წელიწადს იჯდა დილეგში, შალიკაშვილის
ქალის ჩაგონებით ალამუთის ციხიდან გამოიყვანა სვიმონი. მაგრამ ექვსი
თვის შემდეგ ახალი შაჰი, ვითარცა „კაცი უწყალი და მსმელი სისხლისა“,
მოუკლავთ, საფიქრებელია ქართველთა შეთქმულების შედეგად. ყურა-
დღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ ოსმალებმა შაჰ-ისმაილის სიკვდილი ერთ-
გვარ საბაბადაც კი გამოიყენეს საქართველოზე ლაშქრობის გასამართ-
ლებლად.

არც ის უნდა დაგვავიწყდეს, რომ თავისი ნახევრად ბრმა და ხალხის
მიერ „ხარაბანდად“ („მევირედ“) მონათლული მამის ტახტს უკან უკვე
კვესავდა ბოროტი გენით გაბრწყინებული თვალები ჭაბუკი უფლისწუ-
ლის აბას-მირზასი. გაივლის რამდენიმე წელი და იგი მოსყიდული დალა-
ქის ხელით გზიდან მოიცილებს ტახტის მემკვიდრე ძმას, დაამხოხა მამას,
ქვეყანას მოევლინება შაჰ-აბას პირველის სახელით, რომელსაც ფულზე
ამოტვიფრავს ფანატიზმით შემადრწუნებელ სიტყვებთან ერთად: „მონა,
ძალდი აღისა — შაჰ-აბას“.

შაჰ-ხუდაბანდა არ ჩქარობდა საკუთარ რწმენასა და რჯულზე მტკიცედ შემდგარი სიმონის გასტუმრებას საქართველოში. ქართველი მეფის კეთილგანწყობილების მოსაპოვებლად და გულის მოსანადირებლად მას დამოყვრება შესთავაზა: მინდა თქვენი ქალიშვილი ტახტის მემკვიდრეს ჰამზა-მირზას დავესვა ცოლადო. პოლიტიკაში გაწაფული და დაბრძენებული სიმონი წინდახედულად არ ჩქარობდა. მან კარგად იცოდა, რომ მისი ქალიშვილის ხელზე მეტად ირანს სიმონის მკრელი ხმლის ერთგულება ჰირდებოდა ყიზილბაშური სახელმწიფოს მოქიშპისა და მტრის — ოსმალეთის წინააღმდეგ. და როცა სულთანის ლაშქარი საქართველოს შეესია, სიმონის განთავისუფლება აღარ დაუყოვნებიათ. მას შაჰმა დაუბრუნა ჩამორთმეული ყველა მეფური ღირსება და უფლება, გამოატანა დიდძალი ფული და თან გამოაყოლა „ტყვენი ყოველნი საქართველოსანი, მუნ დატყვევებულნი“.

სამშობლოში მიმავალ სიმონს, ჩანს, მრავალ სანუკვარ ფიქრსა და იმედს ატანდა ირანის დედოფალიც. ადვილი წარმოსადგენია რა ცეცხლი უღელდა გულში ამ ღირსეულ ქართველ ქალს, რომელსაც ბედმა არგუნა ისეთი სისხლისმსმელი თანამეცხედრე, როგორიც იყო შაჰ-თამაზი და ისეთი ტირანი შვილიშვილი, როგორიც შაჰ-აბასი. დედოფლის გოროზი მამა და ძმებიც გავიხსენოთ, რომელთა პატივმოყვარეობა მესხეთს ფრიად ძვირად დაუჯდა. ჩანს, შალიკაშვილის ასულს ბუნებისაგან უხვად ჰქონდა მომადლებული ის, რაც აკლდა მის ახლობლებს. რაოდენ სულგრძელი უნდა ყოფილიყო ეს ქალი, რომ შურისგებაზე არ ეფიქრა თუნდაც შალიკაშვილთა დედაბუდიანად ამოკლეტის გამო. მის ძმებთან ზომ სიმონსაც თავისებური ანგარიში ჰქონდა.

ბერი ეგნატაშვილი წერს:

„შაჰ-ხუდაბანდას დედამ მოიყვანა, ოთარ შალიკაშვილის ქალმან, მეფე სვიმონ, ვითარცა წესი არის, ქართველთა დედანი ლეჩაქს მოახვევენ, — და იგიცა ქართველი იყო, მანცა ეგრეთვე ყო და წარმოუგზავნა ლეჩაქი თვისი და მიუმცნო: „მეფე სვიმონ, გწადდეს ლეჩაქი ესე აიღეო და გწადდეს ხრმალიო, ჩვენც მოგუეხმარე და შენს საბატონოსაცაო“ და მისცა ნიჭი მრავალი და სამოსელი სამეფო და წარმოგზავნა თვისსა ქართლად და წარმოვიდა“.

ქართველი ქალისა და ირანის დედოფლის გულისწადილის ამოხსნა ძნელი არ იყო: ხმალზე ლეჩაქის დახვევა მას ერთი მხრივ საქართველოსა და სპარსეთს შორის, ხოლო მეორე მხრივ თვით ქართველებს შორის დაურღვეველი და სასურველი მშვიდობიანობის სიმბოლოდ ესახებოდა.

ირანის გრძელ გზებზე ჩვენი მეგზურობა მინდობილი აქვს ალა-დანაის. როგორც საბჭოთა კავშირთან ურთიერთობის განყოფილების მუშაკი, იგი საკმაოდ კარგად ფლობს რუსულ ენას და ჩვენი ქვეყნის ცხოვრების უმთავრეს მოვლენათა კურსშიც იმყოფება.

ალა-დანაი მოწადინებულია ისე დაეუფლოს რუსულ ენას, რომ თეირანის უნივერსიტეტში ლექციების კითხვა შესძლოს. ამ განზრახვის სერიოზულობაზე მიუთითებს ის, რომ უკვე ჩაბარებული აქვს, ჩვენებურად რომ ვთქვათ, სამეცნიერო მინიმუმი და სადაცაა დოქტორი გახდება.

ალა-დანაის სასულიერო ასპარეზზედაც აქვს გარკვეული წარმატებები. იგი ჰაჯია, ე. ი. ნამყოფია მუსლიმანთა წმიდა ადგილებში — მექასა და მედინაში, ულოცია მაჰმადის საფლავზე და ვითარცა ჰეშმარიტი მუსლიმანი, დღეში ხუთჯერ ლოცულობს, სადაც არ უნდა იყოს და ვიხსენებ არ უნდა ესწრებოდეს ამ ამბავს.

ალა-დანაის უსაზღვროდ უყვარს თავისი დიდი და ვრცელი, მდიდარი და ღარიბი, ზოგ რამეში დაწინაურებული და ზოგშიც აქამდე ჩამორჩენილი სპარსეთი. მისი სიყვარული ხშირად ბრმაა, მაგრამ ალალ-მართალი. ძალიან მოწადინებულია გვიჩვენოს ყველაფერი კარგი და მნიშვნელოვანი, რაც დღევანდელ სპარსეთში კეთდება. ამასთან თავისი პატარა ხელისგულით გულუბრყვილოდ ცდილობს ჩვენს თვალებს არ დაანახოს ის ძველი, დრომოკმული და გულისმომკვლელი, რაც წარსულიდან შემორჩენია პროგრესის ფართო გზაზე გასულ ქვეყანას.

— ალა-დანაი, — ვეუბნებით ჩვენს მეგზურს. — კარგად გვესმის თქვენი, მაგრამ ჩვენც უნდა გაგვიგოთ. გვინდა ვნახოთ და გადავიღოთ ნამდვილი ცხოვრება, ირანელი მშრომელი ხალხის ცხოვრება. გვერწმუნეთ, ამას გეუბნებით გულწრფელად, მხოლოდ და მხოლოდ კეთილი განზრახვით. ყველაფერ კარგს სად ნახავ. განა ჩვენ არ გამოგვივლია ეგეთი პერიოდი, როცა ჩამორჩენილობასა და გაჭირვებას თავს ვალწევდით! დრო ყველაფერს ცვლის.

სახეზე ეტყობა, რომ კარგადაც სჯერა, მაგრამ დიპლომატურ გამოსავალს ეძებს:

— პროგრამა, ალა პროგრამა!

არა და, რაოდენ საინტერესო მასალას იძლევა ამ ქვეყნის ცხოვრება იმისათვის, რომ ღირსეულად მიუზღო უბრალო ირანელ კაცს. იგი უსიტყვოდ და უდრტვინველად მთელი დღე ღვრის ოფის ლუკმა პურისათვის, ძუნწ ბუნებას არსებობის საშუალებას ჰგლეჯს თითქმის შიშველ ხელებით, უიმედოდ მოძველებული საშუალებებით.

გამოგიტყდებით, არაერთხელ მსმენია და წამიკითხავს ირანელთა ვი-
თომდა თანდაყოლილი სიზარმაცის შესახებ. არ ვიცი, ვის გულისხმობ-
დნენ ამ ვერსიის შემქმნელები, მაგრამ ირანელ გლეხზე ამას ვერ იტყვი.

ყოველი დასახლებული პუნქტის მოედნებსა და ქუჩებში გორებად
დგას მის მიერ მოწეული ჭირნახული, და გიკვირს: საიდან, ირგვლივ ხომ
გადახრიოკებულ-გაუდაბნოებული ველები და მთებია? სწორედ ასეთ
მიწაზეა მოწეული ყოველივე ეს. თან არ იკითხავთ რა ჯაფისა და წვალე-
ბის ფასად? გადაჰკიდებს თავის ერთგულ სახედარს კალათებს ან ხურ-
ჯინს და რამდენიმე კილომეტრს იქით მიკვლეული ადგილიდან ეზიდება
მიწას — შავს, მურას თუ თიხნარს. სილიანი მიწა ხომ აქვს და აქვს. შემ-
დეგ მთელ ამ მიწას ალქიმეიკოსივით აზავებს... ახლა იწყება წყლის ზი-
დვა. იმავე წესით, ასევე შორიდან. და ასე ტანჯვა-წვალებით მოყვანილი
ჭირნახული წინ დაუწყვია დაბისა თუ სოფლის მოედანზე, იშვიათი მუ-
შტრის მოლოდინში.

ჩვენი მეგზური, ისევე როგორც ყველა ირანელი საზოგადოდ, ბუ-
ნებით რბილი და თავაზიანია, თუმცა გულს ბოლომდე არ გადაგიხსნის,
სულის სიღრმეში კარგად არ ჩაგახედებს.

დღეში ზოგჯერ 300-400 კილომეტრის გავლა გვიხდება. ასეთ დროს
ჩვენს მეგზურს დაღლილობა და ნირვანა იპყრობს. საკმარისია, მანქანამ
რაიმე მკვეთრი მოძრაობა გააკეთოს, რომ უმალ გამოერკვევა. სამყა-
როსთან მისი კონტაქტის განახლება ბაიათით ხდება. მარცხენა ხელის-
გულს ყურქვეშ ამოიღებს და გააბამს. ჩვენც ვუსმენთ და ვიმსჯელებით
მისი გულის ფარული სევდითა თუ ნაღველით.

აღა-დანაის, როგორც ნამდვილ ირანელს, თავდავიწყებამდე უყვარს
პოეზია, ხშირად ზეპირად გვიკითხავს ნაწყვეტებს ფირდოუსის „შაჰნა-
მედან“ და საადის „გულისტანიდან“, ჰაფეზის ყაზელებსა და ომარ ხაი-
ამის რობაიებს; გვიკითხავს აღმოსავლურ ყაიდაზე — სიმღერით. სიტყ-
ვებს შემდეგ გვითარგმნის.

ჩვენს მეგზურს ძალიან სიამოვნებს იმის გაგება, რომ საქართველო-
ში სპარსული პოეზია უძველესი დროიდან პოპულარობით სარგებლობდა
და ითარგმნებოდა, რომ ირანელ პოეტებს ჩვენშიც მღერიან და, საადის
სიტყვები წავილიდინეთ:

„ისე ვერავის ვერ შეიყვარებ,
რომ ხალხმა შენზე არ გაიცინოს,
ვარდს ვერასოდეს ისე ვერ მოჰყრედ,
ეკალმა სისხლი არ დაგადინოს“.

მელოდია ძალიან მოეწონა აღა-დანაის, მაგრამ ვერ აგვეყვა — თქვენ
სულ სხვანაირად მღერითო.

ჩვენი მეგზური მზრუნველი მეუღლე და მამაა. სულ თავისი პატარა

ქალიშვილის მერიემის სახელი აბოდეხს. დიდად გაიხარა, როცა მერიემი საჩუქრებით მოვიკითხეთ. სულ რაღაც-რაღაცეებს დაეძებდა და ლობდა მისთვის.

გურამი და ირაკლი კარგად არიან შეხუმრებული ალა-დანაისთან. ერთხელ, უსასრულო გზაზე, რაღაცას გვიყვებოდა თავის ქალიშვილზე. ირაკლიმ განგებ საჭეს შეუშვა ხელი. ალა-დანაის სიტყვა პირზე შეაშრა:

— ალა... ალა!

ირაკლიმ თავისი რომ არ დაიშალა, სპარსელი ვედრებაზე გადავიდა:

— ალა-ირაკლი, მერიემ, მერიემ!

ირაკლი საჭეს ძალიან რომ გაუთამამდა, ჩვენც ვიკადრეთ თავის შეცოდება.

— ძალიან ცდებით, თუ გგონიათ, რომ მე თქვენზე ნაკლებად მიყვარს შვილები! — თქვა ირაკლიმ ბოლოს და ორივე ხელი საჭეს ჩასკიდა ღონივრად, და კარგადაც მოიქცა, რადგან ზედ მკვეთრ მოსახვევს მივაღექით და მანქანის მუხრუჭებმა ხრჭიალი იწყო.

ზუზუნით მიჰქრის ჩვენი „ვოლგა“ სპარსეთის დაუსრულებელ გზებზე და უდაბნოს ნადვლიან მდუმარებას უერთდება ალა-დანაის ბაიათით ატირებული ხმა.

წაშლილი ნაკვალევი

შიგდივართ ირანის ჩრდილოეთისაკენ.

გილანისა და მაზანდარანის მხარე, რომელიც კასპიის ზღვის სამხრეთ სანაპიროს აკრავს, ცნობილია ზომიერი ჰავით, კარგი ბუნებრივი პირობებითა და სიმდიდრით. იგი თითქმის მთელ სპარსეთს ინახავს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით. ინფორმაციის სამინისტროში გვირჩიეს — თუ ჩვენი სოფლის მეურნეობა გინდათ აჩვენოთ მომავალ ფილმში, გილანისა და მაზანდარანის მხარის ჩაის პლანტაციები, ხეხილის ბაღები და ნათესები გადაიღეთო. ჩვენ საწინააღმდეგო რა უნდა გვქონოდა. მით უმეტეს, რომ ქართველი კაცისათვის ეს მხარე მრავალმხრივ არის საინტერესო.

როგორც ცნობილია, შაჰ-აბასმა თავისი გამანადგურებელი შემოსევების დროს ქართლიდან და კახეთიდან ირანში გადაასახლა ასეულ ათასობით ქალი და კაცი: „წარიყვანა აყრილნი კახნი ტყვედ, და დასხა რომელნიმე მაზანდარანს, ხვარასანს და ფერიასა“.

მალი-მალ ვიხედები უბის წიგნაკში, რომელშიც სხვადასხვა წყაროებიდან ამოწერილი მაქვს ქართველთა დასახლებების სახელწოდებანი.

შორიდანვე დაძაბულად ვაცქერდები დასახლებულ პუნქტთა სახე-
ლწოდებებს გზისპირა ფირნიშებზე.

გაბრიელ
გაბრიელ

— არა, ეს არ არის!

ვატყობ ამო ჩაფაა. სპეციალურად, ხელისუფალთა მიერ ყოველნა-
ირად ნებადართული ექსპედიციის პირობებში გაჭირდება ყოველივე ამის
დადგენა, თორემ ასე, გავლით?! ალა-დანაი დაყრუვდა, როცა აქაურ გუ-
რჯებზე ჩამოვუვდე სიტყვა. გამოდის, რაიმე ბედნიერი შემთხვევის იმე-
დით უნდა ვიყოთ.

ისარივით სწორი ავტოსტრადა თვალუწვდენელ დაბლობზე გადაჭი-
მულა. ყველგან თვალის გამხარებლად დაყურსული სიმწვანე, ხასხასა მი-
ნდვრები, რომელთაც ნახირი შეჰყვანია. ყურადღებას იპყრობს ისლით
გადახურული ჭარგვლები, ფაცხები და სასიმინდები. გურია-სამეგრე-
ლოს ძველი სოფლები გაგახსენდებათ.

ფეჰლევი პატარა სანავსადგურო ქალაქია. ზღვისპირეთის ვერც-
ერთ ჩვენს ქალაქს ვერ მივამსგავსეთ. ადრინდელ ენზელს ფეჰლევი ეწო-
და ირანის შაჰთა ახლანდელი დინასტიის დამაარსებლის რეზა-შაჰის პა-
ტივსაცემად. ამ მხარეს განსაკუთრებული როლი შეუსრულებია მის აღზე-
ვებაში.

ენზელთან დაკავშირებულია სხვა ისტორიული ამბებიც. რუსეთის
პირველი რევოლუციის გავლენით 1905-1911 წლებში ირანი მოიცვა რე-
ვოლუციის ხანძარმა, განსაკუთრებით ეს მხარე. რევოლუციაში მნიშვნე-
ლოვანი როლი შეუსრულებიათ ქართველებს. ამის შესახებ მეტად საი-
ნტერესო ფაქტები და ცნობები აქვს თავმოყრილი თავის წიგნში ჩვენს
ცნობილ ჟურნალისტს ანტონ კელენჯერიძეს.

ქართველთა სისხლი ამ რევოლუციაშიც დაუზოგავად დაღვრილა.
მართალია, რევოლუცია დამარცხდა, მაგრამ მას უშედეგოდ მაინც არ
ჩაუვლია. ტრადიციულად დესპოტურ-მონარქიულ სახელმწიფოში გადა-
იდგა გარკვეული ნაბიჯები სოციალური პროგრესისა და დემოკრატიის
გზაზე. როგორც ამბობენ, ირანის პირველი მეფლის ისტორიული სხდო-
მა ქართველი კაცის თავმჯდომარეობით გახსნილა.

ფეჰლევი ორი მეზობელი ქვეყნის მეგობრობისა და ეკონომიური
თანამშრომლობის ჭიშკარია კასპიის ზღვაზე. მისი როლი და მნიშვნელობა
ჯერ კიდევ რევოლუციამდე გაუთვალისწინებიათ, როცა ქართველ კო-
მერსანტს აკაკი ხოშტარიას ვიწროლიანდაგიანი რკინიგზა გაუყვანია ენ-
ზელიდან რეშტამდე...

რეშტში ვბრუნდებით და სასტუმრო „ირანში“ ვეწყობით.

რეშტი საკმაოდ მოზრდილი და ლამაზი ქალაქია, უმეტესად, ორ-
სამსართულიანი სახლებით. იგი საზეიმოდაა მორთული. ცენტრალური

მოედანი, რომელსაც სასტუმროს აივნიდან გადავყურებთ, დიდიდანვე ხალხითა და ჯარის ნაწილებით ივსება.

ამ დღეს — 19 აგვისტოს ირანში დიდის ამბით აღინიშნება მოსადიკის მთავრობის დამხობა. ალა-დანაი გულმოდგინედ გველაპარაკება ამ თარიღის მნიშვნელობაზე.

— გეთანხმებით, — ვეუბნებით ბოლოს ჩვენს თანამგზავს. — გენერალმა ალბათ შესტოპა, როცა მთელი ძალაუფლების ხელში ჩაგდება მოინდომა და კიდევ ბევრი სხვა რამ. მაგრამ იმის უარყოფაც ხომ არ შეიძლება, რომ მისი მთავრობის მიერ გატარებულმა ზოგიერთმა ღონისძიებამ დააჩქარა ირანიდან ნავთის უცხოელ მონოპოლისტთა...

— ალა, ალა-ა! — გვაწყვეტინებს ირანელი და ლამის ოთახიდან გავარდეს. ჩვენ აღარ ვაგრძელებთ პოლიტიკაზე საუბარს და ვთანხმდებით, რომ ასეთ საკითხზე არასოდეს ვილაპარაკებთ.

ალა-დანაის მიაჩნია, რომ ამა თუ იმ ქვეყანაში დამკვიდრებული სოციალ-პოლიტიკური სისტემა განგების მიერ ნაბოძები სიკეთეა და მის შეცვლაზე ფიქრი ბოროტებაა. ამ კონცეპციის მიხედვით, მას შემუშავებული აქვს ირანელი ხალხის ცხოვრების უბრალო, მაგრამ ერთადერთი მისაღები მოდელი: ქვემოთ — ხალხი და ჯარი, იმის ზემოთ — ხელისუფლება, რომელსაც მონარქი განასახიერებს. სულ ზემოთ კი ალაპი, ირანის ძღვევამოსილი ბაირადით ხელში. ალა-დანაის თქმით, ეს აზრი ძალიან ზუსტად არის გადმოცემული ირანელ ჯარისკაცთა სიმღერაში, რომლის სიტყვები ასე იწყება:

— „იქ, დუ, სე, ჩარი...“

აი ახლაც, რამსარის გზაზე რომ მივქრივართ, ალა-დანაი იწყებს ამ სიმღერას და თან ღირიყრობს. ჩვენც ერთმანეთს თვალი ჩავუყარით და ირანელის გულგასახარად შემოვძახეთ:

— „იქ, დუ, სე, ჩარი...“

მოვინახულეთ გილანის მხარის მეჩაიეობის რაიონიც, რომლის ცენტრად ითვლება ქალაქი ლაჰიჯანი.

ირანი ჩაის მოხმარების ერთერთ უმთავრეს ქვეყნად ითვლება, მაგრამ მეჩაიეობას აქ ბოლო დრომდე არ მიუღია სახელმწიფოებრივი გაქანება. ახლა მდგომარეობა საგრძნობლად შეიცვალა. ირანელ სპეციალისტებს, მოწინავე გამოცდილების გადმოსაღებად, ხშირად ავლენენ საზღვარგარეთ, მაღალგანვითარებული მეჩაიეობის ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოში.

სწორედ აქ, ლაჰიჯანის მეჩაიეობის სახელმწიფო ცენტრში გავიცანით ახალგაზრდა ირანელი მეჩაიე — ინჟინერი ყოლამ-რეზა გოეზი. იგი საქართველოში ნამყოფი აღმოჩნდა. დიდი გულთბილობით მოიგონა ნატა-

ნებელი და მახინჯაურელი მეჩაიეები, მათთან გატარებული დღეები, ჩვენი ხალხის სტუმართმოყვარეობა.

გაგონებული
გაგონებული

თარჯიმნობას გვიწევს თბილისიდან დიდი ხნის წინათ წამოსული სომეხი არმენაკ ღამბარიანი, ძმა ცნობილი კინოპროდიუსერისა. არმენაკი უკვე ხანშიშესული კაცია, მაგრამ მკვრივი აგებულებისა და მხნე. მის მესიერებას ცოცხლად შემორჩენია თბილისთან და თბილისელებთან დაკავშირებული მოგონებები. ცოტაოდენი ქართულიც ახსოვს.

გვითხე აქაური ქართველების შესახებ. დამისახელა ყასემ-აბადის რაიონი. იქაური რამდენიმე სოფლის მცხოვრებლები წარმოშობით ქართველები უნდა იყვნენ, რადგან თავიანთ თავს გურჯებს უწოდებნენ. ენა დავიწყებული ჰქონიათ, თუმცა რამდენადმე განსხვავებულ წეს-ჩვეულებებს დღემდე მისდევნენ. მათ ტანსაცმელს მოხდენილობითა და ლაზათიანობით თურმე უმაღლესად გამოარჩევთ სხვა ტომების მცხოვრებელთა ჩაცმულობისაგან. ყველაფერ ამას არმენაკი იმით ხსნის, რომ გილანის ეს კუთხე შედარებით განკერძოებული და ძნელად მისადგომი ყოფილა.

სხვაგან კიდევ ხომ არსად გეგულებათ გურჯების შთამომავლები-მეთქი, არ ვეშვები ა. ღამბარიანს. მთელი ეს მხარე ფეხითა მაქვს შემოვლილი, მაგრამ არ შემხვედრიანო. მაშასადამე, წაშლილა კვალი, სამუდამოდ წაშლილა!

ყასემ-აბადის ნახვაზე სიტყვა რომ ჩამოვუგდეთ, აღა-დანაიმ საათს დახედა — უნდა ვიჩქაროთ, რომ საღამომდე რამსარში ვიყოთო. რა გაეწყობა. აქ განმკარგულებელი და ბატონ-პატრონი ის არი.

მასპინძლებთან გამომშვიდობება რომ დავაპირეთ, ყოლამ-რეზამ იწყინა.

სტუმრის მიღება ჩვენც ვიცით, თუმცა თქვენებურ მასპინძლობას ვერ გაგიწევთ. ამ ხელოვნებას რომ დაეუფლო, სულ ცოტა კიდევ სამი ორთვიანი მივლინება დამჭირდება საქართველოშიო...

საკურორტო ქალაქ რამსარისკენ მიმავალი გზატკეცილი თითქმის ზედ ზღვის სანაპიროს მიჰყვება. ხელმარცხნივ დიდი თუ მცირე საზაფხულო კოტეჯები ჩამწკრივებულან, ხელმარჯვნივ კი უსიერი ტყით დაბურული ლურჯი მთები წამომართულან. მათ ძირში ნაყოფიერი ველი გაშლილა სიმინდის, ხორბლისა და ბრინჯის აბიზინებული ყანებით, ციტრუსების პლანტაციებითა და ბალ-ბოსტნებით. ასე გგონია, საქართველოს ზღვისპირეთში ხარ. ამ შთაბეჭდილებას უფრო აძლიერებს თითქმის სულ ჩვენებური ოდა-სახლები, ხის ბოძებზე შემდგარი, მოხარატებული მოჩუქურთმებული აივნებით. გზის პირას გამოსული გოგო-ბიჭები ხილსა და მოხარშულ სიმინდს სთავაზობენ გამვლელ-გამომვლელთ.

რაც უფრო ვუახლოვდებით რამსარს, ხელით დაწერილი რეკლამე-

ბიც მატულობს ეზოების წინ. ალა-დანაი ერთერთ რეკლამას გვითარგმნის სიცილით: „ამქვეყნიური სამოთხე ყოველი ზარმაცისათვის!“.

რამსარი წმიდად საკურორტო ქალაქია. ზაფხულობით აქ თავს იყრის ირანის მთელი მმართველი ელიტა და არისტოკრატია.

ოქროსგუმბათიანი ყუმი

თეირანში კიდევ ერთხელ დავაზუსტეთ შემდგომ მოგზაურობათა მარშრუტი და გეზი სამხრეთისაკენ ავიღეთ.

მცხუნვარე ხვათით დაშლილი მთები მცოცავ ბარხანებად წამოწოლილან უსიცოცხლო ველებზე. სადღაც ხელმარცხნივ ჰორიზონტს კრიალა ხაზები გასდევს. ყუმის ტბააო, გვიხსნის ალა-დანაი, თუმცა შიგ სქელი მარილიანი წუმპის მეტი არაფერი დგას თურმე.

სალამოს ბინდ-ბუნდში შორიდანვე ვკიდეთ თვალი ყუმის ოქროთი მოვარაყებულ გუმბათებს. ყუმი, არდებილთან და მეშჰედთან ერთად, ირანელთა ერთერთ წმიდა ქალაქად ითვლება; იქამდეც კი, რომ თუ დამნაშავემ ყუმის მეჩეთში შევარდნა მოასწრო, კაცი უბატონოდ ხმას ვერ გასცემს.

ყუმში, ლეგენდის მიხედვით, მარხია ფატიმა — მუჰამედ წინასწარმეტყველის ქალიშვილი და ალის მეუღლე. ფატიმასა და სხვა წმინდანების საფლავების თაყვანისაცემად ვრცელი ქვეყნის ყველა კუთხიდან მოსული შიიტი მლოცველები სარწმუნოებრივ გულმხურვალეებას მიწიერ საქმეებსაც უთავსებენ, ყუმი ამავე დროს მსხვილი სავაჭრო ქალაქია.

ამ წმიდა ქალაქს გარკვეული კულტურული ღვაწლითაც მოაქვს თავი. აქ არიან დაბადებული, მაგალითად, დიდი აზერბაიჯანელი პოეტი ნიზამი, აგრეთვე ირანელი მემატიანე ჰასან რუმლუ, ავტორი მსოფლიო ისტორიის ტიპის თხზულებისა — „უმშვენიერესი ისტორიათაგანი“. კარის მემატიანე, რომელიც თან ხლებია შაჰ-თამაზს ლაშქრობებში, დაწვრილებით აღწერს მის შემოსევებს საქართველოში, ვითარცა თვალმხილველი. ამ აღწერილობებიდან ბევრ საინტერესოს ვგებულობთ, მაგალითად, ჩვენი ვარძიის დიდებულებისა და სიმდიდრის შესახებ.

სრული სურათი ვარძიაში გამართული ხოცვა-ჟლეტისა და ძარცვისა ისტორიკოსს მოკაზმული აქვს აღმოსავლური მაღალფარდოვნებით. მაგრამ საერთოდ, როგორც მემატიანეს, ფაქტების შერჩევის უნარი და ობიექტურობის გრძნობა არ აკლია. იგი, მაგალითად, ასევე სიტყვებს არ იშურებს ჩვენი დედაქალაქის საქებრად, ქართველთა გმირობასაც ჭეროვნად მიუზღავს.

ქალაქის ცენტრში, რომელიც აუზებითა და შადრევნებით დამშვე-

ნებულ ფართო მოედან-ბაღს წარმოადგენს, აღმართულა ყუმის ხუთგუმ-
ბათიანი მეჩეთის კომპლექსი. ქვის მაღალი გალავნიდან ამოზრდილი და
ცაში ატყორცნილი ოქროვარაყიანი გუმბათები თვალისმომჭრელად
ელავს. ერთერთი მათგანი, გადმოცემით, რომელიღაც გამაჰმადიანებულ
ქართველ მეფეს აუგია, რასაც თითქოს ადასტურებს გუმბათის ყელზე
გაკეთებული წარწერა. ძალით თუ ნებისთი გამაჰმადიანებული ქართველი
მეფეები და ტახტის მაძიებლები, როგორც ცნობილია, ყუმის მიწაში იმა-
რხებოდნენ. იქნებ რომელიმე მათგანმა; სამშობლოს წინაშე ჩადენილი
ღალატისა თუ სხვა შეცოდების გამოსასყიდად და სულის გადასარჩენად
ააგო ეს მეჩეთი. შემმოწმებელი ვინ არის? ამ სქელ კედლებს იქით, კომ-
პლექსს რომ არტყია, არამაჰმადიანი კაცი ფეხს ვერ დაადგამს.

ფართო და მაღალ თაღებქვეშ ზღვა ხალხი ირევა. ზოგი გამოდის,
ზოგი შედის. ელექტრონით გაჩირაღდებულ ეზოშიც ჰედვია. მოედნიდა-
ნაც კარგად ჩანს მთავარი მეჩეთის მარმარილოს კიბეებზე ამავალ-ჩა-
მომავალი ნაკადი მლოცველებისა.

მოედანზე და გალავნის გასწვრივ, კედლებთან, სოკოებივით ჩაი-
გებულან დუქნები და ფარდულები, რომელთა დაუსრულებელი მწკრი-
ვი, გუმბათის გავლით, ეზოს სიღრმეში იკარგება. ისმის აღმოსავლური
თავშეყრილობისა და აღებ-მიმცემლობის თანმხლები გაბმული ზუზუნნი,
ხმაური და ყაყანი. როგორც ჩანს, ყოველივე ამას დიდი ალაჰი თავის
პრეველს ცოდვად არ უთვლის.

— ალა-დანაი, — მივმართავ ჩვენს თანამგზავს, — რა იქნება, რომ
ხალხს შევერიოთ და შიგ შევიდეთ.

— რას ამბობ, ალა! — მან შემფოთებით მიიხედ-მოიხედა. — ვინ-
მემ რომ შეიტყოს არამაჰმადიანი ხარ, თვალდა ნელშუა გაგაქრობენ. არც
მე დამაყრიან ხეირს.

მართლაც რომ უსაზღვროა მორწმუნეთა ფანატიზმის ბნელი ანგა-
რიზ-მიუცემლობა. ყოველივე ამის ფასი კარგად იციან ჯეიმს მორიერის
ცნობილი რომანის გმირმა — ისპაჰანელმა ყალთაზანდმა ჰაჯი-ბაბამ და
მისმა მოძღვარმა დერვიშმა:

— „ჰაჯი! მე ვიცი, რომ შენ ჰკვიანი კაცი ხარ და თავს არ იკლავ
ლოცვის ხუთჯერ აღსრულების, შვიდი ასოს განბანვისა და რამაზანის
ოცდაცამეტლიანი მარხვის დაცვისათვის, ისევე როგორც მე. მაგრამ აქ
საჭიროა ცხოვრების წესის შეცვლა. ყუმი ისეთი ქალაქია, სადაც სხვა
არაფერზე მსჯელობენ, გარდა სამოთხისა და ჯოჯოხეთისა, რწმენის დო-
გმებისა და იმისა, თუ ვის ელის პატიება და ვის არა. აქ ყოველი წინას-
წარმეტყველის შთამომავალია ან მოლა; ყველას სახე ჩამოსტირის იმის
დასამტკიცებლად, რომ ზორცს არ ალაღებს; მხიარულებასა და ვარდის-

ფერ ლოყებს იმათ კუთვნილებად თვლიან, რომელთაც ჯოჯოხეთის ცეცხლი ელით. ერთი სიტყვით, ყუმი არის დედაქალაქი ჩვენი საკუთარი ცრურწმენისა და უმეცრებისა“.

წარმომიდგენია რა დღე დაადგებოდა ამ სიტყვების ავტორს, იგი ყუმელ მართლმორწმუნეებს რომ ჩავარდნოდან ხელთ.

ისპაჰანამდე კიდევ დიდი გზა გვიძევს, ამიტომ აღარ დაგვიყოვნებია. მანქანაში ჩავსხედით და ყარყუმ სიბნელეს შევევრიეთ.

ყუმიდან გამოსვლის შემდეგ მხოლოდ ერთხელ შევისვენეთ — დილიჯანსში.

თითქოს სადღაც შემხვედრია ასეთი სახელის ქალაქი. ჰო, სომხეთში!

თეირან-ყუმის მეორე გზაზე არის ქალაქი, რომლის სახელიც ყურისათვის თითქოს ასევე ნაცნობია. ზადენ! გახსენდება წარმართული „ღმერთნი ქართლისანი არმაზ და ზადენ“.

უკვე გვიანი ღამეა. გზაზე მანქანები კანტი-კუნტად გვხვდება. უცხო ქვეყნის ღამის ღრუმალებას აძლიერებს შეუვალი ღუმილი სპარსეთის ზეგნის მთებისა, რომლებიც აქლემებივით წამოჩოქილან ირგვლივ. ამ მთებს გაღმა ქერმანი და ირანის შუაზეგნის სხვა ქალაქებია. ვინ იცის, რამდენ საიდუმლოს იფარავს ეს სივრცე, შესასწავლად ქართველი კაცი-სათვის აქამდე მიუწვდომელი. სპარსეთში გადმოსახლებულ ქართველობას გვულისხმობ, როცა ამას ვლაპარაკობ. საქმე იმაშია, რომ სპარსეთში თავისი მოძმეების მოსახსულებლად წამოსული ქართველი კაცი, ტრადიციულად, პირდაპირ ფერეიდანისაკენ მიეშურებოდა. ალბათ იმიტომ, რომ ქართული მოსახლეობა იქ ყველაზე კომპაქტურად ესახლა. მაგრამ ხომ ისიც ცნობილია, რომ ქართველობა ირანის თითქმის ყველა პროვინციაში იყო მიმიზნული. განსაკუთრებით განაპირა მხარეებში, საიდანაც ირანს მეზობელი ხალხებისა და ტომების თავდასხმა ელოდა. ისიც ცნობილია, რომ ლაშქარი სახელოვანი გიორგი მეთერთმეტისა, რომლის საგმირო საქმეები თურმე აქამდე ლეგენდასავით ახსოვთ ირანში, ძირითადად ქართველი მეომრებისაგან შესდგებოდა. საზღვრისპირა ზონაში დაბანაკებულ-დაფუძნებული ეს მეომრები ავღანთა და ბელუჯთა შემოტევებს აკავებდნენ.

გადარჩენენ კი ქართველ ლეგიონერთა შთამომავლები? ან რა ბედი ეწია სხვა დასახლებებს, მიმოფანტულთ ირანის ვრცელ მიწა-წყალზე?

წარმოუდგენელია ქართველი კაცი, რომელიც გულის სიღრმეში არ ატარებდეს წმიდა ტკივილს იმის გამო, რომ სადღაც, დედა სამშობლოდან ათასობით კილომეტრის იქით განწირულად ფართხალებს და სისხლისაგან იწირტება ჯერ კიდევ მფეთქავი ცოცხალი ნაწილი ეროვნული სხეულისა. და თვალშეუდგამ წყვილიადაში, ისპაჰანისაკენ მიმავალ გზაზე, მაგონდება ერთი მრავალნაზი კაცის — ლევან გამყრელიძის ნამბობი. იგი

ბათუმში დიდი სამამულო ომის დამთავრების შემდეგ გამოჩნდა. ჩვენი ცნობილი მწერლის პარმენ ლორიას მეშვეობით გავიცანი. ათეულ წლობით სპარსეთში ნაცხოვრები, საკვირველ ამბებს გვიყვებოდა ხოლმე ამ ქვეყნის შესახებ.

ლევან გამყრელიძის თქმით, მას ბევრი ქართველი უნახავს ქ. იზდ-ში. ორი იქაური ხანი ჩამომავლობით ჯანდიერის გვარისა ყოფილა, საკმაოდ მდიდარნი, ხალიჩების ფაბრიკის, ქარავან-სარაიებისა და სავაჭროების მებატონენი. საწარმოო საიდუმლოების შენახვის მიზნით, თურმე, მათ ფაბრიკებში მარტოოდენ ქართველები მუშაობდნენ. იზდელი ქართველები ჩემს დროს ქალს სპარსელს არ გაატანდნენო.

ლ. გამყრელიძე ირწმუნებოდა, ქართველები ქ. მოსულის სამხრეთითაც სახლობენ და ინდოეთის საზღვარზე — ბალუჩისტანშიო. აქაურ გურჯებს თითქოს ხელნაწერი წიგნებიც ჰქონიათ. რომელთაც „შოთას წიგნებს“ უწოდებენ და ზედ ლოცულობენო. ჩემი თვალით მინახავს მთელი კიდობანი ასეთი წიგნებისა, რომელიც მამასახლისის ებარაო.

ვერ მოგახსენებთ, რამდენად სანდოა ეს ცნობები, მაგრამ ლ. გამყრელიძე დარბაისელი კაცი გახლდათ. მისი ნაამბობიდან ზოგიერთი რამ შემდგომში დადასტურდა, კერძოდ ვინმე გახრამ დადიანის მოღვაწეობის შესახებ ირანში...

ჩვენს პირდაპირ განათებული ჰორიზონტის ვიწრო ზოლი თანდათან გაიზარდა და გაჩახჩახდა. გამოჩნდა დიდებული და მრისხანე ისპაჰანი, სადაც თითქმის ორი საუკუნის მანძილზე წყდებოდა ჩვენი მრავალტანჯული ქვეყნის პოლიტიკური ბედობალი.

ისპაჰანის გული

ისპაჰანი ირანის სახელმწიფოს ტოლია — 2.500 წლისა. ამ ხნის მანძილზე სპარსეთმა რამდენიმე სატახტო ქალაქი გამოიცვალა, მაგრამ მათგან მხოლოდ ისპაჰანს შერჩენია სეფე-ქალაქის ძველებური ბრწყინვალება.

ირანელის აზრით, ისპაჰანი ყველაზე უკეთ განასახიერებდა ამ ქვეყნის სახელსა და ძლევამოსილებას. აქედან გამოთქმა — „ისპაჰან-ნესფე ჯაჰან“, ე. ი. „ისპაჰანი სამყაროს ნახევარია“. ხალხური ეტიმოლოგია ქალაქის სახელს უკავშირებს „ისპაჰს“ („მეომარი“).

ისპაჰანი სეფიანთა იმპერიის დედაქალაქად აქცია შაჰ-აბას პირველმა 1598 წლიდან, როცა მისი სისხლიანი დიდება უკვე ზენიტისაკენ მიიწევდა. ირანის მპყრობელმა მოიწადინა ისპაჰანი მსოფლიოს ერთერთ უდიდეს, ულამაზეს და უმდიდრეს ქალაქად ექცია. ამ მხრივ ბევრი რამ

გააკეთა კიდევ. ქალაქის მოსახლეობა, რომელიც მანამდე 80 ათას კაცს არ აღემატებოდა, სულ რაღაც 15-20 წელიწადში ნახევარ მილიონამდე ასულა. ამ წლებშივე ფართოდ გაშლილა ერთიანი არქიტექტურული ანსამბლების, უნიკალური საერო და სასულიერო ნაგებობების მშენებლობა.

ისპაჰანის გული — მეიდან-შაჰი დღესაც წარუშლელ შთაბეჭდილებას სტოვებს მნახველზე და გარკვეული აზრით წარმოადგენს ქვეყნის მხატვრული სახის განსახიერებას. მოედნის სწორკუთხედის ღერძს სამხრეთის მხარეზე აგვირგვინებს შაჰის უზარმაზარი მეჩეთი მინარეთებით, ვრცელი 4-აივნიანი შიდა ეზოთი, მედრესეებითა და სხვა შემადგენელი ნაწილებით. მეჩეთის გუმბათი შიგნიდან და გარედან მოპირკეთებულია ორნამენტებით უხვად მოქარგული, ლაყვარდისფრად მოჭიქული შორენკეცებით.

მოედნის აღმოსავლეთ მხარეს მთელ სიგრძეზე გასდევს ორსართულიანი, არკადებიანი შენობა, რომლის შუაგულში აღმართულია არქიტექტურულად და მხატვრულად არანაკლებ შთაბეჭდავი შეიხ-ლოტფილის მეჩეთი. ორივე მეჩეთის გუმბათთა აკუსტიკური ეფექტები გაოცებთ. საკმარისია ოდნავ წაიხურჩულოთ, რომ თვალისთვის უხილავი მოწყობილობებით ვიბრირებული ჩქამი ყველამ გაიგონოს.

მოედანს ჩრდილოეთის მხრიდან ჰკეტავს ასევე არკადებიანი კეისარიე-ბაზარი, ქარავან-სარაიებით, დახურული სავაჭრო პასაჟებით. ერთიან სახურავქვეშ დღემდე მიმდინარეობს ქალაქის გაცხოველებული და ხმაურიანი სავაჭრო და ხელოსნური ცხოვრება.

დასავლეთის მხრიდან მოედანს, რომელიც დღეს მწვანეში ჩაფლულა და შადრევნებიანი ცისფერი აუზებით ლივლივებს, გადაჰყურებს შაჰ-აბასის სასახლე „ალი-ყაფუ“. მის კომპლექსს იშვიათ სიმსუბუქესა და აყურულობას ანიჭებს მაღალსვეტებიანი ღია აივანი. „ალი-ყაფუ“ ნიშნავს „ხის დიდ ჭიშკარს“. ასეთ ჭიშკრად იგულისხმება სასახლის შუა, ღია ნაწილი, რომელიც დაყრდნობილია ლიბანის ფიჭვის მაღალ სვეტებზე. მესამე სართულის ასევე ღია მოედანი შედარებით მცირე ზომისაა და გვირგვინდება პატარა კოშკით.

სასახლის მთელი სიმდიდრე ამჟამად გადატანილია „შაჰ-აბას ოტელის“ ხოლებსა და სეიფებში. ახალგაზრდა სომეხი არქიტექტორის იბრაჰიმიანის პროექტით სასტუმროდ გადაკეთებულია ყოფილი უზარმაზარი ქარავან-სარაი. შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ სასტუმრო წარმოადგენს ირანული სამშენებლო, არქიტექტურული და გამოყენებითი ხელოვნების მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციების შემოქმედებითი სინთეზის ნიმუშს, თანამედროვე კომფორტის მოთხოვნათა გათვალისწინებით.

სასტუმროს ინტერიერების, ხოლების, საბანკეტო დარბაზებისა და

საცხოვრებელი ნომრების გაფორმება უაღრესად მრავალფეროვანია, მაგრამ გემოვნებისა და ზომიერების ფარგლებს არ გადადის. ერთი სიტყვით, საკმარისია კაცმა გულდასმით დაათვალიეროს ეს სასტუმრო, რომ სრული წარმოდგენა შეექმნას საუკუნეების მანძილზე ირანელი ხალხის მიერ შექმნილ მხატვრულ სიმდიდრესა და ტრადიციებზე.

ძალადობის სული, რომელიც ამ ქალაქში საუკუნეების მანძილზე ტრიალებდა, გაჰქრა. სამაგიეროდ დარჩა ნაღვაწი ხალხის კეთილი გენი-ისა. ნამდვილი დიდება ისპაჰანს მოუპოვეს არა მხედრებმა, არამედ არქიტექტორებმა, ქვისხურობებმა, ოსტატ-ხელოსნებმა. მათი უბადლო ხელოვნების წმიდად ეროვნული და დომინირებული ელემენტი, ირანის სახელმწიფოს დიდპირობელური ხასიათის გამო, ბუნებრივია იერთებდა დამონებული ხალხების ხელოვნების მოტივებსაც.

ცნობილი ფაქტია, რომ საქართველოდან და სომხეთიდან აყრილი თითქმის ნახევარმილიონიანი მოსახლეობის ყველაზე მწარმოებლური და ხელოსნური ნაწილი დატოვებულ იქნა იმ ხანებში ინტენსიურად მშენებარე ისპაჰანში. მათ თავიანთი ნიჭითა და მარჯვენით დიდი წვლილი აქვთ შეტანილი სპარსეთის სატახტო ქალაქის თითქმის ყველა უმთავრესი ნაგებობის აგება-გამშენიერებაში. შაჰ-აბასის ზეობის ხანაში აგებული ისეთი სასახლეები, როგორიცაა „ალი-ყაფუ“ და „ჩეთელ-სეთუნი“ შემთხვევით არ უნდა ატარებდნენ ტრადიციული სპარსული არქიტექტურისაგან განსხვავებულ და ორიგინალურ იერს.

სპეციალისტები შემთხვევად არ მიიჩნევენ იმასაც, რომ ამ სასახლე-თა კედლების მხატვრობაში ჭარბობს არა ისლამური მისტიკის მოტივები, არამედ ამქვეყნიური ხორციელი მშენიერების განცდა, უპირველესად გადმოცემული ადამიანის სახისა და ტანის ხალისიანად აყვავებულ ფერებში. ალბათ ისტორიული სიმართლის წინაშე შეცოდება არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ ამ მშენიერ ასულთა ცოცხალ მოდელებს წარმოადგენდნენ ქართველი ქალები, რომელთაც, ევროპელ მოგზაურთა თქმით, „სილამაზემ დააფრქვია თავისი სიკეთე უფრო სიუხვით, ვიდრე მსოფლიოს სხვა რომელიმე ხალხს“ და რომელთა სისხლით ირანელი წარჩინებულები ცდილობდნენ თავიანთი შთამომავლობის გაკეთილშობილებას.

ამ სასახლეების კუთხე-ქონგურებზე სპარსული ასოებით გამოყვანილი, მუსლიმანურ ყაიდაზე ნიველირებული სახელების უკან, ალბათ, ბევრი ქართველი ოსტატი იმალება. უცხოელ მოგზაურებსა და ირანელ ისტორიკოსებს აღნიშნული აქვთ ქართველ მხატვართა იშვიათი ნიჭიერების ამბავი. მათგან გამორჩეულად გამოყოფენ ალი-ყული ჯაბადარსა და სიაოშს.

ჩვენ განზრახული გვქონდა გადაგველო „ალი-ყაფუს“ ინტერიერები.

განსაკუთრებით მისი მხატვრობა, მაგრამ ეს არ მოხერხდა სასახლეში მიმდინარე სარესტავრაციო სამუშაოების გამო.

სასახლის პირველი სართულის ტალანებში კი შევალწიეთ, მაგრამ ზედა სართულებისაკენ მიმავალ კიბეებზე გზა გადაგვიღობეს მშენებლებმა — მათ მიგვიითიფეს ყოველ ნაბიჯზე გაჭიმულ თოკებსა და გამაფრთხილებელ ნიშნებზე. გული დამწყდა, რომ საშუალება არ მომეცა ძეხსიერებაში დეტალურად აღმებეჭდა ეს სასახლე, მენახა მისი გადარჩენილი ფრესკები, რომელთაც ქართველ მხატვართა ფუნჯის ნაკვალევი უნდა აჩნდეს. გადარჩენილი-მეთქი იმიტომ, რომ როგორც გვითხრეს, ხანგრძლივი უყურადღებობისა და მიგდების გამო, სასახლის მხატვრობის დიდი ნაწილი ჩამორეცხილა, ნაწილიც ჩამოცვენილ ბათქაშს ჩამოჰყოლია. თუ ეს სინამდვილეს შეეფერება, მაშინ განსაკუთრებულ ღირებულებას იძენს ამ ფრესკების პირები, რომლებიც ოცდათიან წლებში ნატურალური ზომით, გუშით, აკვარელითა და ტემპერით გადაუღია ქართველ მხატვარ ქალს მათილდა მღებრიშვილს. „ალი-ყაფუს“ სასახლის ფრესკების ეს პირები ინახება თბილისში, საქართველოს ხელოვნების მუზეუმში.

მოედან-შაჰს მთლიანად აქვს შენარჩუნებული თავისი ისტორიულ-სამუზეუმო სახე და თანამედროვე მაჯისცემას დიდად არაფრით ამჟღავნებს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ჭედურობის ოსტატთა ჩაქუჩების კაკუნს ბაზრის არკადებს ქვეშ შეყუყუალ სახელოსნოებში. ამ ხელოსნებზე მაინცა და მაინც თამამად ვერ იტყვი ოსტატებიაო. მათმა ნახელავმა — კაცის სიმაღლე ლითონის ვაზებმა, უზომოდ ფართო სინებმა და ჭედურობის სხვა ნაკეთობებმა შეიძლება თქვენი ყურადღება მიიპყროს მოცულობით, თორემ მხატვრული ღირებულების მხრივ მდარე, ერთფეროვანი და სტერეოტიპულია... და მთელი ეს ცოდვა იმ დაწყევლილი კალკის ბრალია. და კიდევ იმისა, რომ ტურისტს პირველ რიგში ამ საგანთა ეგზოტიურობა და სიიაფე აინტერესებს.

(გაგრძელება იქნება)

აკაკი შონია

პოეტური სტარტი

სიკაბუკე და ლექსი ერთია,
ერთ ჩუქურთმაში გამოყვანილი.

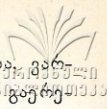
გიორგი ლეონიძე

ჩვენს წინ დევს ახალგაზრდა პოეტების შოთა ზოიძის, ემენ დავითაძის, ცისანა ანთაძის, ლევან ანანიძის, რევაზ ჩხარტიშვილის, ზაქრო კეყერაძის, რევაზ ლორიას, რუსუდან მკერვალიშვილის ლექსთა კრებულები, რომლებიც შარშან და წლეულს გამოიცა ბათუმში. მათ ბევრი რამ ანსხვავებს ერთმანეთისაგან, კარგიც და ცუდიც, მაგრამ ამასთან აქვთ საერთო, — ეს გახლავთ ადამიანის ღირსებისადმი პატივისცემის, სამშობლოსადმი წრფელი სიყვარულის გრძნობა, ურომლისოდაც პოეზია არ არსებობს.

წიგნის გამოცემა მკითხველის წინაშე გარკვეული პერიოდის შემოქმედებითი მუშაობის ანგარიშით გამოცვლად, ამ პერიოდთან ერთგვარი გამოთხოვება და ახლის დაწყებაა. ამიტომ ავტორები ყოველთვის დიდი სიფრთხილით ეკიდებიან ამ საქმეს. გამოჩენილი ქართველი პოეტი პაოლო იაშვილი ისე გამოესალმა წუთისოფელს, რომ, ხანშესულობის მიუხედავად, არც ერთი კრებული თავისი ლექსებისა არ გამოუცია. შესაძლებლობა კი, მოგეცათ ლხენა, იმას ჰქონდა,

— ვინ ეტყოდა უარს, რომელი გამომცემლობა! მაშ რა აკავებდა? — ჭეშმარიტი შემოქმედის დიდი პასუხისმგებლობა, პოეზიისა და მკითხველისადმი მოკრძალება. ასევე ცნობილია, რომ საბჭოთა ლიტერატურის კლასიკოსმა ალექსი ტოლსტოიმ თავის პირველ წიგნს — ლექსთა კრებულს თვითონვე გადაუღობა გზა მკითხველისაკენ. ეს ლექსები, ყურნალ-გაზეთებში რომ იბეჭდებოდა, ცალკე ალბათ აკმაყოფილებდა, მაგრამ ერთად აკინძული და დასტამბული არაფრად ებიტნავა, მთელი ტირაჟი შეისყიდა და გაანადგურა. რა სიმტკიცე, ნებისყოფა, მომავლისა და საკუთარი თავისადმი რწმენა უნდა ჰქონდეს ადამიანს, მით უმეტეს შემოქმედებით სტარტზე, რომ ასე უღმობლად მოექცეს სიკაბუკის სიმღერებს!

ამგვარი ძალისა და რწმენის სათავე, შემოქმედების უზრეტი წყარო არის სამშობლო, ხოლო წრფელი სიყვარულით შთაგონებული ყოველი პოეტური ქმნილება მის სადიდებლად ანთებული კოცონია. ასეთ კოცონად წარმოგვიდგება ჩვენი ახალგაზრდა ავტორების არაერთი

ლექსი. ნუ ვიტყვით, ქვეყანა გადაანათესო, „მიწის ერთი ნაჭერი“ ხომ გაანათეს, ვილაცას, თუნდაც მცირე, სიხარული ხომ მიანიჭეს, და ესეც ეყოფათ გამოსარჩლებად. თითოეული მთვანე იმსახურებს ცალკე შეფასებასა და დაფასებას, მაგრამ ამ წერილის მიზანს ეს არ შეადგენს. ჩვენ გვინდა მკითხველს გავუზიაროთ ზოგიერთი მოსაზრება ახალგაზრდების შემოქმედებითი ზრდის ხარვეზებზე.

„პოეზია მადლია, ნიჭია, რომელიც ეძლევა მხოლოდ კაცთა რჩეულთა, მაგრამ ამასთანავე ტვირთიც არის... ამ მადლს, ამ ტვირთს დიდი ძალღონე უნდა სულისა და ხორცისაო“, ამბობდა ილია ჭავჭავაძე, და თვითონვე, მთელი თავისი ცხოვრებითა და მოღვაწეობით, სიტყვითა და საქმით იძლეოდა იმის მაგალითს თუ როგორ უნდა ემსახუროს მწერალი ხალხს. ილიას „ივერიის“ რედაქციის მუშაკებისათვის რჩევა მიუცია, თუ ლექსში შეგხვდეთ სიტყვები: საგანი, ფიგურა, ვარდი, ბულბული, მთვარე და სხვა ამისთანები, ბოლომდე ნულარ ჩაიკითხავთ, გვერდზე გადავდეთ, დროს ნუ დაჰკარავთ. ეს ლექსი კი არ იქნება, არამედ უსაქმო კაცის ნაცოდვილარი, ლექსად ნაჭილბიო (იხ. ი. მანსვეტაშვილის მოგონებანი, თბ., 1936 წ. გვ. 101).

ასეთი კრიტერიუმი რომ მოვიმარჯვოთ, ჩვენი ახალგაზრდა პოეტების ზოგიერთი ლექსი გადასადგები იქნება. მკითხველის ყურადღება რომ არ გადავღალოთ, მოვიტანთ ყველაზე უფრო დამახასიათებელ მაგალითებს: „ახლა ვდგავარ და მთვარეს ვაცურებ, როგორც ლამაზი ქალის საყურეს“, „ისევ ისეთი დილა თენდება და მთვარე ისევ ისე ანათებს“, „და მთვარიანი ღამის სინათლე დამფრთხალი ნუკრის თვალით გვიმზერდა“ (შ. ზოიძე); „ცის ანგელოზო, მთვარევ, მაღალო“, „ერთად ვიაროთ მესხეთის მთვარევ“, „მთვარევ ვინ მოკვდა უფრო ლამაზად“, „მთვარევ მომენთე და მომენათე“, „სერი-სერ მდგარი

ედემი, შიგ სტვენა ბულბულების, მცურდი და ვარდი, ეკალი ერთიც არა გავრევისა“ (ე. დავითაძე); „მზე თუ ცაზე მეფობს, მთვარემ არ იცის... იმალება ბნელში მთვარე, თვალი ცის...“, „ზმორე-ზმორებით ამოგორდა ჩინათან ბურთისხელა მთვარე“, „მერე, ღმერთო, რას ვხედავ, იბადრება მთვარე!“, „მთვარე ელის ვილაცას“, „საჭეს სცილდება მთვარე უღონოდ“ (ც. ანთაძე); „ბულბული გალობდა ჩემი ტყის მახლობლად“, „ცაზე მთვარე მოჩანს ისე ლამაზად, თითქოს მთაზე გადმომდგარა ალაზა“ (რ. ჩხარტიშვილი); „მზის სხივების სინაზემ და ბადრმა მთვარემ მერცხალსავით ფრთების გაშლა მომაწყუროს“, „მდუმარე მთვარე ისე ელვარებს, თითქოს სამოთხის კარი გაიღო“, „ხარ წყაროსავით ანკარა, სუფთა, გულუხვი როგორც ია-ვარდები“ (ლ. ანანიძე); „ვიდრე დაეწურბლება ვინმე მშობელ მხარეს, მანამ დაიწურება ჩემი მზე და მთვარე“ (რ. ლორია); „მთვარის წამწამი მორცხვად დახრილა“ (რ. მკერვალიშვილი).

ერთობ მოსაწყენი პრესკურანტია. გადამეტებული არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ მთვარე, რომანტიკული პოეზიის ეს ძირითადი ობიექტი, ასე არავის „უწვალდება“ დღემდე. იგი უკვე დალაშქრდა ადამიანმა და რაღა დროს ანგელოზი და საყურეა, რაღა დროს ნუკრის თვალი და ბურთია! მთვარეზე კოსმონავტიკის ასვლამ შეცვალა პოეტების დამოკიდებულება არა მარტო დედამიწის უახლესი თანამგზავრისადმი, არამედ საერთოდ სამყაროსადმი, მოიტანა ახალი სახეები, ახალი პოეზია, რომელმაც მოითხოვა ახალი ფორმა.

ც. ანთაძემ („მთვარე სადგური გახდა ხომალდის“) და ლ. ანანიძემ („...მომწყურდა, რომ ვიყო იგი, ყველაზე ადრე ვინც მთვარეზე ფეხს დაბიჯებს“) გაკვირვით აღნიშნეს ადამიანის გენიის გამარჯვება კოსმოსში, რასაც აქვს არა მარტო მეცნიერული, არამედ სოციალური პოლიტიკური და იდეოლოგიური ასპე-

ქტი. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ამ ორი ავტორის ზემოთ მოტანილ სტრიქონებს, არც ერთი ლექსთა კრებული ოდნავადაც არ მიგვანიშნებს ამაჟამად მიმდინარე სამეცნიერო-ტექნიკურ რევოლუციას, რომელიც უჩვეულო ძალთა და მასშტაბით იქცევს თავის ორბიტაში ადამიანის საწარმოო, საყოფაცხოვრებო და მთელი სულიერი ცხოვრების ძირითად სფეროებს.

ამ დიდი გარდატეხის მოახლოებას ზოგიერთი მწერალი ადრევე გრძნობდა. მათ შორის შეიძლება დავასახელოთ „უკანასკნელი პოეტი სოფლისა“ სერგეი ესენინი. იგი წერდა: „კაცობრიობა დედამიწიდან ხმას მიაწვდენს არა მარტო მახლობელ პლანეტებს, არამედ მთელ თვალშეუდგამ სამყაროს... ჩვენი დღეების ქარიშხალმა დედამიწისეული მოქრაობიდან კოსმოსურისაყენ უნდა გაგვაქანოს“. ამ სიტყვების ავტორს, რომლის გარდაცვალებიდან თითქმის ნახევარი საუკუნე გავიდა, ეტყობა, რომ იყო ციოლკოვსკის თანამედროვე. სამწუხაროდ ზოგი ჩვენი ახალგაზრდა პოეტის შემოქმედებს ეს დღესაც არ ატყვია. მისი ლექსი კოსმოსური ფრენის ეპოქაში ისე გამოიყურება, როგორც ზამთარში, მდინარის პირას ცალ ფეხზე მდგომი ყანჩა, საცოდავად მობუზული ფრინველი, რომელსაც მხოლოდ ცალი ფეხი აკავშირებს დედამიწასთან, ფრთები კი თითქმის არც ჰქონია და არასდროს არ განუცდია სილაღე, სიმაღლის დაპყრობის სიხარული. ასეთი ლექსის ლირიკული გმირის ინტელექტუალური რესურსები ერთობ შეზღუდულია, არ ესმის ჩვენი დროის უმნიშვნელოვანესი მოვლენების არსი და მასშტაბები.

ამბობენ, პოეტს ყველაფერი ეხებაო, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ პოეტმა ყველაფერზე წეროს, უნდა შენიშნოს, იგრძნოს და განიცადოს საზოგადოებრივი ყოფის ძირითადი პროცესები. ამისათვის საჭიროა ცხოვრების შუაგულში ყოფნა. მარტო ნიჭით, თუნდაც ხალასი ნიჭით ძნელია გადალახო სუ-

ლიერი და ცხოვრებისეული გამოცდილების უქონლობა. მთავარი ის არის, რა შეგიძლია უთხრა მკითხველს? ხარ კი მასთან ახლოს — პლანეტაში თუ სალექციო დარბაზში, ქარხანაში თუ სამეცნიერო ლაბორატორიაში? ან იქნებ შენთვის ხარ ჩაკეტილი და ლექსებს ლოცვად აღვლენ!

ერთგვარი შეზღუდულობა, ძველი ფერები და სახეები მეტნაყლებად იგრძნობა თითქმის ყველა კრებულში. ყველაზე მეტ გაოცებას მაინც ის იწვევს, რომ ლექსებში კვლავ შემოჰყავთ... უზენაესი. ჩვეულებრივ საუბარში იტყვიან ხოლმე „ღმერთმა ქნას“, „ალაჰმა უწყის“ და სხვ., მაგრამ სულ სხვაა როცა პოეტი ამბობს:

გმადლობთ!

ჩემი სოფლის მაღლო,

გაფთოთილი ვაზის ლერწო,

შენ თუ არა, ღმერთს სიცოცხლე

როგორ უნდა შეგვხვეწო?!

მაღლობა შენ არაერთი,

ბარე ათი, ბარე ოცი,

დედაენავ, ჩემო ღმერთო,

ღმერთის ენით დასალოცო.

ნუთუ შ. ზოიძემ მშობლიური ენისადმი თავისი უსაზღვრო სიყვარულის გამოხატავად ღმერთის მეტი სხვა ვერაფერი მოიშველია. საუკუნეების წინათაც ასე იმოწმებდნენ ზეციერს. ჩვენს დროში ეს ნამდვილი ანაქრონიზმია.

პოეტის თეოსოფიური გადახვევები კიდევ უფრო შორს მიდის: „გაგიკვირდება ახლა ღმერთმანი, არ გაიკვირო, ეთერ! არ გაეყრება, არა, ერთმანეთს ხატი, რჯული და ღმერთი“.

არც ც. ანთაძე აკლებს მამაუფალს ყურადღებას. იგი ფრესკული პოზით დგას, ურითმო ლექსით მავედრებელი:

პოი, ზენაო, ნუ მომაკლებ

ბედნიერებას,

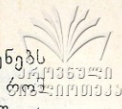
შენ დამილოცე ჩემი შვილები,

დედაშვილობის ქვეყნად გამჩენო.

ან კიდევ:

...და ავიყვანე პატარა პირმშო,

ცას შევავედრე ჩემი სათქმელით.

არც სხვები არიან მთლად „უმერ-
თონი“: „მონაზონივით მოიწყინა ცამ,
ლეთისმომშიმა“, „შენ ერთხელ სიცოცხ-
ლეს სანთელი აუთო და ძეგლად დაგი-
დგა მან ხატი ლეთისმშობლის“, „ლექს
ძალა ვინ მისცა წმინდანთა დიდების“
(ე. დავითაძე); „უშენობა ამაშოროს
ღმერთმა“ (ლ. ანანიძე), „შენ ხარ ჩემი
მნათი, სალოცავი წმინდა“ (ზ. კეკელი-
ძე). ბოლოს, ალბათ, ვინმე იმასაც იტყ-
ვის — „იყავნ ნება ღმრთისა“.

აი რა ხდება — ზოგჯერ იმას, რაც
წინა კარებიდან გაგდებულია, უკანა კა-
რებს უღებენ.

ამას წინათ ერთმა დამსახურებულმა
პიროვნებამ გულისტკივილი გამოთქვა
იმის გამო, რომ მის შვილიშვილებს
ხანდისხან ეკვი შეაქვთ ღმერთის არარსე-
ბობაში და საბუთად მოაქვთ ზოგი პო-
ეტის ლექსები, რომლებშიც ანგელოზე-
ბი, ლეთისმშობელი და თვით მაცხოვარ-
ი არხეინად გრძნობენ თავს. ეს საყუ-
დური სამართლიანია. პოეზიას ხომ შე-
მცნებით და ესთეტიკურ ღირებულე-
ბასთან ერთად იდეურ-აღმზრდელობითი
მნიშვნელობა აქვს. ჩვენს ესთეტიკურ
იდეალს წარმოადგენს პიროვნების, მთე-
ლი ხალხის სრულყოფილი, ჰარმონიუ-
ლი განვითარება და თანდათან, კომუ-
ნიზმისაკენ წინსვლის კვალობაზე ეს
იდეალი წირიმის, მიბაძვის ნიმუშად იქ-
ცევა. სწორედ ამიტომ უწოდებდა
მ. გორკი ესთეტიკას მომავლის ეთიკას.

გვეტყვიან — რასაც პოეტები ღმერთს
უხმობენ, მორწმუნის ღმერთი ხომ არ
არისო. მართალია, მატერიალისტმა სპი-
ნოზამაც მოიშველია სიტყვა „ღმერთი“,
მაგრამ სინამდვილეში ეს იყო განფენი-
ლი სუბტანცია — ბუნება, რომელსაც
მან ღმერთი უწოდა. ჩვენ შორსა ვართ
იმ აზრისაგან, რომ რომელიმე პოეტი
ლეთისმოსავად დავსახოთ. მაშ რითი
ავხსნათ ეს თეოსოფიური გადახვევები?
მსოფლიო პოეზიამ საუკუნეების მანძი-
ლზე შექმნა ღმერთის, უზენაესის ცნე-
ბასთან დაკავშირებული უამრავი მხატ-
ვრული სახე. ამ ათასჯერ განმეორებულ,

გაცვეთილ სახეებს დღესაც იყენებს
ზოგიერთი პოეტი. ნაცვლად იმისა, ^{დასაწყისში}
ახალ დროს, ახალ თემებს შეუწყოს
ახალი საღებავები, ახალი ფერები, მი-
მართავს ტრადიციულ პოეტურ შაბ-
ლონს, რაც გაუწაფავ მკითხველს, მეტ-
წილად — მოზარდებს ხშირად აზნევეს
ხოლო.

„სიძველისადმი გრძნობა, პატივი“ ხა-
ნდისხან ერთობ მახინჯ. სახეს იღებს
ჩვენი პოეტების იმ ლექსებში, რომლე-
ბიც საქართველოს წარსულს, ისტორი-
ულ პირებსა და ძეგლებს ეხება. ისეთ
შთაბეჭდილებას ქმნიან, რომ თითქოს
ჩვენს ერს ყველაფერი ნამყოფი ჰქონ-
დეს და ეს იყოს მთელი ჩვენი არსების
სული და გული. აი, როგორ გამოხა-
ტავს ამ გრძნობას რუსუდან მკერვალი-
შვილი.

შენა ხარ ჩემი გერგეთი,
შენა ხარ ჩემი ვეგუთი,
საბას-გარეჯის ტაძარო,
შენ ჩემი გული გეკუთვნის.
შენა ხარ ჩემი სიონი,
მიძნაძორი და ხახული, —
მამულის გულის გულში ხარ
სათუთად შემონახული.
შენა ხარ ჩემი სამება,
შენა ხარ ჩემი თელეთი, —
ჩემი ქართული სამყაროს
უძირო ზღვა და ხმელეთი.

წარსულის დიდებულ ძეგლებს არას-
დროს არ ჰყოლია უფრო საიმედო პატ-
რონი და დამფასებელი, ვიდრე ახლა
ჰყავს. ამაშიც ჩანს ჩვენი აწმყოს სიდი-
ადე. თუ გარეჯის ტაძარი „ქართული
სამყაროს“ ზღვა და ხმელია და პოეტის
გული მას ეკუთვნის, რალა დარჩენია
აწმყოში მომხიბლავი და საამყო! თვით
შვილისადმი მიძღვნილ ლექსშიც ეს გა-
მოსჭვივის: „ციხე-ტაძრებით, მაღალ
კოშკებით გაგილამაზდეს საწუთრო შვი-
ლო“.

ბუნებამ ნუ ქნას, რომ მარტო ციხე-
კოშკები და ტაძრები ალაშაზებდეს ჩვე-
ნი შვილების საწუთროებას, რომ მათი

მარჯვენის, გულისა და გონების ნამო-
ღეწარი არ ამშვენებდეს დღევანდელო-
ბასა და მომავალს.

სამშობლოს სიყვარული ლოცვა-ვე-
დრებაში კი არა, მოქმედებაში, საქმე-
ში ვლინდება. ამ საღ გრძნობას სარე-
ცენზიო კრებულების ავტორები ხში-
რად ძველი მასალითა და ძველი საშუა-
ლებებით გამოხატავენ, დრომოქმულ
ფორმებს იყენებენ, ნაცვლად იმისა, რომ
ახალი ეპოქონ, პოეზია გაამდიდრონ ახა-
ლი ფერებითა და სახეებით.

ზოგს ისე წარმოუდგენია, რომ პატრი-
ოტული ლირიკა საზოგადოებრივ ყოფა-
ში მომხდარი ცვლილებების, რევოლუ-
ციური გარდაქმნების მიღმა, ვითომ ეს
კეთილშობილური გრძნობაც და მასზე
აღმოცენებული პოეზიაც იზოლირებუ-
ლია მიმდინარე პროცესებისაგან და
მხოლოდ წინაპრებთან კავშირის საშუა-
ლებას წარმოადგენს. ამ შეხედულების
მცდარობას მტკიცება არ უნდა. ლიტე-
რატურა ყოველთვის იყო საზოგადოებ-
რივი ყოფიერების ამსახველი და მისი
არცერთი წაწილი ამ მხრივ გამონაკ-
ლისს არ შეადგენს. „აღამიანობის კომე-
დიის“ წინასიტყვაობაში ბალზაკმა აღ-
ნიშნა, რომ ის თავის თავს თვლის სა-
ფრანგეთის საზოგადოების მდივნად;
რომ ის ადგენდა მანკიერებისა და სათ-
ნოების ნუსხას, აგროვებდა ვნებათა
გამოვლინების უმნიშვნელოვანეს შემთ-
ხვევებს და ქმნიდა ტიპებს მრავალრიც-
ხოვანი ერთგვაროვანი ხასიათების ცალ-
კეული ნიშანთვისებების შეკრების
გზით. დიდი ადამიანების მაგალითი ყო-
ველთვის მისაბამია; დაძაბული შრომა
და სინამდვილის ღრმა ცოდნა მართებს
როგორც პროზაიკოსს, ისე პოეტს, რომ
მისი ნაწარმოების ლირიკული გმირი
იყოს ახალი საზოგადოების სისხლი
სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი
ყველა თავისი ადამიანური ვნებებით.
ამ თვალსაზრისით თუ მივუდგებით
(სხვაგვარად არც შეიძლება). სარეცენ-
ზიო კრებულებში მოთავსებულ საკმა-
ოდ ბევრ ლექსს დაჰყავს ზერელობის

დალი. სანიმუშოდ განვიხილოთ შ. ზოი-
ძის ერთ-ერთი ლექსი, რომლის სათაუ-
რით „ათასი ზარი“ მონათლულია მთე-
ლი კრებული. ეს ლექსი არც პატარაა,
მაგრამ იძულებული ვართ მთლიანად
მოვიტანოთ.

ჩამოჰყრეს ზარებს სამცხეს და
კლდეკარს,

ჩამოჰყრეს ზარებს,
ზარებს რეკავდნენ.

ეს უეცარი ზარი და რეკვა.
მაღალ მწვერვალებს ხელში ეკავა.
სულგანაბული უსმენდა მგზავრი,
იცინოდა თუ ტიროდა ზარი...
განათდა გზები, გზები თუ გზანი,
ვაიმე მართლა ტიროდა ზარი.
ტიროდა ზარი სამცხეს და

კლდეკარს,
და განა მართო სამცხეს და
კლდეკარს?!

ხიხანი რეკდა,
გონია ზეკდა,
ბანა რეკდა და შატბერდი რეკდა.
ღარუბანდს, თბილისს, მცხეთას,
შამქორთან,

ყველა ვარდთან და ყველა
ეკალთან, —
ყველა გვიხმობდა, ვისაც ხმა
ჰქონდა,

ვისაც ხმა ჰქონდა, ყველა რეკავდა.
ყველა ძმა თავის მოძმეს ეძახდა,
შვილებს ეძახდა დედამთავარი,
ყველა ხატთან და ყველა ვენახთან,
ყველა მწვერვალთან იდგა თამარი.
თამარის მიწა უჩანდათ ვერცხლად,
ხედავდა მგზავრი — რეკავდა
ზარზმა...

ცა დააბნელა ომების ცეცხლმა
და გაანათა ქართულმა აზრმა.
როცა ომის ღმერთს დაედო
ზღვარი,

თამარის ღრმში მარჯვედ გვეკავა,
ირეკებოდა ათასი ზარი,
მაშულში დედოზარი რეკავდა.

ამ ლექსის სათაურის გამოტანა წიგ-
ნის გარეკანზე, მის მაღალ შეფასებას

უნდა ნიშნავდეს და ამიტომ კრიტიკით მალე უნდა მივეყენოთ.

პოეზიაში და საერთოდ ხელოვნებაში ერთობ უსიამო გრძნობას ბედებს ყოველგვარი გადამლაშება და ხშირად იმის საწინააღმდეგო აღქმას იძლევა, რაც ავტორს ჰქონდა გააზრებული. ასეა აქაც — ალდენი „ჩამოჰკრეს“, „რეკავდნენ“, „რეკვა“, „რეკდნენ“, მთელი ეს გამაყრტვებული ხმაური და აურზაური სრულიადაც არ არის დამახასიათებელი იმ ხალხისათვის, რომლის წარსულის ქება-დიდება გულით სწადია პოეტს. თუ ყველა სარეკელზე იყო ჩამოკიდებული, ვინა იღებდა იარაღს? მერმე ისიც უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ თამარ მეფის დროს ფეოდალური საქართველო თავის ზენიტზე იყო, სხვა სახელმწიფოებს სცემდა შიშის ზარს და მაშინ მტრის შემოსევა ამდენ ალიაქოთსა და შფოთს არ გამოიწვევდა.

გადამლაშებულია თამარ-მეფის შეფასებაც — „ყველა ხატთან და ყველა ვენახთან, ყველა მწვერვალთან იდგა თამარი“. პიროვნების როლის გაზვიადება ყოველთვის ნიშნავს ხალხის ამაგის დამცირებას. ამ მხრივ მართო ამ ლექსში კი არა, სხვაგანაც სცოდავს შ. ზოიძე. კრებულის 32-ე გვერდზე უსათაურო ლექსში პოეტი უხმობს თამარს და ლაშას, „ჩალისფერ დროშის უძლეველ ლაშქარს“ და უნდა მკითხველი დაარწმუნოს, რომ „თამარდედის სახელი ახლაც მამულის არის ძაღლონე“.

თამარ მეფეს არც ე. დავითაძე აკლებს ქება-დიდებას. ერთგან იგი ამბობს: „დროშა თამარის, ბრძოლაში მანათობელი მზესავით“. პიროვნების ამგვარი გაღმერთება არ შეშვენის ისტორიაში საკმაოდ ჩახედულ ახალგაზრდებს, რომლებმაც კარგად იციან, რომ ღმერთებს და კერებებს არასდროს არ დაუყრიათ ხელირე ხალხისათვის.

აჭარაში თამარ მეფეს ბევრ რამეს მიაწერენ. არაერთ ძეგლს ჰქვია მისი სახელი. ალბათ ამის გავლენაც იგრძნობა

ლექსებში. თუმცა ისიც უნდა ვთქვათ, რომ საქართველოს სხვა კუთხეებში უნდა რო მეტი ზოტბა გაისმის და ზოგან კუროზულ შემთხვევებსაც ვხვდებით. 1912 წელს პ. გელეიშვილს ხევსურეთის ერთ-ერთ სოფელში ატამი მიაჩვენეს. ასე გემრიელი ნაყოფი ნეტავი რა ჯიშისააო, იკითხა სტუმარმა. მასპინძლებმა უყოყმანოდ მიუგეს — თამარის ატამია, აქ ერთხელ თამარ მეფეს გაუვლია, ატამი მიუერთმევია, კურკა გადაუგდია და აი იქიდან ეს ხე აღმოცენებულაო. თამარ მეფისა და სხვა ისტორიული პიროვნებების შედარება მნათობებთან დღეს ისეთსავე ღიმილს იწვევს, როგორც იმ გადაგდებული კურკის ამბავი.

საქართველოს არცერთი საზოგადოებრივ-ეკონომიური ფორმაცია არ გაუვლია ისე სრულად და ხანდაზმულად, როგორც ფეოდალიზმი. ამიტომაც აქამდე პირობითად მაინც შემოგვრჩა ფეოდალური სამთავროების მიწნები... ტერიტორიულად ხელისუფლის ოდენა საქართველოს ერთი კუთხის შვილი სიყვარულს ეფიცება მეორე კუთხეს და არწმუნებს, „ჩემი სისხლი და ხორცი“ ხარო. მხედველობაში გვაქვს ც. ანთაძის ლექსი „აჭარას“, რომელიც ასე იწყება: „მე შევიყვარე შენი მამული, შენი ეზო და შენი კერია“. გვეგონებათ, ცხრა მთისა და ცხრა ზღვის იქითა სამეფოდან ახალი აზო ეწვია ამ მხარეს და შეეთვისა და შეესისხლხორცა მას. განმარტებას მოითხოვს მამულის ცნებაც. ამ კონტექსტში იგი სამშობლოს ნიშნავს და არა უძრავ ქონებას, მიწაწყალს, რომელიც ვისიმე საკუთრებას შეადგენს და მემკვიდრეობით გადაეცემა მამიდან შვილს. ეს მამული-სამშობლო ერთიანია, მთლიანია და მისი დანაწევრება ცალცალკე მამულებად ლექსშიც კი უსიამოა. დღევანდელ მერგულმა ჯერ კიდევ როდის თქვა, ყველა კუთხე ჩემი სამშობლოა, საყვარელი საქართველოო.

კვლავაც ვიმეორებთ: სარეცენზიო კრებულების ავტორთა სიყვარული სამ-

შობლოსადმი უტყუარია, გულწრფელია, მაგრამ ეს სიყვარული, პატრიოტიზმი ყოველთვის როდია საქმიანი, პრაქტიკული: ხან მთვარის ჩრდილშია, ხან ღმერთს შეეფარვის, ხანაც სამეფო მანტია ფარავს, და როცა დღევანდლობის სინათლეზე გამოდის, ერთობ უსახოა. მაგალითად რ. ჩხარტიშვილი სამშობლოს ცას ასე მიმართავს: „ჩემო გუმბათო, ჩემო ფუძე და დედამიწა!“; ლ. ანანიძე — „ჩვენი სამშობლო ახლა ზღაპრული ბალივით ბრწყინავს“, „შვილთაგან ახალ საგმირო საქმეებს ელის მამული“. ამ სტრიქონებს პოეზიასთან ისევე აქვთ საერთო, როგორც ყველაფერს ყველაფერთან.

ვისაც თუნდაც ერთი ღამე უთეთრებია სამშობლოს ბედზე ფიქრში, კარგად დაჰკვირვებია ჩვენი მრავალტანჯული ხალხის ისტორიას და გონებით განუსჯია წარსულის მწარე გამოცდილება, იგი არ შეიძლება პატივს არ სცემდეს მოძმე საბჭოთა ერების დიად კავშირს, ადამიანთა ისტორიულ ერთიანობას, კეთილ ურთიერთობასა და თანამშრომლობას. ქართული მწერლობა ყოველთვის შთაგონებული იყო ხალხთა მეგობრობის იდეით და მის ფესვებს საუკუნეების სიღრმეში პოულობდა. პირველი სიტყვა თვით რუსთველმა თქვა: „მათ აკოცეს ერთმანერთსა, უცხოობით არ დაჰრიდეს“. შემდგომ ეს გრძნობა სულ უფრო ღვივდებოდა და ჩვენს დროში მან საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფერო მოიცვა, ქვეყნის პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული წინსვლის მნიშვნელოვანი ფაქტორი გახდა. რარივ დასანანი, რომ ამ მოვლენამ შესაფერი ასახვა ვერ ჰპოვა ჩვენი ახალგაზრდა პოეტების შემოქმედებაში, განსაკუთრებით კი იმ ლექსთა კრებულებში, რომლებიც საბჭოთა სახელმწიფოს დიად საიუბილეო წელს გამოიცა. აი ამიტომ აკლია მათ პატრიოტულ მოტივებს მასშტაბურობა, სიმძლავრე, სილამა.

კითხულობთ ზოგიერთ წიგნს და ისე-

თი შთაბეჭდილება გრძნობათ, რომ მისი ავტორი საქართველოს ფარგლებს გარეთ ვერაფერს ხედავს, აქ იწყება და აქვე თავდება მისთვის მთელი სამყარო. ალბათ ამითაც აიხსნება სარეცენზიო კრებულების თემატური შეზღუდულობა.

განსაკუთრებით მივაღწევნეთ თვალყუარი ზაქრო კეყერაძის ლექსებს, რომლებიც ჩვენი სამშობლოს უკიდურეს სამხრეთში, საბჭოთა სახელმწიფოს საზღვართან იშვებენ. ზაქროს და მის ამხანაგებს მასწავლებელი სკოლის ფანჯრიდან უჩვენებდა სასაზღვრო ზონას და უხსნიდა, რომ იმის იქით სხვა ქვეყანაა, სულ სხვა სამყაროა, ძალადობაზე და ძარცვა-გლეჯაზე დამყარებული სამყარო, რომ იმის იქით მიტაცებული ქართული მიწებია და ასეულ ათასობით თანამემამულე... და მანაც მოახერხა პოეტმა, რომ ამაზე კრინტი არ დაედრა, მკითხველსათვის დაეშალა თავისი ადგილსამყოფელი, ორი სამყაროს მიჯნაზე შობილი სულიერი განცდები.

ზ. კეყერაძე ამთავითვე ყალიბდება ეგრეთ წოდებული „შუა ადგილის“ პოეტად, რომელიც ფილოსოფიურ ჭკრტასა და უწყინარ თემებს არჩევს, მწვავე განცდებს ერიდება, ცხოვრების კიდეში ჩალიჩობს და იქ ეძებს მეორე-მესამე ხარისხოვან მასალებს.

იმპერიალიზმის იდეოლოგები ყველა ღონეს ხმარობენ, რომ ახალგაზრდობა ჩამოაშორონ აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას; ოღონდ პოლიტიკას არ გაეკარონ და რაც უნდათ ის აკეთონ: იცეკვონ როკ-ნ-როლი, გაერთონ სპორტით, სიყვარულით, ეწვიონ ღამის კლუბებს, სვან, თუნდაც იჩხუბონ... აქედან იღებს სათავეს თვითნებობა, ძალადობა, უკანონობა, ადამიანის მორალის სრული დაცემა. ჩვენი იდეოლოგია კი ემსახურება ახალგაზრდობის პოლიტიკურ გათვითნობიერებასა და კომუნიტური მორალის სულისკვეთებით აღზრდას, მის ფართოდ ჩაბმას ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიურ და კულტურულ ცხოვრება-

ში. ამდენად საფუძველი გამოცლილი აქვს ყოველგვარ ინდიფერენტიზმს, ფუჰ ჰერტას, მიწიერი საზრუნავიდან ყურადღების გადატანას ზეცისაკენ, თანამედროვეობიდან — წარსულისაკენ.

ჩვენი შემოქმედებითი ახალგაზრდობა ყოველთვის იყო ცხოვრების შუაგულში და გამოირჩეოდა ჰაბუკუკური შემართებით, შეუპოვრობით, შინაგანი ცეცხლით, რომელიც ათბობს და ასხივოსნებს ადამიანის გულსა და გონებას, აღანთებს მას დიდი საქმეებისათვის. უკანასკნელ წლებში მწერლობაში მოვიდა ნიჰიური ახალგაზრდობა, რომლის განათლება, პოეტური კულტურა გვაძლევს შეფასების

საზომის გადიდების საკმაოდ მკვიდრ საფუძველს. სამწუხაროდ, ჩვენში კიდევ არ არის შექმნილი მაღალი მომთხოვნელობის, დაძაბული შემოქმედებითი მუშაობის ატმოსფერო. ასეთ ვითარებაში ზოგიერთ ახალგაზრდას ამთავითვე, სტარტიდანვე შეექმნა ყალბი წარმოდგენა, რომ იგი მხოლოდ უნდა აქონ, აღიღონ, და ამით საკუთარი ხარვეზები გადააქცია ზურგზე მოკიდებულ გულად, რომელსაც ვერ ხედავს. ეს გულა უნდა ჩამოეხსნათ, რომ მისი სიმძიმის ქვეშ ჰაბუკუკი სული არ მოიხაროს, არ მოიკაცოს, არ დაბერდეს.

იოსებ ბაქიჩიშვილი

ანრი ბარბიუსი — საბჭოთა კავშირის დიდი მეგობარი

ფრანგი ხალხის სახელოვანი შვილი, ანტიფაშისტის მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ანრი ბარბიუსი 1927 წლის სექტემბერში ეწვია საბჭოთა კავშირს, ოქტომბერში კი აჭარაში ჩამოვიდა. მაშინ დიდ სიძნელებს განიცდიდა ჩვენი ქვეყანა, ჯერ კიდევ ნაკლები იყო სკოლები, კლუბები, სახსრების უქონლობის გამო ნელა ვითარდებოდა აჭარის მრეწველობა, მაგრამ მეგობრის თვალმა დაინახა მთავარი, რაც ძირფესვიანად ცვლიდა ძველს, ამსხვრევდა დრომოკმულს, ძალმომრეობით დაკანონებულს; დაინახა ის ძვრები, რომელსაც განათლება, კულტურა, საამური ცხოვრება მოჰქონდა ხეობებში მშრომელებსათვის.

უადგილო არ იქნება გავიხსენ-

ნოთ, რომ ბარბიუსმა ადრე დაიწყო ჟურნალისტობა და სამწერლო მოღვაწეობა. 1916 წელს გამოაქვეყნა რომანი „ცეცხლი“, რომელიც ერთ-ერთი საუკეთესო, ომის საწინააღმდეგო ნაწარმოებია მსოფლიო ლიტერატურაში. 1919 წელს მკითხველებს მიაწოდა კიდევ ერთი ამგვარი წიგნი „სიცხადე“. ცნობილია, რომ ორივე მათგანს მაღალ შეფასებას აძლევდა ვ. ი. ლენინი.

ბარბიუსი იმთავითვე ვაგედულად ჩადგა პირველი სოციალისტური სახელმწიფოს დამცველთა რიგებში. 1919 წელს მან ფრანგი კომუნისტების გაზეთ „იუმანიტეში“ გამოაქვეყნა სტატია „ჩვენ ბრალს გდებთ“, რომლითაც საზოგადოებრივ სამსჯავროზე გამოიტანა სოციალური პროგრესის

მტრები, ისინი ვინც გაჰყვიროდნენ რუსეთის რესპუბლიკის დამხობას.

მწერლის მეგობრისა და თანამებრძოლის ანეტა ვიდალის ცნობით 1927 წელს ბარბიუსი ოქტომბრის რევოლუციის ათი წლისთავის ზეიმში მონაწილეობის მისაღებად მიიწვიეს მოსკოვში. მწერალმა ისარგებლა ამ შემთხვევით და გადაწყვიტა შეესწავლა სხვადასხვა ერების თანაარსებობა ერთ ქვეყანაში, მცირე ერებისა და ეთნიური ერთეულების ბედი სოციალისტურ სახელმწიფოში. ამიტომ იყო, რომ სამოგზაუროდ კავკასია აირჩია. აქეთკენ იმიტომაც გამოსწია, რომ სურდა საკადრისი პასუხი გაეცა საბჭოთა კავშირისა და, კერძოდ, საქართველოს მტრებისათვის. იმხანად კი ბურჟუაზიული პრესა, ემიგრანტი ქართველი მენშევიკების გაზეთები ყველა საშუალებით გაჰკიოდნენ, რომ ქართველი ხალხი მშიერი იხოცება, ჩაკვდა მრეწველობა და სხვ. ბარბიუსმა მიზნად დაისახა პირადად გაცნობოდა საბჭოთა საქართველოს და ლახვარი ჩაეცა ცილისმწამებლებისათვის. საამისოდ გადაწყვიტა ეჩვენებია ამიერკავკასიელი ხალხების მდგომარეობა ცარიზმის დროს, მენშევიკებისა და სხვათა ხელში, ის სიახლენი და გარდაქმნები, რომლებიც ახალ ხელისუფლებას თან მოჰყვნენ, როგორც თანამგზავრები.

1927 წლის 7 ოქტომბერს ბა-

რბიუსი უკვე თბილისში დააბიჯებდა. მას ახლდა მწერალ ალექსანდრე დიუმას (შვილი) შვილიშვილი სიმონა დიუმა.

— მე ჩამოვედი თქვენთან როგორც გულწრფელი მეგობარი, კომუნისტი. მსურს ნათლად დავრწმუნდე, როგორ შენდება სოციალიზმი თავისუფალი შრომის პირველ ქვეყანაში, რომ პასუხი გავცე ცილისმწამებლებს, რომლებიც გაჰყვირიან თითქოს საქართველო დღესაც ოკუპირებულიაო. მე ვეტყვი მათ: „აი, ვიყავი საქართველოში, საკუთარი თვალთ ვნახე ყოველივე და გეუბნებით — თქვენ სტყუით!“, განაცხადა ძვირფასმა სტუმარმა.

საქართველომ აღაფრთოვანა ბარბიუსი. იგი მოხიბლა მისმა ისტორიამ, ბუნებამ, მცხოვრებლებმა, საბჭოთა ხელისუფლების სიკეთემ, ადამიანთა ძმობა-მეგობრობამ, მათმა ენთუზიაზმმა. აი ამიტომ იყო, რომ იგი გაცილებით მეტ ხანს დარჩა საქართველოში, ვიდრე ვარაუდობდა.

მწერალმა სიამოვნებით მოიარა სამხრეთ-დასავლეთი საქართველო, კერძოდ, მესხეთი და აჭარა, გაეცნო ადამიანებს, დაათვალიერა ისტორიული ადგილები, მატერიალური კულტურის ძეგლები, ესაუბრა გლეხებს.

ანრი ბარბიუსი განაცვიფრა ჩვენი მხარის წარსულმა, მის მცხოვრებთა თავდადებულმა ბრძოლამ, თანამემამულეებთან

შეერთების დიდმა სწრაფვამ, იმ მაჩისცემამ, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლებას, ბრძნულ ლენინურ ეროვნულ პოლიტიკას გამოეწვია.

ძვირფასი სტუმარი ერთნაირი ხალისით გაეცნო ხულოს სამაზრო საავადმყოფოს, ტაბახმელის ხე-ტყის სახერხ ქარხანას, გაიარა ახლადგაყვანილ გზებსა და ხიდეზზე, მოინახულა აგრეთვე ქოხსამკითხველოები, სკოლები. მართალია, ისინი პატარა შენობებში გაეხსნათ, მაგრამ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე ხომ საერთოდ არ არსებობდნენ!

ბარბიუსი მდინარე აჭარისწყალს დაჰყვა და გზად გაეცნო ყველა სიახლეს, კერძოდ, ორი წლის წინად აგებულ რკინაბეტონის ხიდებს შუახევსა და ქედაში, აჭარის პირველი ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობას მახუნცეთში, რომელსაც საძირკველი 1924 წლის ივნისში ჩაუყარეს. სადგურის მშენებლობის ექტერანები იგონებენ, რომ ბარბიუსი განცვიფრებული იყო სხვადასხვა ეროვნების მუშების მეგობრობით. მათი თავდადებული შრომით. არავინ არ წუწუნებდა სიძნელეების გამო, ყველას ჯეროდა, ხვალინდელი დღე უფრო ბედნიერი იქნება.

უფრო მეტი წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა ბარბიუსზე ზღვისპირა აჭარამ, ქალაქმა ბათუმმა. მას აოცებდა სხვადასხვა ერების წარმომადგენელთა თანას-

წორუფლებიანი შრომა, უაღრესად მეგობრული დამოკიდებულება.

1927 წლის ოქტომბერში ჩვენს ქალაქში მუშაობდა აჭარის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სესია. მწერალმა მისალმებით მიმართა სესიის მონაწილეებს და მათი სახით აჭარის ყველა მშრომელს. აი ეს მისალმება: „ყველგან ვნახე ახალი აღმშენებლობანი, წამოწყებები ხალხის კეთილდღეობისათვის. ყველგან, ქალაქად თუ სოფლად ვნახე საავადმყოფოები, სკოლები, ბიბლიოთეკები, კლუბები, ქოხსამკითხველოები, ელსადგურები, ხე-ტყის დასამუშავებელი ქარხნები, ხიდები. ყველგან ვნახე თავდადებული მუშაობა სოფლის მეურნეობის გასაუმჯობესებლად“.

ბარბიუსმა ისე შეიყვარა ჩვენი მხარე, რომ განთიადისას დგებოდა და ფეხითა თუ ავტომანქანით ეცნობოდა ყველას და ყველადგურს. განსაკუთრებით მიიზიდა იგი ჩაის პლანტაციებმა და ციტრუსოვანთა ბაღებმა, მახინჯაურმა, ბოტანიკურმა ბაღმა, ზღვამ, ჩვენმა ქალაქმა. სტუმარი იყო აგრეთვე ნავთობგადასამუშავებელი ქარხნის მშენებლობაზე, რომელიც ახლად დაეწყო.

ბათუმიდან იგი თბილისს გაემგზავრა. აქ მას თხოვეს გამოეთ-

1 გზ. „ფუხარა“, 1927 წ., 18 აგვისტო.

ქვა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში მოგზაურობის შთაბეჭდილებანი. ბარბიუსს ბევრი აღარ უფიქრია, სიხარულით განაცხადა: „ყოველ გულწრფელ ადამიანს დღევანდელი საქართველოს გაცნობის შემდეგ არ შეუძლია არ აღიაროს, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ საქართველო ჩააყენა ისეთ მდგომარეობაში, რომლის მსგავსი არ ახსოვს მის ხანგრძლივ ისტორიას...“

გადაჭრით ვადასტურებ, რომ საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკა სავსებით შეეფერება ყველა ეროვნების მოსახლეობის და, პირველ რიგში, გლეხობის მისწრაფებასა და სურვილებს. ეროვნული პოლიტიკის წარმართვა და ეროვნული კულტურის განვითარება იმ ფორმით, რომლითაც იგი ნორციელდება ამჟამად, არათუ არ აბრკოლებს ქვეყნის სამეურნეო განვითარებას, არამედ, პირიქით ხელს უწყობს ქვეყნის სამეურნეო წინსვლას, რადგან ასეთი პოლიტიკის წყალობით იქმნება ერთი მთლიანი პოლიტიკური ოჯახი, რომლის წევრები გამსჭვალული არიან თანამშრომლობის წრფელი მისწრაფებით“.

საბჭოთა საქართველოს მიღწევები იმდენად დიდია, ამბობდა ფრანგი ხალხის სახელოვანი შვილი, რომ ერთ საუბარში, სტატი-აში მათი ჩამოთვლაც კი შეუძლებელია. განზრახული მაქვს საფრანგეთში დაბრუნებისთანავე დაწერო ნარკვევების წიგნი

თქვენს მშვენიერ ქვეყანაზე, ყველას გაეგებინო, რომ ქართველები დიდსულოვანი ადამიანები არიან, მათ აქვთ მდიდარი წარსული, განვითარებული კულტურა და ნათელი მომავალი.

სამშობლოში დაბრუნებული ბარბიუსი პარიზის გარეუბან მირამარში დაბინავდა და შეუდგა დანაპირების შესრულებას. 1928 წლის მაისისათვის მან უკვე დაასრულა ნარკვევების კრებული „აი, რა უყვეს საქართველოს“. მაგრამ არ იყო კმაყოფილი და 26 ივნისს მოსკოვში დაბრუნდა. გადაწყვიტა, წიგნში შეეტანა ახალი სტატისტიკური მონაცემები, დაეზუსტებინა ზოგიერთი საკითხი. მწერალი მ. გორკის მშობლიურ ქალაქში მიიწვიეს, სადაც ავად გახდა და სამკურნალოდ ყირიმს ჩამოვიდა. ვიდალის ცნობით, 1928 წლის ივლისში ბარბიუსი გაგრაშიც ისვენებდა.² აქ მას დაუწერია არაერთი სტატია, რომელიც შეიტანა წიგნში „რუსეთი“. იგი 1930 წელს გამოქვეყნდა.

1928 წლის 29 ივლისს გაზეთ „იზვესტიაში“ დაიბეჭდა ბარბიუსის წერილი „საბჭოთა საქართველო და ამიერკავკასია“. მასში სხვათა შორის ნათქვამია: „ქართველები ნამდვილად ლამაზები

2 ეს და სხვა საინტერესო ცნობა მოგვაქვს წიგნიდან: А. Видаль, Анри Барбюс — солдат мира, М., 1962 г.

არიან, კიდევ უფრო ლამაზები არიან ქართველი მამაკაცები“.

გამოჯანსაღების შემდეგ მწერალი პარიზს დაბრუნდა და თქვა: მე კატეგორიულად ვაცხადებ, რომ ყველაფერი, რასაც ბურჟუაზიული პრესა და მენშევიკების გაზეთები ავრცელებენ საქართველოს შესახებ, ცილისწამებაა. მე ადგილზე დავრწმუნდი, რომ დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მცხოვრებლები მეგობრულად ცხოვრობენ, მათ შორის კავშირი სულ უფრო ძლიერდება, ნაციონალური პოლიტიკა სრულად აკმაყოფილებს მათ მოთხოვნებს, საქართველოს ზღაპრული მომავალი აქესო.

1929 წლის თებერვალში გამოცემლობა „ფლამარიონმა“ გამოაქვეყნა მისი წიგნი „აჲ, რა უყვეს საქართველოს“, რომელიც შედგება ხუთი თავისაგან: „კავკასიური საღამოები“, „დილა“, „ის, რაც მოხდა“, „მიღწევები“. „ეროვნება და თავისუფლება“.

მწერალი მკითხველებს მოუთხრობს ქართველი ხალხის წარსულზე, მოსახლეობის მძიმე ხვედრზე ცარიზმისა და მენშევიკების ბატონობის დროს. ბარბიუსი სამართლიანად წერს, მენშევიკების პოლიტიკა ინტრიგებისა და ოპორტუნიისტული დათმობების პოლიტიკა იყო, ხალხით ყველა სოციალიზმის გრანდიოზულ სამუშაოებსა და ეროვნული პოლიტიკის სწორად გადაწყვეტა-

ზე, რამაც დაამეგობრა ხალხები.

ახლა კონკრეტულად გავცნობ ბარბიუსის ცნობებს აჭარის შესახებ. „კავკასიურ საღამოებში“ ათის ქვესათაური „ბათუმი“, რომელშიც მწერალი ჩვენს მხარეს რივიერას აღარებს. მაგრამ „ახლო წარსულში აქ დიდი გაჭირვება და უბედურება მეფობდა, თანაც განუწყვეტელი ომები წამოებდა... აჭარისტანი ნამდვილად რომ ვთქვათ, ერთი დიდი ქვაბი იყო, სადაც ეროვნული და სარწმუნოებრივი შუღლი სდუღდა, ახლა კი აქ ყოველ ას კაცში 61 ქართველია, 11 სომეხი, რვა ბერძენი და 3 ებრაელი.“ ყველა ისინი მეგობრულად ცხოვრობენ და შრომობენ.

მეფის რეჟიმის დროს ბათუმში იყო „შვიდი სასწავლებელი, აჭარის სოფლებში კი — არც ერთი“. აქ მრავლად იყვნენ ძმათა-მკვლელები ომების მოყვარულები. „საკმაო იყო რამდენიმე წელი მსოფლიო ომისა, რათა ეს ქვეყანა ისე განადგურებულიყო, რომ კეთილგონიერ ადამიანს ეს განადგურება საბოლოო ჰგონებოდა, თუმცა აქაურ გლეხს რაღა ზედმეტი შევიწროება ესაჭიროებოდა... აჭარელი გლეხი ერთი უბადრუკი და ღატაკი ვინმე იყო“ (იქვე, გვ. 36).

შემდეგ ნათქვამია, რომ ზოგი ბოროტება ოფიციალურად კიდევ

3 ა. ბარბიუსი, „აჲ რა უყვეს საქართველოს“, თბ., 1930 წ., გვ. 34.

კაც აიკრძალა, მაგრამ გლეხს ამით მიიწევს არა შემატებია რა ბედკრულ აჭარისტანში, რადგან აქ „ერთი ეროვნებისა და სარწმუნოების ხალხს მეორის წინააღმდეგ ამხედრებდნენ“. აქ მოსახლეობა გაცილებით მეტ ჩაგვრას განიცდიდა, ვიდრე სხვაგან, მას „უფლება ჰქონდა მხოლოდ გასამართლებული ყოფილიყო“, მათ „ისე ეპყრობოდნენ, როგორც დამარცხებულთ“, უფრო უარეს პირობებში უხდებოდათ ცხოვრება მუსლიმანებსო. (გვ. 75).

წიგნის მეორე თავშიც, რომელსაც „დილა“ ჰქვია, არის ქვესათაური ისევ „ბათუმის“ სახელწოდებით. მასში აღწერს იმას, რაც აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების წლებში გაკეთდა. ლაპარაკობს მწვანეთი შემოსილ ფერდობებზე, სადაც ჩაი დაურგავთ. „ომის წინა დროსთან შედარებით ჩაის პლანტაციის ფართობი გადიდდა ოთხჯერ. ციტრუსებისა — ოცჯერ, თამბაქოსა და ხილის ბაღებისა — 12-ჯერ“ (გვ. 55). ჭაობების დაშრობის შემდეგ ამ მხრივ უფრო მეტის გაკეთება დაუსახავთ მაშინ.

ბათუმში რკინიგზითა თუ სადენით ჩამოაქვთ აზერბაიჯანის ნავთობი და აქედან გააქვთ მსოფლიო ბაზარზე, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს მთელი კავშირისათვის. ამიტომაც, რომ აქ აგებენ ნავთობის საწმენდ უზარმაზარ ქარხანას. ასე რომ, ბათუმი ნავთის საგუბარიაო. ბარბიუსი

აქვე შენიშნავს, რომ „მთელი აჭარისტანის სკოლებში 12 ათასი ბავშვი სწავლობს, რომლის 30 პროცენტს გოგონები შეადგენენ, რაც ყველაზე უფრო განსაკუთრებულია“, რადგან აქაურებს ქალიშვილები არც თუ ისე ახარებთო. ამით მწერალს იმის თქმა სურს, რომ ახალმა დროებამ ჩამორჩენილ ადამიანთა შეგნებაც კი სულ მალე გარდაქმნა, გოგონებიც შეაყვარა მათ.

ჩვენს მხარეს ბარბიუსი ეხება მომდევნო თავშიც, რომელსაც „მიღწევები“ შეარქვა. სამი წლის განმავლობაში აჭარაში აიგო ათი ხიდი, გაიყვანეს სამანქანე გზა 90 კილომეტრზე. მწერალი უფრო დაწვრილებით ჩერდება ხულოზე. „გუშინწინ იქ აჭარელ გლეხს გააშვარებული ცხოვრება ჰქონდა. დაბა ტყეებითაა გარშემორტყმული. ჰოდა ერთ-ერთმა მუშაკმა, რომელსაც იქაურობის გამოცოცხლება ხვდა წილად, მიამბო როგორ შეუდგა საქმეს ადგილობრივი მრეწველობისათვის საძირკვლის გასასკვნელად, ტყის ექსპლოატაციის საქმეს. „ჩვენში ტყეები საჭიროზე უფრო მეტია. გვაქვს გასასყიდიც. გამოირკვა, რომ ჩვენებური ხე-ტყე ჩინებულ ღირსებისაა, სწორედ ისეთი, როგორსაც მუსიკალური იარაღების გასაკეთებლად ხმარობენ. წინათ ამგვარ ხეს არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ. და აი სამი წლის წინათ საქმეს შევუდექით და ახლა 200.000 კუბური მეტრი

ხე-ტყე გაგვაქვს უცხოეთში, გარდა იმისა, რაც ადგილობრივ გვესაჭიროებაო“, უთქვამს ხულოელს მწერლისათვის.

საამისოდ გაუყვანიათ გზები, აუგიათ ხიდები, გაუმართავთ სამი მექანიკური სახერხავი. ყველა ამას, პაწია ახალ სამყაროდ თვლის ბარბიუსი და ამბობს, რომ „ამჟამად გლეხი კმაყოფილია და კარგად იცის ხისა და ტყის ღირსებადაზოგვა“ (გვ. 179), მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არაფერია, მომავალში უფრო მეტია გასაკეთებელიო.

ბარბიუსი გმობს საქართველოს ე. წ. დამოუკიდებელ და პარიტეტულ კომიტეტებს, რომლებსაც ხალხის მტრები ანდრონიკაშვილი და ნოე ხომერიკი ხელმძღვანელობდნენ. ემიგრანტი ქართველი მენშევიკებისა და იმპერიალისტების დახმარებით 1924 წლის აგვისტოში ამ ავანტიურის-

ტებმა აჯანყება მოაწყვეს, რომელიც „რამდენიმე შეტაკებით გამოიხატა ორი თუ სამი დღის განმავლობაში“ (გვ. 124). აჭარაში მაშინ უბრალო გამოსვლაც კი არ მომხდარა, პირიქით, „1500 უპარტიომ წინადადება შეიტანა აჯანყებულთა წინააღმდეგ გაგვიშვითო“ და მართლაც დაეხმარნენ გურიის მშრომელებს.

ბარბიუსის წიგნმა „აი რა უყვეს საქართველოს“ ლახვარი ჩასცა ევროპელ და ამერიკელ ცილისმწამებლებს, ჩამოაგლიჯა მათ ნიღაბი. ამიტომ იყო, რომ წიგნსა და მის ავტორს ჭორები დააყარეს, ხუთწლედ იცნებად დარჩება, ყველაფერი ეს უონგლიორობააო. მაგრამ საბჭოთა წყობილება თავისი გაიტანა და ყველა დაარწმუნა, რომ ბარბიუსმა მხოლოდ სინამდვილე აღწერა.

გალაკტიონის პირველი წიგნი

მოხარული ვიყავ და მოხარული
ვიქნები,
როცა მესმის, რომ გახსოვთ
| ჩემი ძველი წიგნები.

გალაკტიონ ტაბიძე

გალაკტიონის შემოქმედებითი ცხოვრება სათუთი ძაფებითაა დაკავშირებული ქუთაისთან. აქ გაშალა მან თავისი პოეტური აღმაფრენის ფრთები, მიიღო პირველი ლიტერატურული ნათლობა და თამამად გამოვიდა ახალი პოეზიის ფართო შარავნაზე. გალაკტიონის სადებიუტო ლექსი იყო „პირველი მაისი“, რომელიც მან წაიკითხა მოსწავლეთა არალეგალურ კრებაზე ქუთაისში, ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევთა შორის. აქედან დაწყებული მისი პოეტური ბიოგრაფია ღრმად განიმსჭვალა რევოლუციური პათოსით, შავი რეაქციის წინააღმდეგ ბრძოლის სულისკვეთებით.

ახალგაზრდა პოეტის ლექსი შთაგონებული იყო ღრმა ოპტიმიზმით. იგი გამოთქვამდა რწმენას, რომ „ღრო მოვა და ისევ პროლეტარიატი მაისის ვარდებით სიცოცხლეს აივსებს“.

გალაკტიონ ტაბიძის, როგორც პოეტისა და მოქალაქის, მსოფლ-

შეგნებაში ვერც პესიმისტურმა განწყობილებამ და ვერც სიმბოლისტურმა თვალსაზრისმა ვერ ჩაკლა ის მეგრძოლი ხმა, რომლითაც იგი ნათელ მომავალს უმღეროდა. მეგრძოლი, მხნე, ოპტიმისტური განწყობილება არ დომინანტობდა პოეტის შემოქმედებაში, მაგრამ მაინც პერსპექტიული იყო. იგი ქართული კლასიკური ლიტერატურის რეალისტურ ტრადიციებს ემყარებოდა და ცხოვრების რევოლუციური განვითარების გზებს ემთხვეოდა.

ჯერ კიდევ 1912 წელს თბილისში გამოვიდა სალიტერატურო კრებული „გრდემლის“ სახელწოდებით, სადაც ვასილ ბარნოვის, სანდრო შანშიაშვილის, უიარაღოს, იროდიონ ევდოშვილის, იოსებ გრიშაშვილის, ეკატერინე გაბაშვილის და სხვათა ნაწარმოებებს შორის იყო ახალგაზრდა გალაკტიონ ტაბიძის ლექსი „დახუჭული თვალები“.

რეაქციის წყველიადმა ვერ ჩაა-

ქრო პოეტის რევოლუციური ოპტიმიზმი. იგი იმედით შეჰყურებდა ხალხის ბრძოლას და სჯეროდა მისი გამარჯვება. გალაკტიონი მტკიცედ იდგა იქ, სადაც ახალი ცხოვრების გრივალები ჰქროდა. ამაში გადამწყვეტი როლი შეასრულა ქუთაისმა, მღელვარე და რევოლუციური ცხოვრების ქალაქმა. შემთხვევითი არ არის, რომ სწორედ ქუთაისში 1914 წელს გამოიცა გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების პირველი წიგნი.

წიგნში შესულმა ლირიკულმა შედევრებმა („მე და ღამე“, „განახლდა გული“, „გურიის მთები“ და სხვ.) საყოველთაო აღიარება და პოპულარობა მოიპოვეს. მათ ერთბაშად დაუწყვიდრეს გალაკტიონს ნიჭიერი პოეტის სახელი.

ამ წიგნში რეალისტური ლექსების, ნათელი რევოლუციური ლექსიკის გვერდით რომანტიკულ - სიმბოლისტური პოეტიკის სალაროდან ამოდებულ ლექსიკასაც დიდი ადგილი უჭირავს. მაგრამ აქ არა მარტო პოეტურ ლექსიკაშია საქმე, არამედ იმ გარკვეულ იდეურ პოზიციაში, რომლითაც ის ასე უშუალოდ ეხმაურებოდა სიმბოლისტურ მიმართულებას, — მიუთითებს კრიტიკოსი სერგი ჭილაია.

ავიღოთ თუნდაც მისი ცნობილი ლექსი „მე და ღამე“. იგი პოეტმა თავისი შემოქმედების პირველ პერიოდში დაწერა, მასში ერთი შეხედვით იგრძნობა გ. ტა-

ბიძის სულიერი მოდლილობა დაქანცულობა, მოდუნება, ქვეყნიდან განდგომისა და სიმარტოვისკენ ლტოლვა. ყოველივე ეს დამახასიათებელი და ნიშანდობლივი იყო სიმბოლიზმისათვის. ამ ლექსში ნათლად ჩანს სიმბოლისტური სკოლის გავლენა. იბადება კითხვა — რამ მისცა ბიძგი ამ ნაწარმოების შექმნისათვის პოეტს? რა უდევს საფუძვლად მას? — ამ კითხვების პასუხად საგულისხმო ცნობებს გვაწვდის პროფესორი აკაკი თოფურია.

აი რა თქვა ამის შესახებ გ. ტაბიძემ 1956 წლის 20 აპრილს სტალინირის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტებთან შეხვედრისას. მოგვაქვს სტენოგრაფიული ჩანაწერი. „ეს იყო ახალგაზრდობის წლებში. ქუთაისის საგუბერნიო ციხეში ერთი ჩვენი ახლო მეგობარი რევოლუციონერი იჯდა. მე და ჩემს ამხანაგს დავალებული გვქონდა, მიგველო მისგან საიდუმლო ნიშანი. წინასწარ გაფრთხილებული ვიყავით, რომ ის ციხის ზედა საკანიდან ქუჩისაკენ, სადაც ჩვენ უნდა ვყოფილიყავით, პურის ცომისაგან მოზედილ გუნდას გადმოვადებოდა, რომელშიც პატარა წერილი უნდა ყოფილიყო მოთავსებული. და აი, ერთ საღამოჲმს დავიწყეთ სეირნობა ციხის ირგვლივ დათქმულ ქუჩაზე. დიდხანს მოგვიხდა სიარული და ლოდინი. ეტყობოდა, ხელსაყრელ დროს ექე-

ბდა. ბოლოს ჩემთან ახლოს დაე-
ცა პურის გუნდა. მაგრამ იქვე,
ჩვენდა შეუმჩნევლად, ძალდი ყო-
ფილიყო და უცებ ეცა მას. მეც
ელვისებური სისწრაფით ვეცი
ძალს და სანამ პირში ჩაიდგებდა
პურის გუნდას, კბილებიდან გა-
მოვგლიჯე. უმაღლესი გავხლიჩე. შიგ
მართლაც ბარათი იდო, რომელ-
შიც ეწერა: „იარალი შემოგვინა-
ხეთ“. ეს მე საიდუმლოდ შევინა-
ხე. აი ამ ამბავმა მომცა ბიძგი და
მეწერა „მე და ღამე“.

ეს რეალური ამბავი, — განაგ-
რძობს პროფესორი აკაკი თო-
ფურიძე, — რაც შთაგონებად და-
სდებია „მე და ღამეს“ შექმნას,
სულ სხვანაირი იდეურ განათებას
აძლევს ლექსს, სულ სხვანაირ
მნიშვნელობას ანიჭებს მას. გან-
დობილი საიდუმლოების შენახ-
ვით გამოწვეული სუბიექტური
განწყობილება, განცდა აქ იძენს
ზოგად ფუნქციას და ფართო მო-
ქალაქეობრივ უფლებებს.

გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების
პირველ წიგნში გამოხატულია იმ
დროის სოციალური უკუღმარ-
თობით გამოწვეული სევდა,
თვითონ პოეტსაც ადვილად ეუ-
ფლება ამ ქვეყნისაგან გაქცევის
ცდუნება და ეძებს ახალ, სრულ-
ყოფილ სიცოცხლეს, მაგრამ იგი
თანდათან რწმუნდება, რომ ეს
არის განუხორციელებელი ოცნე-
ბა, რომ მისთვის „მარტოდენ

უდაბნოა მთელი სოფელი“. ამ ხა-
ნებში გალაკტიონის შთაგონება
თანდათან ექცევა პირად, ინტი-
მურ გრძნობათა რეალში, იგი სა-
კუთარი „გულის სიღრმეში“ იწ-
ყებს „რამე ნათელის“ ხილვას.

პოეტს მოგებრდა მყუდროება
და უსიხარულო ცხოვრება. მას
წყურია ბრძოლა. მას უნდა იყოს
ქმედითი, „გაარკვეოს გასავლე-
ლი გზის სივრცე უცვლელი“, მა-
გრამ გზაზე შავი ბურუსი დგას,
შავი ყორანიც ისევ დასჩხავის და
უშენს მთრთოლვარე გულში უი-
მედობის ისრებს.

ღრმა ფილოსოფიური აზრია
გატარებული გალაკტიონ ტაბი-
ძის პირველ წიგნში მოთავსებულ
ლირიკულ ლექსში „მესაფლავე“.
აქ წამოყენებულია საკითხი თავ-
დავიწყებული სიყვარულის წარ-
მავლობის შესახებ: „განისვენ-
ნეთ, განისვენეთ, დავიწყებულ
არსთა ძვლებო, თქვენს ყოფაში
მე ბევრი მაქვს მწუხარე ჟამს
საოცნებო“.

თავის პირველ წიგნში პოეტი
მიმართავდა კლასიკური ლექსის
თითქმის ყველა ზომას — ხუთ,
რვა, ათ, თოთხმეტ და თექვსმეტ
მარცვლიან მეტრებს ქალური და
დაქტილური რითმებით. წერდა
ვაჟური რითმებითაც.

გალაკტიონის პირველი წიგნი
ორგანული ნაწილია იმ დიდი სუ-
ლიერი მემკვიდრეობისა, რომე-
ლიც მრავალმხრივ ამდიდრებს

ქართული პოეზიის ოქროს
ფონდს.

დღეს, როცა გალაკტიონი აღარ
არის ჩვენთან, ფიზიკურად დაგვ-
შორდა და სამუდამოდ დაიმკვიდ-

რა ბინა მთაწმინდის სავანეთში
სიყვარულით ვიხსენებთ მის პირ-
ველ წიგნს, რომელმაც ჯერ კიდევ
ახალგაზრდა პოეტი ღიღების შა-
რავანდელით შემოსა.

გაზეთი „ფუნარას“ წინამორბედნი და აჭარის საბჭოური ხელოვნება

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ გაჩაღებული მშენებლობა ნათელ ასახვას პოულობდა ჩვენი პრესის ფურცლებზე. საბჭოთა გაზეთები იყვნენ და არიან არამარტო დიადი გარდაქმნებისა და წინსვლის ამსახველნი, არამედ თვით გვევლინებიან პარტიის მეზრძოლ მეკავშირედ და მის მთავარ იდეურ იარაღად ბრძოლის ყოველ ეტაპზე.

ამ მხრივ გამოწვევის არც ბათუმის გაზეთები წარმოადგენენ. 1921 წლის 19 მარტს დაარსდა გაზეთი „უწყებები“. ეს იყო ბათუმის პირველი ლეგალური ქართული საბჭოთა გაზეთი. „უწყებები“ იმთავითვე იქცა აჭარის, ანუ როგორც მაშინ უწოდებდნენ — აჭარისტანის, პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული ცხოვრების გარდაქმნისათვის მებრძოლ ორგანოდ.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მისი როლი აჭარის კულტურულ ფრონტზე. გამარჯვებულმა საბჭოთა ხელისუფლებამ აჭარაში სავალალო მემკვიდრეო-

ბა მიიღო; შეუპოვარი წინააღმდეგობის მიუხედავად მუსლიმანურმა ფანატიზმმა მაინც მძიმე დალი დაასვა აჭარლებს. მინარეთებზე ყვავებივით შემომსხდარი მოღების ყვილი ისმოდა. ბათუმში არსებობდა კულტურული ცხოვრების ისეთი კერები, როგორცაა ოპერა, თეატრი, მაგრამ ისინი ხალხის სამსახურისაგან შორს იდგნენ.

ამ მდგომარეობას იმთავითვე მიაქციეს ყურადღება „უწყებებმა“ (1921 წ. 19 მარტიდან 1922 წ. 1 ივნისამდე) და „პროლეტარულმა ბრძოლამ“ (1922 წ. 1 ივნისიდან 1923 წ. აპრილის დასაწყისამდე, გაზეთის დახურვამდე). შემდგომ ეს საქმე მხრებზე იდო საოლქო გაზეთმა „ფუნარამ“ (1924 წ. 18 მარტიდან 1929 წ. 17 მარტამდე).

„ფუნარას“ წინამორბედების — „უწყებებისა“ და „პროლეტარული ბრძოლის“ ფურცლებზე ხელოვნების შესახებ გამოქვეყნებული სტატიები, კორესპონდენციები თუ შენიშვნები იმდროინდელი აჭარის კულტურული

ცხოვრების სარკეა, სადაც დაკვირვებული თვალი უთუოდ დაინახავს საბჭოური ხელოვნების ჩასახვისა და განვითარების ნათელ სურათს.

ხელოვნება აჭარაში ხალხის ნამდვილ სამსახურში ჩადგა 1921 წლიდან. სწორედ ამიტომ გამოეყავით და ცალკე მსჯელობის საგნად გავიხადეთ საკითხი თუ რას აკეთებდნენ გაზეთები „უწყებები“ და „პროლეტარული ბრძოლა“ საბჭოური ხელოვნების განვითარებისათვის. თვითონ ახალბედა გაზეთები ახალ გზაზე შემდგარ ხელოვნებას მხარში ედგნენ და ეხმარებოდნენ.

„უწყებების“ მეცხრე ნომერში ერთი ახალი განყოფილება გაჩნდა. ესაა „თეატრი და ხელოვნება“. შემდგომ თითქმის მთელი თავისი არსებობის მანძილზე გვხვდება იგი გაზეთში. ამ განყოფილებაში იბეჭდებოდა მასალები უმეტესად ბათუმის თეატრალურ ცხოვრებაზე. გაზეთის ყურადღების ცენტრში ძირითადად იდგა ბათუმის ქართული თეატრი. რატომ მაინც და მაინც თეატრი იქცა „უწყებების“ თავდაპირველი მსჯელობის საგნად? — ბათუმში ხელოვნების სხვა დარგები თითქმის არც არსებობდა. ძველი ცხოვრებიდან ახალმა სცენამ ერთგვარი მემკვიდრეობა მიიღო და ამდენად უფრო ადრე განვითარდა თეატრი.

მეთორმეტე ნომერში გაზეთი აცხადებს, რომ ბათუმის რეკო-

მის განკარგულებით ჩამოყალიბდა „ქართული სახელმწიფო დრამა, რომელიც დაიწყებს წარმოდგენების მართვას მესამე საბჭოთა თეატრში“. შემდეგ გაზეთი ასახელებს დასის შემადგენლობას. როგორც ირკვევა, დასში შედიოდნენ ქალები: მარო მდივანი, ნატო ჯავახიშვილი, ოლა ლოლბერიძე, ვერა მარგველაშვილი, ელენე იანქოშვილი, ეკატერინე რუხაძე, ნ. ნარეკიძე, ალ. გარნელი, ვ. მოისწრაფიშვილი, სვ. გელოვანი, ელენე ხონელი; ვაჟები: დ. აბდუშელი, გ. აფხაიძე, ივ. ბარველი, ალ. ბეჟუაშვილი, გერ. კუპრაშვილი, გ. მაღალაშვილი, დავ. მაგლობლიშვილი, დ. ძნელაძე, ალ. ყალბეგაშვილი, კირ. მაჭარაძე, გიორგი ნუცუბიძე, შ. ღამბაშიძე, ი. ჭიჭინაძე, ალ. დგებუაძე, ვ. ურუშაძე. რეჟისორებად დაუნიშნავთ ივ. ბარველი და ალ. გუგუშვილი. დასს ჰყოლია ხუთი კაცისაგან შემდგარი საბჭო. გაზეთი მკითხველს აუწყებს, რომ თეატრის რეპერტუარში გათვალისწინებულია „ჟან და მადლენა“, „გუშინდელნი“, „№ 21 ჯვრით“ და „ხანუმა“.

ცოტა მოგვიანებით კი ცხადდება, რომ შმავესკის თეატრში შექმნილია რუსული საოპერო დასი. გაზეთი აქვე შენიშნავს, რომ ურიგო არ იქნება დასმა თავის რეპერტუარში ქართული ოპერები შეიტანოსო. „რაც შეეხება საოპერო კლავირებს, — წერს გაზეთი, — შეიძლება ჩამო-

ტანილ იქნას თბილისიდან. თუნ-
დაც ჭერ-ჭერობით დაიდგას ნა-
ლებ რთული ქართული ოპერები,
როგორიცაა „თქმულება შოთა
რუსთაველზე“ დ. არაყიშვილისა,
„ქრისტიანე“ რ. გოგენიაშვილისა“.
გარდა ამისა, გაზეთი შესაძლებ-
ლად თვლის ქართული „სამუსიკო
საღამოების“ მოწყობას, სადაც
დასის მონაწილენი იმღერებენ
ქართულ რომანსებს.

როგორც ვხედავთ, გაზეთი იმ-
თავითვე გარკვეულ მოთხოვნებს
უყენებს ოპერას, რაც სავსებით
მართებულად უნდა ჩაითვალოს.

„უწყებების“ როლი სათეატრო
ცხოვრების წინსვლაში ძირითა-
დად გამოიხატება იმ რეცენზიე-
ბითა და კრიტიკული გამოსვლე-
ბით, რომლებსაც ბეჭდავდა ყო-
ველი ახალი სპექტაკლის შემდეგ.
მაგრამ „უწყებებში“ გამოქვეყ-
ნებული რეცენზიები მკითხველი-
სათვის შთაბეჭდილების გაზიარე-
ბას უფრო ჰგავს, ვიდრე სათე-
ატრო წარმოდგენის განხილვას.
ავტორები უფრო ხშირად როლე-
ბისა და შემსრულებლების ჩა-
მოთვლითა და მათი ნაწილობრი-
ვი შეფასებით კმაყოფილებიან.
არის შემთხვევები, როცა გაზეთი
უბრალოდ, ინფორმაციით ეხება
ამ საკითხს და სპექტაკლის ღირ-
სებასა თუ ნაკლზე გარკვევით
არაფერს ამბობს.

ბათუმის საზოგადოებას გულ-
თბილად მიუღია პირველი ქარ-
თული სპექტაკლები. ალ. ცაგა-
რელის პიესას „ხანუმა“ განსაკუ-

თრებული წარმატება მოუპოვე-
ბია. არც სხვა სპექტაკლებს
ჰკლებიათ პატივი; „მუდამ გაჭე-
დილი ქართული სახელმწიფო
დრამის თეატრი და ის საერთო
ყურადღება, რომელსაც იჩენს ქა-
რთული საზოგადოება ახლა, რო-
დესაც მას სტუმარს — მასპინ-
ძლურათ ფართოდ გაუღეს ჩვენი
თეატრის კარები — გვაჩვენებს,
თუ რა ძლიერ სწყურია ქართვე-
ლობას მხატვრული შთაბეჭდილე-
ბანი. მსახიობები ამბობენ, რომ
ახალი მაყურებლის მახვილმა ყუ-
რადღებამ შემატა მათ ახალი ძა-
ლა შემოქმედებით მუშაობაში,
ვხედავთ ახალს მოვლენებს, მყა-
რდება მაყურებლის და მსახიო-
ბების ერთობა, რომლისგანაც წა-
რმოდგება ჭეშმარიტი და რეა-
ლური ხელოვნება...“¹

იმ ხანებში ბათუმის ქართული
თეატრი დგამს სიო ჭანტურიშვი-
ლის „ბუთუსს“. წარმატებით ზო-
რციელდება აგრეთვე შალვა და-
დიანის პიესა „გუშინდელის“
დადგმა. რეცენზენტები მართებუ-
ლად ახასიათებს სპექტაკლში მსა-
ხიობთა თამაშს, ამასთან გულის-
ტივილს გამოთქვამს სცენის სი-
ლარბისა და სათანადო დეკორა-
ციებისა თუ სხვა სასცენო აღჭუ-
რვილობის უქონლობის გამო.

ბათუმში ცდილობენ აღადგი-
ნონ მუსიკალური სასწავლებლე-
ბი. ერთგან გაზეთი „უწყებები“

1 გაზ. „უწყებები“, № 24, 16 აპრი-
ლი, 1921 წ.

იტყობინება, რომ, თუმცა კონსერვატორიის მთელი შემადგენლობა და შტატი მზადაა, იგი ჯერჯერობით ვერ იწყებს მუშაობას უსახსრობის გამო. ცოტა მოგვიანებით გაზეთი საზოგადოებას ქართული საგალობლების შემსწავლელი სკოლის ჩამოყალიბებასაც ამცნობს, ვრცლად მოუთხრობს მკითხველს ქართულ საეკლესიო თუ საერო გალობა-სიმღერებზე. კონსერვატორიის დირექტორის შიშკოვის ხელმძღვანელობით დაუწყია ამ სკოლას მუშაობა. გაზეთი მნიშვნელოვან და სასარგებლო საქმედ თვლის ამას და იქვე შენიშნავს, რომ „მარტო სკოლის გახსნა და სწავლა ვერ მიაღწევს მიზანს. ჩვენ გვინტერესებს არა მარტო გავრცელება ქართული მუსიკალური შემოქმედებისა, არამედ მისი შენარჩუნება. ამისათვის კი ზეპირი სწავლა ნაკლები გარანტიაა. საჭიროა სიმღერების ნოტებზე გადაღება, მათი ფიქსაცია... ეს იქნება საისტორიო საქმე და ქართული ხელოვნების სფეროში ხელოვნების ქვეგანყოფილება ძნელათ შეძლებს ამაზე უდიდესი საქმის გაკეთებასო.“²

ბათუმის იმდროინდელი თეატრის სცენაზე ვხვდებით ჯერ კიდევ ახალბედა მსახიობებს, რომლებმაც შემდგომში საქვეყნო აღიარება პოვეს. შ. დადიანის „გუშინდელის“ რეცენზიაში ვკი-

თხულობთ: „მიუხედავად იმისა, რომ ამხ. შ. ლაბაშიძე საუცხოო პაპუნა იყო, უნდა შევნიშნოთ, რომ მას შეუძლია უფრო უკეთესი პაპუნა იყოს (ლაპარაკია სპექტაკლის ერთ-ერთ მთავარ მოქმედ პირზე. ე. დ.), არ არის დამუშავებული წვრილმანები, ტიპის დეტალები. ჩვენი აზრით, ეს იმით აიხსნება, რომ ლაბაშიძეს უყვარს ბუნებრივი ნიჭით გადასვლა და ტიპის დამახასიათებელ წვრილმანებს არ უკვირდება...“³

გაზეთს შემდეგში გამოჩენილი ქართველი მსახიობის აკ. ვასაძის მაღალი აქტიორული ნიჭიც არ გამოჩენია. ამ დროს იგი შალვა ლაბაშიძეს უწევდა პარტნიორობას და მასთან ერთად შ. დადიანის პიესაში ადიკოს როლს ასრულებდა. „ეს ახალგაზრდა მსახიობი უტყუარი ნიჭითაა დაჯილდოებული და მეტად სასიამოვნოა, რომ ნიჭთან ერთად შრომაც უყვარს და როლს საჭირო სერიოზულობით ეპყრობა“...⁴

როგორც ვხედავთ, გაზეთ „უწყებებს“ შეუმჩნეველი არ რჩება ცალკეულ მსახიობთა განსაკუთრებული თამაში და მათი ნიჭის ერთგვარ პოპულარიზაციასაც ეწევა.

ამ პერიოდისათვის ბათუმში ქართული თეატრის რეპერტუარი მეტად ღარიბულია. ამიტომ გაზეთიც უაღრესად ძუნწ ცნობებს

2 გაზ. „უწყებები“, 15 მაისი, 1921 წ.

3 გაზ. „უწყებები“, 24 მაისი, 1921 წ.

4 იქვე.

იძლევა მის შესახებ, ზოგჯერ კი უბრალო განცხადებებითაც კმაყოფილდება. როგორც ირკვევა, განყოფილებას „თეატრი და ხელოვნება“ იყენებდნენ ხელოვნების სფეროში მომხდარი ყოველი ცვლილების გამოსახატავად. აქ ცხადდებოდა თეატრის თანამშრომელთა მივლინებებში გამგზავრება და ჩამოსვლა. გაზეთი ამ განყოფილებაშივე ათავსებს შეტყობინებებს ცალკეულ მსახიობთა ცხოვრების პირობებსა და ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე.

ბუნებრივია, თეატრის მეისტორისათვის დღესდღეობით ამგვარ ძუნწად შემონახულ ცნობებსაც მნიშვნელობა აქვს.

გაზეთ „უწყებების“ მიერ გამოტანილი დასკვნა ამა თუ იმ სპექტაკლზე ზოგჯერ საკმაოდ კატეგორიულ ხასიათსაც ატარებს. ამასთან დაკავშირებით ურიგო არ იქნება გავიხსენოთ მისი ერთი შენიშვნა. ბათუმის ქართულ თეატრს დაუდგამს ანასტასია ერისთავ-ხოშტარიას რომანიდან გადმოკეთებული პიესა „მოლიპულ გზაზე“. „უწყებები“ თვით ნაწარმოებს მაღალ შეფასებას აძლევს, როგორც უაღრესად საჭირობოროტო თემაზე შექმნილს და მაღალმხატვრულ ქმნილებას, მაგრამ პიესას თვლის სუსტად და ცდილობს მარცხის მიზეზთა ახსნას:

„პიესათ ეს ნაწარმოები ისე უუდათაა გადაკეთებული, რომ რომანთან შედარებით მისგან მიღებული შთაბეჭდილება ერთი-

ათად სუსტდება და პიესა ბევრისათვის ბუნდოვანი რჩება... ბათ, გადაშკეთებულს დედნის დაცვის მიზნით ვერ გაუბედავს მასში პიესისათვის საჭირო დამატების შეტანა და ბევრისათვის მისი ნასკვი მიუგნებელი რჩება“... გაზეთი აქვე მიუთითებს, რომ „საჭიროა მეორედ დადგმის დროს რეჟისორმა მიიღოს გადამჭრელი ზომები აღნიშნული ნაკლის შეძლებისდაგვარათ ასაშორებლათ, წინააღმდეგ შემთხვევაში პიესის დადგმას თითქმის მიზანი ეკარგება“...

ამ შენიშვნის შემდეგ, რომელიც „უწყებების“ 79-ე ნომერშია მოთავსებული, გაზეთი კარგახანს დუმს თეატრზე. მხოლოდ 1921 წლის მიწურულს „უწყებები“ აქვეყნებს „სათეატრო შენიშვნას“, სადაც ლაპარაკია სეზონის დაგვიანებაზე. უთეატრობა ბათუმის საზოგადოებას მალე დასტუბია. ხალხი მოითხოვდა სეზონის აღდგენას, რის თაობაზე თვით „უწყებებისთვისაც“ მიუმაართავთ. გაზეთი საპასუხოდ საკმაოდ მკაცრი ტონის შენიშვნას აქვეყნებს პირველი დეკემბრის ნომერში: „შესაძლებელია ცენტრი არ იმეტებს ცნობილ მსახიობებს ბათომისათვის... მაგრამ სადიყვენ ბათუმის ქართული სახელმწიფო დრამის მესვეურნი, როცა ცენტრი ასეთი მკაცრი ცენტრალიზმის პოლიტიკას დაადგა? რატომ მყისვე არ აუწყეს ეს გარემოება ფართო საზოგადოე-

ბას და უმთავრესად პრესას?..⁵

„უწყებები“ ყურადღებას აქცევს იმ ფაქტს, რომ ბათუმში წარმოდგენები იმართება რუსულ, სომხურ, ბერძნულ ენებზე და არ არის „აკადემიური, სერიოზული ქართული წარმოდგენები“, რაც თურმე „ნაირ-ნაირ და მეტად არასასიამოვნო მითქმა-მოთქმას იწვევს“ იმდროინდელ საზოგადოებაში. ამიტომ, გაზეთი დაასკვნის, რომ როგორც მსახიობები და თეატრის მესვეურნი, ისე ყველა ამ საქმით დაინტერესებული პირი ვალდებული იყვნენ საჩქაროდ შესდგომოდნენ სეზონის აღდგენას.

ბათუმში თავის დროზე საოპერო წარმოდგენებიც იმართებოდა. ოპერა ბათუმში რევოლუციამდე არსებობდა, რომელსაც მოქმედება რევოლუციის შემდგომაც არ შეუწყვეტია. ღარიბულ სცენაზე წარმოდგენილი ოპერები ოდნავადაც ვერ აკმაყოფილებდნენ შეგნებული მაყურებლის მოთხოვნილებას. ერთ-ერთი ასეთი დადგმა ყოფილა „ევგენი ონეგინი“, რომელსაც აკრიტიკებს გაზეთი „უწყებები“. ოპერა თუმცა განახლებული შემადგენლობით წარმოუდგენიათ, მაგრამ გაზეთს მაინც არ მიაჩნია დამაკმაყოფილებლად და გულისტკივლით შენიშნავს: „სამწუხაროდ, ეს მუსიკით მდიდარი, ყველგან

სასიამოვნოთ სასმენი ოპერა მეტისმეტათ სუსტათ ჩატარდა...⁶ სხვა ერთო შთაბეჭდილება ისეთი დარჩა, რომ იქ დამსწრე ძნელათ გაბედავს ოპერის მოსასმენათ წასვლას“...⁶ გაზეთი მიუთითებს, რომ ოპერის ძალების გასაძლიერებლად საჭირო და აუცილებელია რამდენიმე მსახიობისა და მომღერლის ჩამოყვანა თბილისიდან, რომელნიც იქ ამ პერიოდისათვის მრავლად ყოფილან.

ცოტა მოგვიანებით გაზეთი, აუწყებს მკითხველს, რომ ოპერის გამგედ დანიშნულია რუსეთიდან ჩამოსული სახელმწიფო ოპერის მსახიობი ვოლჟინი, რომელიც უკვე შეუდგა მოსამზადებელ სამუშაოს ოპერის გასახლებლად.

მთელი თავისი არსებობის მანძილზე „უწყებები“ შეძლებისდაგვარად სამსახურს უწევს მწერლობასაც და ხელს უწყობს მის განვითარებას. ასე, მაგალითად, 1921 წლის 10 ივლისიდან (№ 90) იგი რამდენიმე ნომერში სიხარულით აუწყებდა საზოგადოებას, რომ ბათუმში თვის დამლევისათვის გამოვიდოდა სამხატვრო-სალიტერატურო ჟურნალი „პოეზიის ყვავილები“, რომელსაც ხელმძღვანელობას გაუწევდნენ ცნობილი ქართველი მწერალი დ. კოსტაძე და ი. ხონელი.

⁵ გაზ. „უწყებები“, № 206, 1 დეკემბერი, 1921 წ.

⁶ გაზ. „უწყებები“, № 50, 20 მაისი, 1921 წ.

გაზეთი „უწყებები“ სხვა გაზეთების მიერ გამოქვეყნებული საყურადღებო წერილების გამობეჭდვასაც არ ერიდება. ასეთია, მაგალითად, დ. კასრაძის ვრცელი წერილი სათაურით „ჩამკვდარი ხელოვნება“. „უწყებებს“ ბევრი რამ საყურადღებო და სანიშნო დაუხანავს კასრაძის ამ წერილში. ავტორი ქართულ ხელოვნებას და მეტადრე მწერლობას უსაყვედურებს, რომ იგი ხმაჩამკვდარია ისეთი მნიშვნელოვანი მოვლენების მიმართ, როგორიც თან ახლდა საქართველოში მომხდარ რევოლუციას, რომ თავის დროზე, ქართულ ხელოვნებას დანტონისა და რობესპიერის ქვეყანაში პარიზისა და ვერსალის ცეცხლიც შეუშინეველი დარჩენია, „როგორც საღათას ძილით შეპყრობილს, დამბლა დაცემულს ავადმყოფსა“.

„კაცობრიობა თრთის აპოკალიპსისებური ცხოველის წინაშე, რომელსაც რევოლუცია ჰქვია, ხოლო ქართველი ხელოვანისათვის არც ეს წითელი ცხოველი და არც ზღაპრული მისი მედროშე არაა არც სპარტაკი და არც ატილა, არც ანტიქრისტე და არც მესსია, რომლის ვინაობის ამოსაცნობათ ჰემმარიტი მოგვები მთელს ასტრალურს სამყაროს არყევდნენ“. ავტორი აქ არარეალისტურ მიმართულებებსაც გადაჰკრავს მათთან: „პირიქით, თითქმის განგებ, სწორედ ამ უდიდეს მოვლენათა დროს, ჩვენ ვუ-

მზეროთ „ცისფერ ყანწელთა“ გამოსვლას, მათ ჯამბაზობას და დაუსრულებელ კარნავალს, სადაც ბალაგანურ მღვდელმსახურებას ეწევიან იაშვილები და... ტიციან ტაბიძეები“... ამ შემთხვევაში ჩვენს სახელოვან პოეტებსაც შეეხო კრიტიკა, რადგან მათი შემოქმედება ნაწილობრივ მართლაც წარმოადგენდა ლიტერატურაში მოდური მიმართულებისადმი ხარკის მოხდას.

„...დრო არის, — დასძენს დ. კასრაძე, — ქართულ ხელოვნებას მიექცეს სათუთი ყურადღება. უნდა გავამრავლოთ ჟურნალ-გაზეთები, სადაც ფართო ადგილი უნდა დაეთმოს მშრომელთ, რომ გამოსთქვან თავიანთი ჭირ-ვარამი, სიხარული“.7

გაზეთი საკმაოდ საყურადღებო, ამასთან პრეტენზიული წერილების ბეჭდვასაც არ გაურბოდა, საზოგადოდ ქართულ ხელოვნებაზე და მწერლობაზე. თუმცა, ამგვარი მასალები „უწყებებში“ იშვიათ გამოჩენილი წარმოადგენენ და აქა-იქ თუ გაიღვებენ.

ამგვარად, ჩვენ განვიხილეთ გაზეთ „უწყებების“ განყოფილება — „თეატრი და ხელოვნება“, რითაც შეძლებისდაგვარად, ნათელვყავით თუ რას აკეთებდა ეს გაზეთი აჭარაში საბჭოური ხელოვნების განვითარებისათვის. ამასთან, აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ

7 გაზ. „უწყებები“, № 78, 26 ივნისი, 1921 წ.

ჩვენს მიზანს არ შეადგენდა აქა-
რის საბჭოური ხელოვნების ამ
მონაკვეთის მთლიანი ისტორიის
ჩვენება, ვიხილავდით გაზეთ „უწყ-
ებებს“ წმიდა კურნალისტური
თვალსაზრისით. ამის გამო ზოგი-
ერთ წვრილმან ფაქტს შეგნებუ-
ლად ავუარეთ გვერდი.

„უწყებები“ ამუშებდა იმდრო-
ინდელი საზოგადოებრიობის სუ-
ლიერ ცხოვრებას, ეხმაურებოდა
მნიშვნელოვან მოვლენებს ამ
სფეროში და აქვეყნებდა საყუ-
რადლებო შეფასებებს. ყოველი-
ვე ეს „უწყებების“, ერთ-ერთი
მცირეფორმატიანი გაზეთის, ლი-
რსებად უნდა ჩაითვალოს.

* * *

გაზეთმა „პროლეტ არულმა ა
ბრძოლამ“ განყოფილება „თეატ-
რი და ხელოვნება“ წინამორბე-
დი „უწყებებისაგან“ გადმოიღო.
აქ დაბეჭდილი მასალებიც დიდად
არ განსხვავდებოდა „უწყებებში“
მოთავსებული მასალებისაგან.

ახალი სათეატრო წარმოდგენ-
ების შესახებ განცხადებების გარ-
და „პროლეტარული ბრძოლა“
აქვეყნებდა რეცენზიებს, კრიტი-
კულ შენიშვნებსა და კორესპონ-
დენციებს, რომელთა უმრავლე-
სობა ისევ და ისევ თეატრს შეე-
ხებოდა ან საოპერო წარმოდგე-
ნებს. გაზეთი თვალყურს ადევნე-
ბდა ქართული სათეატრო დასის
შემოქმედებით მუშაობას და
დროდადრო აქვეყნებდა წერი-
ლებს.

„უწყებებისაგან“ განსხვავ-
ებით, „პროლეტარული ბრძოლა“
ბათუმის ლიტერატურულ ცხოვ-
რებასაც აკვირდება, აწვდის მკი-
თხველს ადგილობრივ მწერალ-
თა ცხოვრებისა და შემოქმედე-
ბის შესახებ ცნობებს. ამასთან,
ხშირად აქვეყნებს ლექსებს. გა-
ზეთში რეგულარულად თანამშ-
რომლობდა ცნობილი პროლეტა-
რული პოეტი ნოე ზომლეთელი.
მისი მეტრძოლური სულისკვეთე-
ბით გაულენთილი პოეზია კიდევ
უფრო მეტი გამარჯვების რწმე-
ნით ავსებდა ჩვენს მუშებსა და
ფუხარა გლეხებს:

„...და მთელს ქვეყანას რომ
მოველება,
როგორც უკვდავი თავისუფლება,
აღანთებს ცეცხლით მშრომელთა
გულებს,
წყლულთ განზანს იმათ და
უერთგულებს
და ქვეყნის მპყრობლათ გახდის
ჩაგრულებს!“⁸

ნ. ზომლეთელის პოეზია კარ-
გად არის ცნობილი ყველასათვის,
ჩვენ აქ არ შევუდგებით „პრო-
ლეტარულ ბრძოლაში“ გამოქვე-
ყნებული მისი ლექსების ანალი-
ზსა და შეფასებას. აღვნიშნავთ
მხოლოდ, რომ ნ. ზომლეთელის
ლექსებმა გარკვეული სამსახური
გაუწია „პროლეტარულ ბრძო-
ლას“, როგორც იდეოლოგიური,
ისე მხატვრული თვალსაზრისით.
ნოე ზომლეთელი იმჟამადაც ერ-

⁸ გაზ. „პროლეტ. ბრძოლა“, № 457,
1922 წ.

თბო საპატიო სახელით სარგებლობდა მთელს საქართველოში და ბევრი მისი ლექსი სწორედ „პროლეტარულ ბრძოლაში“ დაიბეჭდა პირველად. აქ გამოქვეყნდა ლექსები: „ტკბილი სიზმარი“, „სალამი ბათოს“, „სიმღერა“, „ჩვენს ასოთამწყობთ“, „შემოდგომა“ და სხვ.

ლიტერატურული ცხოვრების გაღვივება აჭარაში უდავოდ უკავშირდება ნოე ზომლეთელის სახელს, რომელიც კარგა ხანს ზრუნავდა აქაური შემოქმედებითი ძალების გაერთიანებაზე და აღზრდაზე. პოეტის დაახლოება აქაურ მკითხველებთან სწორედ რომ „უწყებებითა“ და შემდგომ „პროლეტარული ბრძოლის“ მეშვეობით მოხდა. არ შევცდებით, თუ ვიტყვით, რომ შემოქმედის ბიძგის მიმცემი, მასტიმულირებელი ამ მიმართებით, უპირველეს ყოვლისა, „პროლეტარული ბრძოლა“ იყო.

„პროლეტარულმა ბრძოლამ“ გააფართოვა ადგილი მხატვრული შემოქმედებისათვის, მოუხშირა ლექსებისა და ფელეტონების ბეჭდვას. მაგრამ ამ მასალებს არ ათავსებდნენ განყოფილებაში „თეატრი და ხელოვნება“. აქ უფრო საიმედო სათეატრო რეპერტუარსა და წმინდა საპროგრამო საკითხებზე მიმდინარეობდა მსჯელობა.

„პროლეტარული ბრძოლა“ სიხარულით აუწყებს მკითხველს, რომ ბათუმში გაიხსნა ე. წ. სა-

თეატრო ბიურო, რომელმაც თავისთავზე აიღო, ეშოვნა დაიბეჭდა ზეზი სხვა ქალაქებიდან სტუმრად ჩამოსული კოლექტივებისათვის. სათეატრო ბიურო ხელს შეუწყობდა საგასტროლოდ ჩამოსულ მსახიობებს და გულთბილ მასპინძლობას გაუწევდა.

გაზეთი ამავე დროს მხარს უჭერდა ყოველ ახალ წამოწყებას სალიტერატურო ასპარეზზე. 1922 წლის 10 ივნისის ნომერში „პროლეტარული ბრძოლა“ აცხადებდა, რომ ბათუმში გამოსვლას იწყებდა ყოველთვიური, სამხატვრო-სალიტერატურო ჟურნალი „კანდილი“, რომ ჟურნალის პირველი, 32-გვერდიანი ნომერი გამოვიდოდა კვირას, 11 ივნისს და მასში გამოქვეყნდებოდა გ. ტაბიძის, ს. აბაშელის, ობოლი მუშის, ალ. ბლოკის ფოტოსურათები. აქვე მოთავსდებოდა გ. ტაბიძის, კიკნა ფშაველას, ს. აბაშელის, გ. ქუჩიშვილის, შ. ჯანბერიძის, ობოლი მუშის, „კანდიდეს“, პ. აბრამიას, „დარილის“, თ. სიხარულიძის და დ. კასრაძის ნაწარმოებები.

უპირველესად თვალი გადავაკლავთ განყოფილებაში „თეატრი და ხელოვნება“ გამოქვეყნებულ მასალებს.

21 ივნისის ნომერში „პროლეტარული ბრძოლა“ განიხილავს და აფასებს აკადემიურ თეატრში წარმოდგენილ ნ. სევერსკის ოპერეტას „ბოშათა რომანსები“. გაზეთი განიხილავს მას, როგორც სუსტ დადგმას, უარყოფით შე-

ფასებას აძლევს მთავარ მოქმედ პირს, პერსონაჟს, რომელსაც მსახიობი ლენსკაია ანსახიერებდა. „პროლეტარული ბრძოლის“ კრიტიკა პირდაპირი და მიუდგომელია: „სცენაზე იგი მოჩანს მოუხეშავი-ულაზათო და ტლანქი, და თუ ხმაც ჩახლეჩილი აქვს, როგორც ეს ამ სადამოს ჰქონდა. ვლებულობთ საშინელ კომპარს“.⁹ წერილის ავტორი, ვინმე „ვინი“ სინანულით აღნიშნავს, რომ ბათუმში იდგმება იმგვარი სუსტი სპექტაკლები, რომელთა სანახაობითი მხარე და მხატვრული ღირსება ამკარად დაბალია. და ეს ხდება მაშინ, როცა „ბათუმში მსახიობები მეტია, ვინემ თეატრში მოსიარულენი“.

„პროლეტარული ბრძოლა“ მართო ბათუმში არსებული თეატრალური ცხოვრების ავკარგის ჩვენებით არ კმაყოფილდება. იგი ზოგჯერ აქვეყნებს წერილებს სხვა ქალაქებისა თუ დაბების სასცენო ტრადიციებზეც. ასეთია ვ. ურუშაძის ვრცელი მოგონება ოზურგეთის თეატრზე, აგრეთვე „მუშა და გლეხის“ ფსევდონიმით დაბეჭდილი წერილი ქუთაისის თეატრზე. ეს უკანასკნელი მკითხველს მოაგონებს ქუთაისის თეატრის მდიდარ ტრადიციებს, რომ სწორედ აქ გაითქვეს სახელი ცნობილმა მსახიობებმა და რეჟისორებმა ვასო აბაშიძემ, ლადო

მესხიშვილმა, ნინო ჩხეიძემ და სხვებმა. ამგვარი ტრადიციების მქონე თეატრისათვის კი შეუფერებლად მიაჩნია გაზეთს ქუთაისის თეატრის მაშინდელი უმოქმედობა.

„თუ ორი-სამი წლის წინათ მოქალაქეს უხაროდა ქუთაისის თეატრში შესვლა, დღეს ქუდიც რომ შეუგდო, არ მიეკარება მას... წელს სეზონი ქუთაისში ძალიან მახინჯია, იშვიათად თუ მოგვისმენია ამ სეზონის განმავლობაში ისეთი სამ, რომელსაც შეეძლო ახალი წვლილის შეტანა ქართული დრამის ისტორიაში. ერთი სიტყვით, ქუთაისი მოკვდა თუ ქართული თეატრი, აღარ ვიცით, მაგრამ დავრწმუნდეთ, რომ თეატრს შეეძლო ქალაქის გამოცოცხლება, ხალხის მიზიდვა და თეატრისათვის საკუთარი აუდიტორიის გაჩენა“.

ამგვარი წერილები აქაურ მკითხველს წარმოდგენას უქმნიდა სხვა ქალაქების თეატრების მდგომარეობაზე და ადგილობრივი თეატრის მესვეურებსაც შედარებით ორიენტაციის შესაძლებლობას აძლევდა.

ქართული დრამის ყოველი სეზონის დაწყება პრობლემურ საქმედ იყო მიჩნეული ბათუმში, მსახიობთა გაუთავებელი შერჩევა, აგრეთვე წმინდა სასცენო, ხელისშემშლელი პირობები, ყოველთვის აფერხებდა სეზონის დროულად დაწყებას. „პროლეტარული ბრძოლა“ არაერთხელ

⁹ გაზ. „პროლეტ. ბრძოლა“, № 367, 1922 წ.

შეცდომად შეხებია ამ საკითხს. „მოკეთეს“ ფსევდონიმით დაბეჭდილი წერილები ქართული დრამის სეზონისწინა სამუშაოების შესახებ საშუალებას იძლევა ნათლად წარმოვიდგინოთ თეატრის მაშინდელი მდგომარეობა.

თეატრის შესახებ გამოთქმული აზრი ზოგჯერ საკამათოდაც ქცეულა გაზეთისათვის. 1922 წლის 9 სექტემბრის ნომერში (№ 432) გამოქვეყნებულ გრ. ნუცუბიძის წერილში გაკრიტიკებულია ზემოთ დასახელებული „მოკეთეს“ აზრი. თითქოს გასული სეზონი ქართულ დრამას დამაკმაყოფილებლად ჩაეტარებინოს. ავტორი უარყოფს თეატრის სეზონის დადებით შეფასებას და გასულ სეზონს სამარცხვინოდაც მიიჩნევს:

„შარშანდელმა სეზონმა დააფრთხო ქართველი საზოგადოება და შეაზარა ქართული სცენა... და თუ განათლების კომისარიატი და აკადემიური თეატრი ისეთი სეზონის მოწყობას ფიქრობს, როგორიც შარშან იყო, სჯობს სრულიად თავი დაანებონ ქართული სცენის საქმეს“.

გრ. ნუცუბიძე ამ წერილში იძლევა ბათუმის თეატრის შეფასებას, მიმოიხილავს ქართულ მწერლობას, დრამატურგიას, ხელოვნების სხვა დარგებს და მიაჩნია, რომ მათთან შედარებით გაცილებით დაბალია ქართული თეატრის დონე. ამგვარი წერილების ბეჭდვით „პროლეტარული ბრძოლა“

აშკარად სცილდება ბათუმის საზღვრებს და მთლიანად საქართველოს თეატრალური ცხოვრების გულშემატივრადაც გვევლინება.

ბათუმის თეატრის სხვა თეატრებთან დაპირისპირება და შედარებითი შეფასების ხერხი არც შემდგომ ნომერებში დავიწყებია გაზეთს. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული თეატრი ბათუმში უკვე გამოცხადებული იყო სახელმწიფო თეატრად და მსახიობები მატერიალური მდგომარეობითაც ასე თუ ისე უზრუნველყოფილი იყვნენ, ბათუმელ მაყურებელს ნამდვილი თეატრალური წარმოდგენების ნახვის შესაძლებლობა მაინც არ ჰქონდა. როგორც ჩანს, აქ საქმეს პროფესიონალ მსახიობთა უკმარობა აფერხებდა. სწორედ ამის გამო ბათუმის სახელმწიფო თეატრის კომისარი თბილისის გამგზავრებულა ახალი ძალების მოსაძებნად და ჩამოსაყვანად. „პროლეტარული ბრძოლა“ ამ ღონისძიებას ნაგვიანევად თვლის:

„ყველა წესიერი მსახიობი უკვე რომელიმე დასშია მიწვეული და თბილისში „უმუშევრად“ დარჩენილ მსახიობთა შორის არა მგონია ბათუმისათვის ვარგისიანი ვინმე გამოდგეს. ესეც რომ არ იყოს, დღეს უკვე ოქტომბრის 10 რიცხვია და როდისღა უნდა მოვასწოროთ სეზონის გახსნა?“¹⁰

¹⁰ გაზ. „პროლეტ. ბრძოლა“ № 458, 1922 წ.

გულისტიკივლით კათხულობს ავტორი. ამასთან, იგი ეხება ბათუმის რუსული თეატრის, აგრეთვე ოპერის მდგომარეობასაც და როგორც ქართული თეატრის, ისე ამ უკანასკნელთა მდგომარეობას საბოლოოდ საგანგაშოდ თვლის. კიდევ მეტიც, იგი ოპერის არსებობის შემდგომ შესაძლებლობასაც საეჭვოდ მიიჩნევს.

„განათლების კომისარიატმა განსაკუთრებული მზრუნველობა უნდა გამოიჩინოს თეატრებზე და ყოველგვარი დახმარება აღმოუჩინოს მათ, თორემ ისედაც უნუგეშო პერსპექტივა ამ სფეროში კიდევ უფრო აუტანელი გახდება და ბათომს მოაკლდება ისეთი მნიშვნელოვანი კულტურული ფაქტორი, როგორიც არის თეატრი... ეს კი გამოუსწორებელ დანაშაულად ჩაგვეთვლება“¹¹ — დასკვნის წერილის ავტორი.

„პროლეტარული ბრძოლა“ ცდილობს მიაკვლიოს თეატრის ჩამორჩენის სხვა მიზეზებსაც. ერთგან იგი აცხადებს, რომ თეატრის მუშაობას აფერხებს სათეატრო გარდერობისა და სხვადასხვა სასცენო სამკაულთა უქონლობა. გაზეთი ქართული თეატრის რეპერტუარსაც კრიტიკის თვალთ გადასინჯავს. მან იცის, რომ თეატრს უპირველესად აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს,

რომ ესთეტიკური ტკბობა ადამიანის ნულოერ ჩამოყალიბებასთან მჭიდროდაა დაკავშირებული. ამის გამო ადგილობრივი მაყურებლის ინტელექტუალური დონის, გემოვნებისა და მოთხოვნილების გათვალისწინებასაც მოითხოვს:

„უნდა გაეწიოს ანგარიში იმას, რომ ბათომი პირველყოვლისა მუშათა ქალაქია. მუშა ელემენტები აქ დიდათ სჭარბობს დანარჩენ ნაწილს ქართულ საზოგადოებისას მაინც. მაშასადამე, პიესებს, რომლებიც ეხებიან და ახასიათებენ მუშათა ცხოვრებას, ღარიბ გლეხთა მდგომარეობას და საერთო რევოლუციონურს მოძრაობას, ასე თუ ისე უნდა დაეთმოს რეპერტუარში საპატიო ადგილი“.

თეატრის კომისრის ვ. ურუშაძის თბილისიდან ჩამოსვლისთანავე „პროლეტარული ბრძოლის“ რედაქციის თანამშრომელი გასაუბრებია მას, რის შემდეგაც გაზეთი აუწყებს ბათუმის საზოგადოებრიობას, რომ თეატრის მთავარ რეჟისორად მოწვეული არის კონსტანტინე ანდრონიკაშვილი, ხოლო მეორე რეჟისორად — დამსახურებული მსახიობი ვალერიან გუნია. ამასთან გაზეთი აცნობებს მკითხველს, რომ სათეატრო დასი შეიკრიბება 1 ნოემბერს და წარმოდგენებს დაიწყებს 12 ნოემბრიდან. ამის შემდეგ „პროლეტარულ ბრძოლაში“ ვხვდებით ვინმე კეთილაძის წერილს სათაურით — „ქართული

11. იქვე

დრამის სეზონის მოლოდინში“. სადაც გამოთქმულია ბათუმის საზოგადოების იმედი განახლებული თეატრალური ძალებისადმი.

„ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ წლევანდელი სეზონი არ იქნება შაბლონური, ძველ რუტინაზე აშენებული, არამედ ახალი, განახლებული, რის შედეგადაც თეატრის ხელმძღვანელთ არ ექნებათ რა სასაყვედურო. პირიქით, ხალხს სწყურია ჭეშმარიტი ხელოვნების ნახვა, მხატვრული წარმოდგენის მოსმენა და თუ ამას მიიღწევს ჩვენი სცენა, ხალხიც ივლის. მან იცის კარგის და ავის გარჩევა, ის იგრძნობს, როცა მის ამოძახილს ყურად იღებენ და პატივს სცემენ...“¹²

თეატრის სეზონის მოლოდინში „პროლეტარული ბრძოლა“ აქვეყნებს მწერალ დავით კასრადის წერილებს ამ საკითხზე, რომელიც მისთვის დამახასიათებელი დამაჯერებლობითა და საქმის ღრმა ცოდნით მსჯელობს როგორც ბათუმის, ისე მთლიანად ქართული თეატრის ახლანდელსა და მომავალზე.

იმ ხანებში „პროლეტარულმა ბრძოლამ“ ბათუმის ქართული თეატრის ახლადშერჩეული დასის შემადგენლობაც გამოაცხადა. აქ შედიოდნენ: ანეტა ქიქოძე-ანდრონიკაშვილისა, მარო მდივანი. ელენე ციმაკურიძე, გოგუცა ივე-

რიელი, ფაცია ვადაჭკორია. ელენე გურული, ვალერიან გუნიას, მიხეილ გელოვანი, კირილე მაჭარაძე, შაქრო გომელაური, ვიქტორ ბახტაძე, ტიმოთე აღსაბაძე, დედე ძნელაძე, გიორგი ჟურული და შალვა ბეჟუაშვილი.¹³

დასის ამ შემადგენლობას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს დ. კასრადეც. იგი იმედოვნებს, რომ „ეხლა მაინც იქნება გამოხსნილი ბათუმის საზოგადოებისადმი ძველი ცოდვა“, რომ ალბათ ახლა მაინც გამოისყიდდა ქართული თეატრი ძველ უმადურობას და მაყურებელს ხელოვნების ღირსეული ნიმუშების ხილვით გულს გაუთბობდა.

„პროლეტარული ბრძოლა“ შემდგომშიც არაერთხელ აქვეყნებს დ. კასრადის წერილებსა თუ რეცენზიებს, რითაც ხელს უწყობს ბათუმის საზოგადოების თეატრთან დაახლოებას.

ყველასათვის ცნობილია ის დიდი ღვაწლი და ამაგი, რაც გამოჩენილმა ქართველმა რეჟისორმა კოტე მარჯანიშვილმა დასდო საბჭოთა და მეტადრე ქართულ საბჭოთა თეატრს. სწორედ იმ ხანებში მარჯანიშვილი რუსეთიდან საქართველოში დაბრუნდა და სათავეში ჩაუდგა თბილისში ახალი თეატრის დაარსების საქმეს.

გაზეთმა „პროლეტარულმა ბრძოლამ“ თავისებურად გაუზი-

¹² გაზ. „პროლეტ. ბრძოლა“, № 477. 1922 წ.

¹³ გაზ. „პროლეტ. ბრძოლა“ № 479, 1922 წ.

რა ეს სიხარული და იმედი აჭარის საზოგადოებას. მანვე, 1922 წლის 7 დეკემბრის ნომერში გაზეთ „კომუნისტიდან“ გადმობეჭდა ვრცელი წერილი სათაურით— „ქართული თეატრის აღდგენა“, რითაც ადგილობრივი მკითხველი ქართული თეატრის ახლად დაბადების ჭეშმარიტ სიხარულს აზიარა.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ „პროლეტარული ბრძოლა“ აქვეყნებდა განცხადებებს როგორც ქართულ, ისე რუსულ წარმოდგენებზე.

როგორც ვთქვით, „პროლეტარულ ბრძოლაში“ ლიტერატურული ნაწარმოებებიც იბეჭდებოდა. გაზეთს უცდია ე. წ. ლიტერატურული განყოფილების შემოღება. ამგვარი განყოფილება სულ ორჯერ მიუცია. პირველი მოთავსებულია 3 სექტემბრის (№ 427, 1922 წ.), ხოლო მეორე — 10

სექტემბრის ნომერში (№ 433, 1922 წ.).

სალიტერატურო განყოფილებაში დაბეჭდილია დემნა შენგელაის, შალვა ციხელის, ვ. ციხელის, გოგიტო ციმბირელის, შ. ჯანბერიძის, მანველის, ვ. ბურუსიშვილის, გრ. ნუცუბიძის პროზაული და პოეტური ნაწარმოებები, რომელთა იდეურ-მხატვრული დონე საკმაოდ მაღალია.

ამრიგად, როგორც ვრწმუნდებით, ლიტერატურული ნაწარმოებების ბეჭდვით და საერთოდ მხატვრული ნიმუშების გამოყენებით „პროლეტარულმა ბრძოლამ“ წინამორბედ „უწყებებთან“ შედარებით წინ გადადგა ნაბიჯი, უანრობრივად გაამდიდრა და აამაღლა მათი მხატვრული დონე, ყოველივე ამით კი თავისი მოკრძალებული წვლილი შეიტანა აჭარის საბჭოური ხელოვნების განვითარების საქმეში.

წიგნების პიქოხილვა

პროფ. კ. შაველაშვილი

ფრიდონ ხალვაშის პოეზია

ქართულ პოეზიაში კარგახანია გაისმის ფრიდონ ხალვაშის ომახიანი ხმა. როგორც დაკვირვება გვიჩვენებს, ეს ხმა თანდათან იწმინდება და უფრო ხავერდოვანი ხდება. ამ ხმას არაერთი გული აუღელვებია და ჭეშმარიტი მამულიშვილური გრძნობები გაუღვივებია.

ფრ. ხალვაში რამდენიმე წიგნის ავტორია, მაგრამ მისი ახლახან გამოცემული ლექსები და პოემები ეს არის ერთგვარი შეჯამება, რეზიუმე ყოველივე იმისა, რაც პოეტმა გააკეთა თავისი მოღვაწეობის თითქმის სამი ათეული წლის მანძილზე; ეს არის ვრცელი ანგარიში უაღრესად მომთხოვნი ქართველი მკითხველის წინაშე.

ფრიდონ ხალვაში, მამულიშვილობა, ლექსები და პოემები, „მერანი“, თბილისი, 1972.

უდავოდ სწორად მოიქცა ავტორი, როცა ამ მშვენიერ ლექსთა კრებულს, რომელსაც თამამად შეგვიძლია ერთტომეული ვუწოდოთ, კარგად დაწერილი წინათქმა წარუმიძღვარა. ამ წინათქმას პრინციპული მნიშვნელობა აქვს პოეტის სულიერი სამყაროს გასაცნობად. ენათმეცნიერები მასში იპოვიან საყურადღებო მასალას აჭარული ტოპონიმისათვის. მართო ის ფაქტი, რად ღირს, რომ ფრ. ხალვაშის პოეზიაში ასე მდიდრულად წარმოგვიდგა აჭარის ადგილთა სახელები. პოეტი თვითონვე წერს უდაოდ მართებულად: „ყოველ ყანას, მთას, ხევს თუ ტყეს თავისი განუმეორებელი სახელი ჰქვია. რამდენჯერ შევპირებივარ ჩემი ბავშვობის საყვარელ ადგილებს, თქვენს სახელებს ქვეყანას გავაცნობ-მეთქი. მაგრამ მცირედიც ვერ შემისრულებია.

მაპატიეთ, რატომღაც, ნაცვ-
ლად ლექსების სათაურებისა (ამას
წიგნშიც იხილავთ) მშობლიურ
ადგილთა ზოგი სახელი უნდა გა-
ვიხსენო: გვანცა, ბერთვენახი, ნა-
საყდრალი, ჭანჭახი, აკვანეთი, მე-
ლიკალო, გორადუბე, საჭორიათი,
ჭერული, ნასლევნი, გობა, შამბა-
ური, ლიე, გუთაური, საცერაუ-
ლი, კვახიეთი, ვანიხევი, წილობა-
ნი, ნაქერქია, ჯორისახოხავი, ნა-
ბაკევი, ყორნალა“. ეს უბრალო
ჩამოთვლა როდია აჭარის ტოპო-
ნიმებისა. აქ თითოეული სოფლი-
სა თუ ნასოფლარის, მთების,
ტყეებისა თუ ველების სახელები
თავისებურ ასოციაციასაც იწვევს
პოეტის შემეცნებაში. მაგრამ მე,
როგორც ენათმეცნიერს, აქ სხვა
რამეც მაინტერესებს, სახელ-
დობრ ის, რომ აჭარის „გეოგრა-
ფიულ სახელთა წარმოება ძირი-
თადად მიწდევს საერთო ქართულ
ტოპონიმთა სიტყვაწარმოების ძი-
რითად ტიპებს“ (იხ. შ. ნიუარაძე,
აჭარის ტოპონიმის ძირითადი
საკითხები. შ. რუსთაველის სახე-
ლობის ბათუმის სახელმწიფო
პედაგოგიური ინსტიტუტის შრო-
მები, ტ. 15, ბათუმი, 1969, გვ.
205). ამ დებულების საილუსტრა-
ციოდ ფრ. ხალვაშის პოეზია მდი-
დარ მასალას იძლევა.

განა შეიძლება აუღელვებლად
წაიკითხოთ ქართველმა ადამიანმა
პოეტის სიტყვები: „მიხარია, რომ
სამასი წლის სიჩუმის შემდეგ ჩვე-
ნი ტკბილი საქართველოს უძვე-

ლესმა, ულამაზესმა, მრავალწამე-
ბულმა მხარემ ისევ ამოიღება ენა
და მისმა შვილებმა თავიანთი მო-
კრძალებული სიტყვის სანთლები
ქართული მწერლობის დიდ ტა-
ძარში აანთეს“. იმაშიც ვეთანხმე-
ბით ფრიდონს, რომ თავისთავზე
ლაპარაკი, მართლაც, ძნელია,
ამიტომ მოდით, ავალაპარაკოთ
მისი პოეზიის ენა.

სარეცენზიო წიგნი რამდენიმე
განყოფილებისაგან შედგება. პი-
რველი განყოფილებისათვის ავ-
ტორს „ღვიძლი“ დაურქმევია. მა-
სში წარმოდგენილი ლექსები
ემოციური და შთამბეჭდავია,
ზოგს ავტობიოგრაფიული ელფე-
რი გადაჰყავს. აბა, დაუგდეთ
ყური ხალვაშისეულ მართალ,
გულიდან ამოსულ სტრიქონებს.

თუმცა ხშირად ბედი ჩემი

ჭოროხივით იმღეროდა,
ჩადრიანი ღედა მაინც იავნანას
მიმღეროდა.

ან კიდევ:

ნანა, შვილო, იძილფხიზლე,
დრო-ჟამს ყური მიაპყარი,
საქართველოს ხვალე შენ ხარ,
ვახლი მისი წინაპარი.

(გვ. 14)

ფრ. ხალვაშის წერის მანერისა-
თვის დამახასიათებელია გრძელი
სიტყვის მოკლედ თქმის ოსტა-
ტობა. პროტმა იცის წერტილის
დასმის დრო. ამიტომაც, რომ იგი
სათქმელს მოკლედ და ლაკონი-
ურად ამბობს. შეიძლება დაბეჯი-
თებით ითქვას, რომ ფრ. ხალვა-
შის არც ერთ ლექსს არ ეტყობა

გაჭიანურება. ნიმუშისათვის შეი-
ძლება ავიღოთ „ფიცი გიორგი
ლეონიძეს“, რომელიც ისეა და-
წურული, შეკუმშული, რომ „სი-
ტყეები სივიწროვეს. გრძნობენ,
აზრები — სილაღეს“, როგორც
ამას მაქსიმ გორკი იტყოდა. ფრ.
ხალვაში მიმართავს გ. ლეონიძეს:

მარადიდს ზარავს ბუხბუხი შენი,
იქნება გაღმელ ძმასაც ეშველოს...
შენ რომ მომეცი, იმ ცოცხალ

რწმენით

ვემსახურები მე საქართველოს.

(გვ. 21).

ფრ. ხალვაში წერს მარილიანი
ქართულით, რომელიც კიდევ
გზიბლავთ, გიტაცებთ და გაღელ-
ვებთ. ინტერესით იკითხება „სა-
მი სიმონეთი“, რომელსაც ასეთი
ეპიგრაფი აქვს: „მე ვიცნობ სამ
სიმონეთს: პირველი სოფელი
ჭოროხთანაა, მეორე — იმერეთ-
ში, მესამე, — ბურსასთან, თუო-
ქეთში (გვ. 26). ამ ლექსს პოეტი
უძღვნის ცნობილ მწერალს სერ-
გო კლდიაშვილს. ლექსი გვზიბ-
ლავს თავისი ზომიერი მხატვრუ-
ლი სამკაულებით.

ერთ უსათაურო ლექსში, რო-
მელსაც თარიღად 1970 წ. უზის,
პოეტი წერს:

მიყვარს ქედაში რგული ხეხილი,
ხევი თამარის ხილით მშვენდება,
ეს ჩემი სული ქვის ნატეხივით
სამშობლოს კედელს ჩააშენდება.

(გვ. 28).

კარგად არის ნათქვამი: „ეს ჩე-
მი სული ქვის ნატეხივით სამშო-

ბლოს კედელს ჩააშენდება“. რა
აოის სული? ერთ ბრძენ
უთქვამს: სული რა არის არ ვი-
ცი, მაგრამ ეს კი შემოიძლია ვთქვა,
უსულოდ ბალახი თივად იქცევა,
ხე — შეშად და ადამიანი — ლე-
შადო. სწორედ ამ სასწაულმოქ-
მელი სულის შესახებ ლაპარაკობს
პოეტი თავის ლექსში და ამიტო-
მაც არის ეს სტრიქონები ასე
ემოციური.

ფრ. ხალვაშის ლექსებს წითელ
ზოლად გასდევს ოპტიმიზმის სუ-
ლისკვეთება. როგორც ცნობი-
ლია, სულიერთა სამყაროდან ერ-
თადერთი არსება ადამიანია, რო-
მელმაც იცის, რომ იგი უნდა მო-
კვდეს, მოკვდავია. ვაჟაც ხომ ლა-
ღდება:

ყველას სიკვდილი მოგველის,
ვინც დედის მუცლით შობილა,

მიუხედავად ამ მწარე სინამდ-
ვილისა, ფრ. ხალვაში ლექსში
„გარდასახვები“, პირდაპირ ამ-
ბობს:

ნუ გეტკინებათ გულნი, კეთილნი,
ყოფნის ვადებით.

ჩვენ არ მოვკვდებით,

ჩვენ, ალბათ, სხვებში დავიბადებით.

სიკვდილ-სიცოცხლის მარადი-
ული პრობლემა ასე თავისებუ-
რად, უმტკივნეულოდ გადაწყვი-
ტა პოეტმა, ამ ლექსის ერთგვარ
გაგრძელებას წარმოადგენს, ჩვე-
ნი აზრით, „ვინ მელოდება დან-
დალოს ხილთან?“

ვინ მელოდება დანდალოს ხილთან?
თამარის ხილთან ვინ მელოდება?
ჩემი ბავშვობა ჩემთან მოვიდა?
ბავშვობა ჩემი განმეორდება?

(გვ. 38)

სარეცენზიო წიგნში ლექსების
მეორე რკალს ჰქვია „ნუგეში“. ამ
ციკლის ლექსებიდან ჩვენს ყურა-
დლებას იპყრობს 1967 წელს და-
წერილი „გმადლობთ“. აი, ასე
ანკარა წყაროსავეთ მოჩქეფს მი-
სი სტრიქონები:

გმადლობთ, სიყმაწვილის ტკბილ
სიყვარულო,

ჩუმაღ გაპარულო,
სადღაც მიმალულუ.

გმადლობთ სიხარულუ,
გმადლობთ, ტკივილუბო.

მთვარევე, გვანცაზე რომ ისევ
მიიღევი,

გმადლობთ, მთვარისფერო
რუის გვირილუბო,
გმადლობთ წისქვილუბო,
სავსე ხვიშირუბო.
მამის გაჯავრებუვე,
დედის ღიმილუბო.

(გვ. 73).

უშუალობა და სიმართლე აქ-
ცევს ფრიდონ ხალვაშის ლექსებს
ესოდენ შთამბეჭდავად. ორიგინა-
ლური გააზრებითა და მხატვრუ-
ლი სახეებით გამოირჩევა ლექსე-
ბი „ნუგეში“, „მზე იგვიანებს?“,
„ფიქრი ზაფხულის დღეზე“,
„ბერთვენახი“, „მე და ხე“, „სა-
ხე“, „მეგობრის სახლში“, „მე
რომ მინდოდა“, „სიცოცხლე“,
„როგორც ყოველთვის“, „ხმა
უნდა იყოს“, „მთაში“ და სხვ.

აი ლექსი „შენი ჭირიმი“. მას-
ში სიყვარულის წრფელი გრძნო-
ბაა გამომზეურებული. ამ ლექსს
წაკითხვისას ჩვენ გვატყვევებს
პოეტის ღრმა განცდები. ფრ. ხა-
ლვაშის „შენი ჭირიმი“ ერთხელ
კიდევ ადასტურებს იმ ჭეშმარი-
ტებას, რომ პოეტური განცდის
გარეშე შექმნილი ლექსი ისეთ
ბუხარს ჰგავს, რომელშიც ცეცხ-
ლი არ ანთია. ამგვარი ბუხრის
გარშემო კი ადამიანები არ სხდე-
ბიან. აი, ამ მშვენიერი ლექსის
სტრიქონები:

შენი ჭირიმი, გოგოვ, მწვანე ყანაში
მღვარო,

ფოთლების დედოფალო, მთების
ლამაზო დარო.

მინდა შუბლს დამეყაროს შენი
ნაწნავის კონა,

შენ იყო ჩემი მეფე, მე ვიყო შენი
მონა.

(გვ. 151).

წიგნის მომდევნო განყოფილე-
ბას ჰქვია „გენაცვალე“. „გენაც-
ვალე“ ფრ. ხალვაშის საკმაოდ
გახმაურებული ერთი ლექსის სა-
თაურია, რომელმაც გამოქვეყნე-
ბისთანავე მიიპყრო მკითხველთა
ყურადღება. ეს ერთი ლექსი ცა-
ლკე მსჯელობის საგნად აქცია
პოეტმა ვიქტორ გაბესკირიამ,
რომელმაც აღფრთოვანებული
რეცენზია უძღვნა ჩვენს რესპუბ-
ლიკურ გაზეთში ამ, მართლაც,
მშვენიერ ლექსს. გენაცვალე ძი-
რეული ქართული სიტყვაა. ცნო-
ბილი ეთნოგრაფი, ისტორიკოსი

და ლინგვისტი თედო სახოკია ამ სიტყვის შესახებ წერს, რომ პირდაპირი მნიშვნელობით იგი ნიშნავს შენს მაგიერ, შენს ნაცვლად მოვეკდე, გადატანით კი — მზადა ვარ შენთვის ყველაფერი ვქნა, სიკვდილსაც კი პირისპირ დავუდგე, გოხოვ, გევედრები.

გენაცვალე ზრდილობისა და ზევწნის ფორმულაა. წარმომდგარია ჩვენი ხალხის რწმენისაგან სიკვდილის შესახებ. სახელდობრ: ხალხს ჰგონია, რომ გადადებული სენის მორჩენა, როცა ყოველგვარი, ავადმყოფის პატრონისათვის ხელმისაწვდომი წამლობა გამოყენებულია და უშედეგოდაა დარჩენილი, შესაძლებელია სიკვდილის ერთგვარი მომადლიერებით, მასთან ერთგვარი შეთანხმების დადებით მოველოს გაჭირვებას.

მომაკვდავისათვის სიკვდილის თავიდან ასაცილებლად მისმა პატრონმა სიკვდილს უნდა შეაძლოს მომაკვდავის სანაცვლოდ და სამაგიეროდ თავისი თავი, საქონელი (ხბო, ცხვარი, მამალი), ავეჯი (რკინეულობა, სპილენძის ჭურჭელი) და დაიმედებული უნდა იყოს, რომ ასეთი ანაზღაურების, ასეთი შენაცვლების შემდეგ სიკვდილმა შესაძლებლად დაინახოს უშუალო სასიკვდილო ობიექტზე ხელი აილოს და დასჯერ-

დეს მის სანაცვლოდ შეძლეულს. (იხ. თ. სახოკია, ქართული ხატოვანი სიტყვათქმანი, ტ. I, შოთა ძიძიგურის რედაქციით, თბ., 1950, გვ. 58).

ასე წვრილად იმიტომ შევეხეთ ამ ერთ სიტყვას, რომ მკითხველმა ნათლად დაინახოს, როგორ იცის, როგორ წვდება ჩვენი ენის სტიქიას პოეტი. „გენაცვალეს“ ავტორი გამოცდილი მეზღვაურით დანავარდობს ქართული ენის ლექსიკის ზღვაში და იქიდან არჩევს ისეთ სიტყვა-გამოთქმებს, რომლებიც ადეკვატურად გადმოგვცემს სათქმელს. სიტყვასთან ჭიდილში პოეტი გამარჯვებული გამოდის. ეს ნათლად ჩანს ამ ერთი ლექსის მაგალითზეც, სადაც, როგორც სარკეში, ისე ვხედავთ „გენაცვალესთან“ დაკავშირებულ ყოველ ნიუანსს.

სნეული ხარ — გეწამლება,
ჭაბუკი ხარ — შეგაყვარებს,
მოხუცი ხარ — მოგაშორებს.
შუბლზე წელთა ჩანალარებს.
გაწყენინეს? —

დაგავიწყებს ყველა ფლიდს და
ენამწარეს.
ღარიბი ხარ — გაგამდიდრებს,
ასეთია გენაცვალე.

(გვ. 158).

მგრძნობიარე სიტყვა ქართველკაცს აკვნიდანვე მოჰყვება, ის მიწაში ჩაითესა. ამ სიტყვით შეუძლება მასპინძელი სტუმარს ოჯახში და ამ სიტყვითვე უმასპინძლებს, ეს სიტყვა დედის ძუ-

ძუსავით ტბილია, უფრო სწორად, ამ სიტყვასავით ტბილია ჩვენი წყალი და ჰაერი, ჩვენი პური და ღვინო. ჩვენი აზრით, ამ სიტყვის ქებათა-ქების კულმინაციურ წერტილს აღწევს პოეტი, როცა წერს:

„გენაცვალეს“ მღერის ქარი,
ემატება ხილს შაქარი,
სიტყვა ძველი, თან ახალი,
რბილი არის, თან მაგარი.

გენაცვალე ისეთი სიტყვაა, რომელიც არც ერთ ენას არ მოეპოვება მსოფლიოში, გარდა ქართულისა. იგი უთარგმნელად, ამ ფორმით შედის სხვა ენებში და ესეც „გენაცვალეს“ პოპულარობას უწყობს ხელს.

პოეტი გრძნობს, რომ სიტყვასთან ჭიდილი იოლი როდია, ამიტომაც ლექსში „ხვეწნა“ ასეთ სტრიქონებს გვხვდებით:

ქალამო, თუ გსურს იყო ღღერაძელი,
მშობლიურ ფერში რომ ჩაეწევი,
მშობელი სიტყვის წერა შეძელი,
ნუ წაიქცევი,
შენ გეხვეწები!

(გვ. 167).

ფრ. ხალვაშის პოეზია იმავე მოტივებს უმღერის, რასაც საერთოდ ქართული საბჭოთა პოეზია. მაგრამ ეს პატარა შენაკადი დიდ მდინარესთან, რომელსაც ქართული საბჭოთა პოეზია ეწოდება, შეიცავს ისეთ ნიუანსებსაც, რომ-

ლებიც მხოლოდ ხალვაშისეულია და მისთვის სპეციფიკურია. ეს არის მზიური აჭარის, მისი მთებისა და მდინარეების, პლანტაციებისა და გამრჯე ადამიანებისადმი მიძღვნილი ლექსები.

აჭარის თემატიკა ფრ. ხალვაშის შემოქმედებაში ცალკე კვლევის საკითხია. რა თქმა უნდა, მისი პოეზია აჭარით სუნთქავს, უმღერის მის გმირ ადამიანებს, ახალი ცხოვრებით აღფრთოვანებულთ. ეს ჩვენთვის საგნებით ნათელი და გასაგებია. ფრ. ხალვაში დაიბადა, გაიზარდა და დაეყვაცდა სწორედ აჭარაში, აქ დაირწა მისი აკვანი. კარგად წერს პოეტი: „მე ფეხშიშველი თუ ქალამნიანი, კარგად ვახსოვარ აქაურ ბილიკებს, აღმართ-დაღმართს, ბარსა თუ ზეგანს, ტყესა თუ ღრეს“. და კიდევ ერთ პატარა ციტატას დავესესხებით პოეტს: „ჩემი სიმღერის პატარა ნაკადულს მართლაც ერთგვარი ცხოველმყოფელობა, სიცოცხლის სწრაფვა და სიწრფელე თუ ახლავს, ეს იმ ნანგრევებიდან, ზევებიდან, მთებიდან, იმ პირველი ფიქრებიდან, იმ პირველი სულის ძახილიდან მიიღო“.

სარეცენზიო წიგნში აჭარულ თემატიკას დიდი ადგილი უჭირავს და ეს საგნებით ბუნებრი-

გია. ავიღოთ თუნდაც „ემრულა“. ამ ლექსს ასეთი ეპიგრაფი ახლავს — „ემრულა აჭარა-იმერხევში სილამაზით, ვაჟკაცობით, უსამართლობასთან შეურიგებლობით სახელგანთქმული იყო. ამ უბრალო სოფელი ბიჭის სახელის ხსენება მთავრობის მოხელეებსა და ალა-ბეგებს შიშის ზარს სცემდა. დაიჭირეს ღალატით 1883 წელს და ციხეში მოკლეს“. ემრულა აჭარაში ადამიანის საკუთარი სახელია. იგი ნაწარმოებია სიტყვისაგან ემრი, რომელიც არაბულად, ნ. მარის ახსნით, განკარგულებას, ბრძანებას ნიშნავს, ლექსიც კი არსებობს: „საუთ ბატონმა მომწერა, შენი ვარ ღმერთის ემრითა“, ან კიდევ — „მოწყალე ღმერთის ემრია, ხან წვიმაა, ხან დარია“ (იხ. შ. ნიჟარაძე, ქართული ენის აჭარული დიალექტი, ლექსიკა, ბათუმი, 1971, გვ. 189).

აუღელვებლად შეუძლებელია წაიკითხოთ ფრ. ხალვაშის „ემრულას“ დასკვნითი სტრიქონები:

აზლა ახალ აჭარაში
ჩემი ნატვრის დღე თუ არის,
ჩამომძახეთ, მომიგონეთ,
გამახარეთ ემრულიც.

(გვ. 172).

უაღრესად ემოციურია ლექსი „სალამ ალექუმ“, რომელსაც

პოეტი ასეთ სიტყვებს ურთავს: „აჭარის ზოგ სოფელში ასე ეწოდებოდა“. პოეტმა მშვენივრად იცის ამ ორი სიტყვის წარმომადგენლობა და ეტიმოლოგია. ეს სიტყვები არაბულია, ნასესხებია, რომელსაც თან მოუტანია ხანძარი, ვაი და ვაება. შესანიშნავად ამბობს პოეტი:

დღეს კი რა ღმერთი გაგიწყრა;
რალა გაქვს დასამალავი —
ქართული ენის პატრონმა
სხვისგან ისესხო სალამი?!

(გვ. 173).

ეს საკითხი, ფრ. ხალვაშის პოეზიაში პირველად დასმული და მართებულად გადაჭრილი, მთელი სიგრძე სიგანით დააყენა ჩვენმა პედაგოგიურმა საზოგადოებამ. გაზეთ „სახალხო განათლების“ ფურცლებზე დისკუსიაც კი გაიშალა ამ საკითხზე — რატომ ვხმარობთ გამოთქმას „სალამი პატივცემულო მასწავლებლო“, მაშინ, როცა გვაქვს ქართული გამარჯობა. ამ საკითხზე აი რას წერს აკადემიკოსი გიორგი ახვლედიანი: „თქვენს შეკითხვაზე მისალმების ტერმინის შესახებ უნდა მოგახსენოთ, რომ მწერალ ალ. ბეგაშვილის წინადადება გარკვეულ შემთხვევებში მიენიჭოს უპირატესობა სიტყვას „გამარჯობა“ (და არა სიტყვას „სალამი“).

სავსებით გასაზიარებელია როგორც ისტორიულად, ისე გრამატიკულად. ისტორიულად იმიტომ, რომ ქართველი ხალხი ისეთ პირობებში ცხოვრობდა, რომ მტერზე გამარჯვება, მტრის დაძლევა ქართველის უპირველესი სურვილი და საქმე იყო მუდამ; გრამატიკულად იმიტომ, რომ სიტყვის შიგნით „ვე“ იქცა „ო“-დ (გამარჯვება — გამარჯობა). სწორედ მისალმების გამოსახატავად და ამ გზით გამოიჭედა ახალი სიტყვა. ბევრ ენაზე მიმიწვდება ხელი. არ მეგულება მსოფლიოში სხვა ენა, რომელშიც მისასალმებელი ტერმინი შეიცავდეს ცნებას „მტერზე გამარჯვება“ (იხ. გაზ. „სახალხო განათლება“, 19.3.1971, გვ. 3).

პატრიოტიზმის დიადი გრძნობა გამოსჭვივის პოეტის სტრიქონებში.

ცხოვრებამ ქვეყნად ბევრი მატარა,
მშობლიურ სივრცეს ბევრჯერ

გავცილდი.

შე ერთ პეშვ შენსა წყალსა ანკარას
ოკეანეშიც კი არ გავცილდი.

(გვ. 184).

ჩვენ თანდათან ვუახლოვდებით სარეცენზიო წიგნის ყველაზე ძლიერ განყოფილებას — „ფიქრები ჭოროხთან“, რომელიც იხს-

ნება პოეტის ერთ-ერთი ადრინდელი ლექსით — „ჭოროხის მხედრობაში“.

მოდის და ამბობს ჭოროხი.
როგორ გაჩნდა და იწვალა.
მოაქვს შლამი და გოროხი, —
ესეც ხომ ჩვენი მიწაა?!

(გვ. 278).

ამ სტრიქონებმა შეუძლებელია ასოციაციით არ მოგაგონოთ ცნობილი კრიტიკოსის იპ. ვართაგავას სიტყვები იმის შესახებ, რომ აჭარაში თურქეთის ბატონობის შედეგად მოისპო, გავერანდა ძველი ქართული კულტურისა და ყოფაცხოვრების მაჩვენებელი ნაშთები, ჯვარი ვაზისა შეცვალა ნახევარმთვარემ, გაჰქრა ქრისტიანობის ზიარებაში ხმარებული ღვინო ზედაში, მოისპო ღვინის კულტურა, ვენახები, ზვრები, დაცარიელდა ვეებერთელა ტურები, შეწყდა უძველესი საქართველოს ლხინი, აღარ ისმოდა მრავალყამიერის გუგუნე, ქართველ ვაჟკაცთა ხელში აღარ ცელქობდნენ ქართული ყანწები, აღარ რაკრაკებდნენ ჭინჭილები და დარდიმანდულად არ გასძახოდნენ: „ამავსებ ღვინით? აგავსებ ლხინით, შესეი! გაამოს!“ (იხ. „მამულო საყვარელო“, ბათუმი, 1971, გვ. 373-374).

აჭარისთვისაც ამობრწყინდა „მზე დიდებული“. ჯერ აჭარა გათავისუფლდა ბარბაროსი დამპყრობლებისაგან, შემდეგ კი წითელი დროშაც აფრიალდა ამ საოცნებო მხარეში, განახლდა, აღორძინდა და აყვავდა. სწორედ ამ განახლებული აჭარის მთელი ხმით მომღერალია ფრ. ხალვაში, რომელმაც მშვენივრად იცის თავისი კუთხის წარსული, აწმყო და მომავალი. პოეტი ერთი წუთითაც არ ივიწყებს აჭარის შავბნელ წარსულს, მან იცის, რომ

დამპყრობლებმა დასწევს ყველა
სახლი, ტაძარი,
სამას წელიწადს ჩემს მამულში
ენთო ხანძარი.

ლექსში მშვენიერი მხატვრული ფერებით გადმოცემულია ის, თუ როგორ გაუმასპინძლდა ბარბაროსი თურქი იმ აჭარელს, რომელიც ჩონგურზე, ამ შემთხვევაში ქართველობისა და საქართველოს სიმბოლოზე, უკრავდა; ჩონგური ქვაზე დაანარცხეს, თვითონ კი მოკლეს. მან ასეთი ანდერძი დაუტოვა შთამომავლობას:

მთებო, როს აღდგეს ქართველობა
დამწვარ მდელოზე,
თქვით, რომ ვმღეროდი დატანჯული
საქართველოზე“.
(გვ. 280)

აუღელვებლად შეუძლებელია წაიკითხოთ განყოფილება — „ჩვენებურები თურქეთის გზებზე“. ამ ციკლის ლექსებიდან განსაკუთრებით გამოირჩევა: „მით-

ხარ როგორაა მემღეკეთი“, „დიდი ბაზარი სტამბოლში“, „მამიდა“, „ხეთურ ნანგრევებთან“, „ჩვენებური?“, „სულხან-საბას ხელნაწერი“ და სხვ.

მოგზაური პოეტის უშუალო შთაბეჭდილებებია გადმოცემული სარეცენზიო წიგნის ცალკე განყოფილებაში — „შორეული სიახლოვე“.

იდეური მიზანდასახულობით, პოეტური განცდების უშუალობით, ინტონაციით გამოირჩევიან ფრ. ხალვაშის პოემები, რომლებიც ამ წიგნშია შესული.

როგორც ცნობილია, ლექსის სათავე პოეტის სულიერი ცხოვრებაა, მისი განცდებია. ფრ. ხალვაში იმაზე წერს, რასაც განიცდის, რაც კარგად იცის. მისთვის უცხოა სტანდარტული, ტრაფარეტული ლექსები, რომლებიც პოეზიის ბაღში სხვა არაფერია თუ არა სარეველა ბალახი, როგორც ამას სამართლიანად წერდა ერთი კრიტიკოსი.

ფრ. ხალვაში ლირიკოსი პოეტია. იგი სათქმელს ყოველთვის შეკუმშულად ამბობს და მკითხველს შინაგანად ძლიერ შთაბეჭდავ ემოციებს უქმნის.

ფრ. ხალვაშმა განვლო ექსპერიმენტების, ძიებისა და ცდების პერიოდი. მას უკვე აქვს ე. წ. შინაგანი გემოვნება. იგი სახეებზე, მოულოდნელ შედარებებზე შეყვარებული პოეტია, მაგრამ ყოველივე ეს არასოდეს გაუხდია

თვითმიზნად. მასთან იშვიათად
თუ იპოვით ცუდ რითმებს ან
ურითმო სტრიქონებს. აზრის სი-
ლარიბე, გრძნობის პრიმიტიულო-
ბა, ტრაფარეტი და შაბლონი
უცხოა წიგნში მოთავსებული ლე-
ქსებისათვის.

ფრ. ხალვაშმა მშვენივრად
იცის ქართული ენა, გრძნობს
მას. ყოველ სიტყვას სინჯავს, წო-
ნის, ელოლიავენა, მაგრამ არ ტა-
ნჯავს. სიტყვასთან ჰიდილში გა-
მარჯვებული გამოდის. ამით აიხს-
ნება მისი ენის სისადავე და სასა-
უბრო მეტყველებისათვის დამა-
ხასიათებელი სიმსლბუქე.

ჩვენ შორსა ვართ იმ აზრისა-
გან, რომ ფრ. ხალვაშის ამ ოთხას
გვერდიან წიგნში არ გვხვდებო-
დეს მხატვრული თვალსაზრისით
შედარებით სუსტი ლექსები, ან-
და ცნობილი ინტონაციები თუ
პასაჟები. მაგრამ ისინი იმდენად
მცირეა, რომ მათზე არც კი ღირს
ცალკე მსჯელობა.

ფრ. ხალვაში დიდი პასუხის-
მგებლობის მქონე პოეტი და მო-
ქალაქეა, პირდაპირ ვიტყოდით,
ბუნებით პოეტია. მასში სინთე-
ზურადაა შერწყმული აზრიც და
გრძნობაც. ეს წიგნიც ხომ ამას
მოწმობს.

ფან 40 ჯგ.

**ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

„ЧОРОХИ“

**ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ**

ИНДЕКС 76118